

magazin istoric

ANUL XVII Nr. 2 (191) FEBRUARIE 1983

magazin istoric

Revistă de cultură
istorică

Anul XVII

Nr. 2 (191)

februarie 1983

Redactor șef
CRISTIAN POPIȘTEANU

Colegiul redacției
DUMITRU ALMAȘ
CONSTANTIN ANTIP

VIRGIL CANDEA

NICOLAE COPOIU

LUDOVIC DEMÉNY

TITU GEORGESCU

DINU C. GIURESCU

ȘTEFAN PASCU

M. PETRESCU-DIMBOVIȚA

ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

SUMAR

Destinul Românel:	2
Ion Popescu-Pufuri	
Românii în istoria Europei:	4
Dinu C. Giurescu	
1919. Al XV-lea Congres și a II-a Conferință Națională ale mișcării muncitorești din România	10
Tezaurul de la Perșinari:	14
Ștefan Burda	
Un principe iluminist — Alexandru Ipsilanti:	17
Matei D. Vlad	
Stalingrad 1943:	20
A.M. Samsonov, Manfred Kehrigh, David Irving	
Primarul lugojean din Bruck-an-der Mur:	27
Dan Popescu	
Potopul — în original și în copie	30
Istoria și educația:	32
Eugeniusz Duraczyński	
Vinlete de pe Downing Street:	35
John Colville	
Drumul spre Pearl Harbor:	39
Gordon W. Prange	
Samori — un iscusit conducător de oști:	45
Yves Person	
În București, acum 50 ani	50
Oglinda — de la Homer la Petru I:	59
S.N. Popova	

• Cărți sosite la redacție ... 34 • Câștigătorii concursului
Magazin istoric ediția II/1982... 33 • Poșta Magazin istoric ... 62

COPERTELE NOASTRE

① Sala oglinzilor de la Versailles (construită în 1678-1684), locul în care s-au consumat o serie de evenimente cu răsunet în istorie. Aici, la 28 iunie 1919, s-a semnat Tratatul de pace cu Germania (Oglinda — de la Homer la Petru I, p. 59)

② Trecutul de luptă anticolonialistă a poporului guineez a pătrât în cronică lui numele unui remarcabil conducător: Samori (imaginea de sus), care alături de fiii săi (unul dintre ei, Jaule-Karamoxo, într-o imagine din revista L'Illustration), a rezistat europenilor aproape două decenii (Samori — un iscusit conducător de oști, p. 45)

③ De-a lungul istoriei, povestirea despre potop și-a găsit o felurită ilustrație, între care și această imagine, despre felul cum s-a construit Arca lui Noe. Imagine din Cronică de la Nürnberg, tipărită în 1493 (Potopul — în original și în copie, p. 30)

④ Orașul dogilor a atins suprema strălucire în perioada Renasterii. Miniatură venețiană (sec. XV) executată de Maestro dei Putti (Speranțe pentru orașul dogilor, p. 58)

Privind cursul dezvoltării patriei noastre de-a lungul istoriei sale grele, zbuciumate, putem afirma cu îndreptăţită mândrie că numai socialismul a creat condiţiile necesare lichidării rapide a rămănelor în urmă, a subdezvoltării şi a asigurat progresul impetuos al României în toate domeniile de activitate.

NICOLAE CEAUŞESCU

DESTINUL ROMÂNIEI

ION POPESCU-PUŢURI

Trei evenimente de o deosebită semnificaţie istorică — Conferinţa Naţională a partidului, împlinirea a 35 ani de republică în România şi omagierea de către întreaga naţiune a cinci decenii de activitate revoluţionară a preşedintelui Nicolae Ceauşescu şi aniversarea zilei sale de naştere — proiectează asupra trecutului, prezentului şi viitorului patriei noastre evaluări şi orientări care luminează puternic însăşi existenţa şi devenirea poporului român.

Conferinţa Naţională a partidului, eveniment cu ample rezonanţe în istoria prezentă a patriei şi poporului nostru, s-a desfăşurat în atmosfera însufleţită de muncă şi responsabilitate care caracterizează întregul nostru partid, întreaga noastră naţiune socialistă. Raportul pe care secretarul general al partidului, preşedintele Republicii l-a prezentat în faţa Conferinţei Naţionale, document ce reflectă marile realizări obţinute de poporul român în edificarea societăţii socialiste multilaterale dezvoltate, evidenţiază — şi este aceasta un prilej de mândrie pentru întregul nostru popor — că toate aceste mari şi importante înfăptuiri au fost dobândite într-o lume bîntuită de crize şi convulsii, de provocări şi destabilizări. Datorăm rodnicele înfăptuiri maturităţii partidului nostru conducător, cu o experienţă de aproape un secol, înţelepciunii secretarului său general, tovarăşul Nicolae Ceauşescu, călît el însuşi de cinci decenii la focul luptei revoluţionare, care ţine în mînă cu fermitate cîrma destinului poporului, al României socialiste.

Documentele Conferinţei Naţionale a partidului au evidenţiat, totodată, faptul că experienţa României socialiste în problema dezvoltării economice, a edificării unei noi vieţi într-o nouă societate este o realitate incontestabilă. Destinul României, o atestă înseşi faptele istorice, se datorează vocaţiei

poporului nostru în cele mai variate şi esenţiale domenii de activitate economică şi spirituală.

Strămoşii poporului român aveau o civilizaţie la nivelul celor mai avansate ale epocii. Erau buni agricultori şi măturile istoricilor antici conţin multe referiri la grînarele Daciei străvechi. E cunoscut faptul că Alexandru al Macedoniei cînd a intrat pe pămîntul dacilor, pe la anul 335 î.e.n., a trebuit ca oastea sa să culce cu lancea la pămînt întinsele lanuri de grîu prin care călăreţul nu putea înainta.

Erau dacii neîntrecuţi în meşteşugul mineritului şi al prelucrării aurului, argintului, fierului. Făceau unelte şi podoabe care, la multe mii de ani de la producerea lor, scoase la lumină astăzi de arheologi, încîntă şi uimesc prin înaltul lor grad de măiestrie tehnică şi artistică. Tezaure, cum este cel de la Hinova, vechi de aproape patru mii de ani şi cu piese de aur, în greutate totală de aproape 5 kg, multe din piese cu un coeficient de o mie la mie aur, sînt mărturii elocvente ale vocaţiei tehnice şi artistice a strămoşilor geto-daci.

Înaintaşii poporului nostru au cunoscut, totodată, o dezvoltată viaţă spirituală, ştiute fiind intensele preocupări de filozofie, de etică, de logică, ca şi în domeniile astronomiei, botanicii, medicinei etc.

Poporul român este, astfel, moştenitorul unui vast tezaur cultural şi de civilizaţie, popor cu o puternică vocaţie spirituală. Fondul bogat de obiceiuri şi datini, folclorul poporului nostru reflectînd viziunea sa optimistă asupra lumii, bogăţia sa spirituală ilustrează, de asemenea, capacitatea sa creatoare.

Istoria zbuciumată prin care românii şi-au înălţat devenirea pînă la anii glorioasei construcţii socialiste de astăzi atestă totodată că poporul nostru şi-a afirmat prin secole însu-

șirile moștenite de la strămoșii săi. Curajul, eroismul, cinstea, dorul de libertate, toleranța și prietenia față de alte popoare sînt calități ale poporului român care, astăzi, în condițiile noii istorii ce se edifică pe pămîntul românesc, se afirmă pe deplin.

Sub conducerea partidului comunist — continuatorul primului partid politic al clasei noastre muncitoare, făurit în urmă cu 90 ani — poporul român își afirmă multilateral vocația sa de constructor al propriei sale vieți libere și demne, de făuritor al destinului său.

România se găsește acum într-o nouă etapă de dezvoltare caracterizată, după cum sublinia tovarășul Nicolae Ceaușescu, prin trecerea de la calea extensivă la cea intensivă, prin promovarea unei calități superioare în toate sferile de activitate. Aceasta presupune introducerea cu mai mult curaj a progresului tehnic, valorificarea deplină a cuceririlor revoluției tehnico-științifice, concomitent cu ridicarea competenței tehnico-profesionale a tuturor categoriilor de oameni ai muncii, implică totodată o susținută activitate politico-ideologică de formare a omului nou, cu trăsături înaintate, constructor conștient al socialismului și comunismului.

Relevînd rolul experienței trecutului, al istoriei, în aprecierea corectă a prezentului și, firește, al drumului spre viitor, se cuvine subliniați importanța tezei formulate de secretarul general al partidului și înusită de Conferința Națională din decembrie 1982 cu privire la necesitatea cunoașterii istoriei ca fundament al muncii ideologice, educative, ce o desăvîșăște partidul nostru. Pentru tineri, îndeosebi, cunoașterea istoriei este un mijloc de a se orienta în viața socială; cunoscînd ce a fost mai înainte, ei vor înțelege mai ușor relațiile sociale în care sînt chemați să se integreze. Lecția de istorie a României oferă o cheie sigură de înțelegere a prezentului socialist, a profundelor transformări revoluționare, sociale, politice, economice, spirituale, ce au avut loc în viața patriei noastre în anii de după cel de-al IX-lea Congres al partidului. Prin cunoașterea trecutului, a muncii și luptei înaintașilor, care nu de puține ori au sfințit cu singele lor apărarea libertății și ființei naționale, se cimentează legătura afectivă cu țara, cu oamenii și pămîntul ei.

De la înalta tribună a Conferinței Naționale, secretarul general al partidului adresîndu-se întregului popor, a formulat cerința de a munci cu toții în așa fel încît să demonstrăm forța și trăinicia societății noastre socialiste, să asigurăm ridicarea patriei pe noi culmi de progres și civilizație. În înfăptuirea acestei cuceritoare cerințe ne bazuim pe capacitatea partidului de a conduce patria și poporul spre noi victorii, pe hotărîrea neîmbrătată a tuturor oamenilor muncii din patria noastră de a îndeplini exemplar prevederile Programului partidului — program care încorporează tezele și orientările, analizele și aprecierile din documentele Conferinței Naționale. Putem afirma, cu justificată mîndrie, că un rol important în acest proces constructiv revine istoriei. Din paginile de glorie ale

istoriei României, desprindem luminoase fapte de eroism, de dăruire patriotică ce vin să însușească generațiile de azi, să contribuie la dezvoltarea dragostei lor față de patrie, la întărirea hotărîrii de a face totul pentru continuarea ei înălțare.

Se cuvine subliniați, totodată, actualitatea și necesitatea tezelor fundamentate științific și politic de secretarul general al partidului cu privire la unitatea istoriei românești, la adoptarea unei concepții și metodologii care să asigure tratarea unitară a dezvoltării poporului român în multimilenara sa istorie. În dezbaterile ce au avut loc după Plenara din 1-2 iunie 1982, istoricii români au îmbrățișat cu căldură orientarea dată de conducerea partidului celor care cercetează, scriu și predau istoria poporului român.

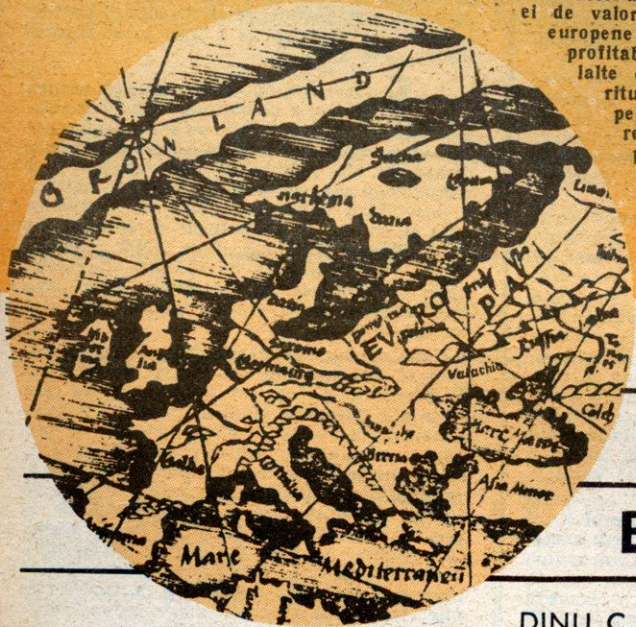
Cînd conducerea partidului a cerut istoricilor să elaboreze un nou Tratat de istorie a României ne-a cerut o nouă carte, în care să se afle cuceririle gândirii istorice și politice a partidului nostru în etapa actuală, cu privire la trecutul poporului român și, desigur, cu privire la însuși trecutul partidului nostru. Această nouă carte, în mai multe volume, va trebui să fie unitară și consecventă, de la primul pînă la ultimul volum. Ea va trebui să prezinte, pe baza învățăturii materialist-dialectice, istoria poporului într-o viziune unitară, la scara întregii patrii, a daco-românilor în spațiul geografic carpato-danubiano-pontic în care trăiește de milenii.

Omagiem pe marii istorici din trecut, care, cu mare dragoste și sirguință, s-au ostentat și au alcătuit cărți de istorie de mare folos la timpul respectiv. Dar noi, ca adepți ai filozofiei materialist-dialectice, știm că fiecare epocă istorică își are propria ei fizionomie, în care se înscriu și limitele ei, în raport cu dezvoltarea continuă a societății și a gândirii umane. Din această cauză — și nu numai din aceasta — vechea istoriografie n-a reușit să prezinte istoria poporului român într-o viziune unitară, la scara întregii patrii, a daco-românilor în spațiul geografic carpato-danubiano-pontic pe care îl ocupă de mii de ani.

Unitatea multimilenară a poporului român, una din caracteristicile fundamentale ale istoriei noastre, s-a impus în ciuda tuturor vicisitudinilor timpurilor, poporul păstrîndu-și limba, obiceiurile și întreaga sa spiritualitate, indiferent în ce formațiune statală s-a aflat și ce nume a purtat. Moldovenii, muntenii, transilvănenii, bănățenii, maramureșenii, bucovinenii, dobrogenii au știut totdeauna că aparțin aceluiași popor, coborîtor din traco-geto-daci și care au fost denumiți, mai tîrziu, vlahi sau valahi. În evul mediu, nu numai cronicarii noștri, ci și numeroși cărturari ai Europei vorbeau despre Valahia, Transilvania și Moldova ca țări locuite de același popor.

(Continuare în p. 16)

Din secolul XV, cînd navigatorii portughezi au pornit spre alte continente, și pînă la izbucnirea primului război mondial, contribuția Europei în dezvoltarea civilizației și culturii mondiale, a sporit cu fiecare etapă. Desigur nu trebuie uitată nici antichitatea europeană cu tezaurul ei de valori universale, prin care civilizațiile europene se înscriu într-un veritabil și profitabil dialog al culturilor cu celelalte creații originale, materiale și spirituale ale popoarelor din vechime de pe alte continente. Dar întreaga lume recunoaște că de aici din Europa a pornit prima revoluție industrială; aici cercetarea a făcut acel salt care a pus bazele gîndirii științifice moderne; tot aici s-au scris, în limbile naționale, multe din operele fundamentale ale culturii

ROMÂNII ÎN ISTORIA EUROPEI

DINU C. GIURESCU

Cînd înainte de anul 900, cărturarul armean Moise Chorenat'i, numit și Moise Kert'ogh — adică „Poetul” —, își scria *Geografia*, el consemna existența — în a doua jumătate a sec. IX — a unei țări a românilor, în nordul Bulgariei. La fel făcea și „Magistrul P”, cronicarul regelui Bela al Ungariei, care folosind mărturii anterioare — păstrate într-o *Gesta Hungarorum* — relatea cum, în părțile Someșului, se afla — sîntem în primii ani după 900 — o țară „unde domnia o avea un Gelou [Gelu] românul”. Atacat de ostașii lui Tuhutum, o căpetenie a regelui Arpad, după ce rezistasese „cu înverșunare”, Gelu a fost obligat să se retragă și a fost ucis lîngă riul Căpușul (afluent al Someșului). Evenimentele acestea sînt redată — foarte pe scurt, dar nu mai puțin explicit — de *Cronica rusă de la Kiev* zisă a lui Nestor, care consemnează că ungurii, după ce au trecut munții înalți (Carpați), „începură să se lupte cu volohii [românii] și cu slavii care trăiau acolo”.

Deci, trei mărturii din trei locuri total diferite. Ele vorbesc, la Dunăre și Carpați, de români, în a doua jumătate a sec. IX și

începutul celui următor și fac referiri la organizarea lor militară și politică.

Atari știri vin în același timp cu acelea privind și alte neamuri ale Europei. Așa sînt atestările documentare ale unor formații statale la irlandezi (sub Brian Boru), cehi (cneazul Mojmir), poloni (Mieszko I), sîrbi (cneazul Vlastimir), norvegieni (Harald Hararfager — Păr Frumos), suedezi (sub Eric Victoriosul), danezi (regii Göttrik, mai tirziu Gorm cel Bătrîn), rușii kievieni (Oleg, Igor...) și maghiari (Arpad și urmașii săi) — atestări care trimit mai ales la sec. IX-X, adică în aceeași perioadă cînd sînt amintite în scris și primele formațiuni politice și militare românești.

„Armele păcii”

Europa medievală își afla, cu greutate și încet, rosturile, după marea confruntare a lumii romane și elene cu aceea a migratorilor — cei mai mulți tot europeni, alții veniți din podișurile Asiei Centrale — în timp ce se formau popoarele continentului, temei principal al națiunilor care pînă astăzi își afirmă individualitatea și vitalitatea. O Europă ce se ridica mai mult din suferință și în

În imagine: harta Europei din 1513 alcătuită de Ioan Schotto, în care apare menționată Valachia, numele generic al teritoriului locuit de români.

universale. Artele au cunoscut cristalizarea lor în marile epoci ale Bizanțului, ale Renașterii, Barocului, ale Neoclasicismului sau ale Impresionismului; în Europa, s-au întâmpnit primele revoluții burgheze și socialiste și tot aici omul, ca ființă individuală, cu drepturi și responsabilități respectate, a căpătat definirea ca măsură și condiție primordială a tuturor lucrurilor și a oricărui progres. Atări trăsături se însumează în linii directoare ce conferă o certă unitate și individualitate istoriei continentului nostru: „Europa a avut și continuă să aibă un rol de seamă — sublinia președintele Nicolae Ceaușescu — în dezvoltarea forțelor de producție, de știință, tehnologiei și culturii, a civilizației umane în general”.

Trăsături ce s-au realizat prin contribuția tuturor națiunilor. Fiecare din ele a participat la construcția Europei, a primit și a dat valori materiale și spirituale. Fiecare a fost parte alcătuitoare în devenirea continentului, deși în istoria sa, pînă în 1945, conflictele armate intereuropene ca și expansiunile coloniale au reprezentat o regulă „obișnuită” în „rezolvarea” problemelor pendinte. Iată de ce președintele României socialiste a accentuat, de repetate ori, asupra necesității unui nou fel de relații, raportînd Europa la o „colaborare a țărilor europene care să asigure unitatea deplină a întregii Europe și nu a unei Europe de Vest, de Est, de Nord sau Sud. Europa trebuie să acționeze ca o Europă unită, pe baza respectului independenței fiecărei țări dacă dorește într-adevăr să contribuie la pacea întregii lumi”.

care fiecare comunitate căuta să-și stăpînească pămînturile; să-și urmeze legile, să regăsească ceva din învățătura antichității pentru a merge mai departe în istorie.

Popoarele constituite — fie din grupa roman-cilor, a germanilor, fie a slavilor, finougrienilor sau vechilor turci — au luat parte, fiecare, la construcția Europei medievale. Construcție în mai multe etape, între care și aceea a sec. IX-X, cînd este consemnat în scris aportul românilor și al mai multor alte neamuri.

Din pricina repetatelor migrații, acești români trăiesc în formațiuni teritoriale mici — cnezate pe văile rîurilor și voievodate sau țări grupînd mai multe cnezate. Fragmentare ce nu este proprie numai ariei Carpaților și Dunării de Jos, ci — în modalități diferite, dar în fond cu aceeași împărțire în unități mici — și Italiei sec. XII-XIII-XIV. Pînă cînd, încheindu-se marele val tătar din 1241, românii află o relativă liniștire a vecinilor lor prea-puternici și se folosesc de atari împrejurări pentru a-și aduna pămînturile sub cîrmuirea cîte unui singur „voievod și domn”. La începutul și către mijlocul sec. XIV, s-au constituit astfel cele două state românești independente, — Țara Românească (Muntenia) și Moldova — din Carpații meridionali și răsăriteni pînă la Dunăre și la „Marea cea mare”. Transilvania pînă la Carpați, ca și părțile dinspre Banat, Crișana și Maramureș fuseseră între timp cuprinse în hotarele regatului Ungariei. Noua stăpînire — cu instituții și legi complet diferite — se suprapusese treptat realităților și permanențelor românești, prelînd de la acestea organizarea Transilvaniei într-un voievodat.

Către 1350-1360, harta politică a Europei prezintă o mare diversitate de state, de la imperii și regate, la ducate, la republici orașenești și la voievodatele românești. Între statele astfel constituite, raporturile de forță sînt dominante. Unele tind să cuprindă cît mai multe teritorii. Aproape fiecare caută să mute un hotar în folosul său, pînă cînd ajunge la limita puterii sale militare și se oprește. Iar realitățile statornice prin forța armelor devin, cu trecerea timpului, reali-

tăți recunoscute de ceilalți, întărite prin tratate și legi.

Statele românești Muntenia și Moldova din sec. XIV prezintă anume trăsături, din care cel puțin trei sînt definitorii: s-au constituit numai pe teritorii unde românii s-au format ca popor și unde ei reprezintă o majoritate absolută de peste 90 la sută; nu au dus o politică de expansiune și nu au înglobat în hotarele lor alte popoare; și-au asigurat individualitatea și continuitatea politică pînă la unirea lor în 1859.

Aceste trăsături se conturează mai mult cînd sînt urmărite pe linii directoare ale dezvoltării europene. Desigur, toate statele medievale se reazemă pe teritorii de formare al unui popor sau altul; dar cele mai multe din ele — de mărimi și cu mijloace materiale felurite, mari, mijlocii sau chiar mici — caută să-și lărgească teritoriul. Ajung astfel să se întindă asupra altor neamuri, pînă cînd întîlnesc alte state ce le opresc înaintarea. La români, tendința este contrarie: ei se apără, nu cuceresc de la alții. Hotarele — de la Carpații răsăriteni și sudici, la Dunăre și la Marea Neagră — trebuiesc mereu păstrate mai întîi față de puterțile regate ale Ungariei și Poloniei, apoi de tătari și mai ales față de Poarta Otomană. Granițele muntene și moldovene se schimbă și ele; dar aproape de fiecare dată pentru a pierde cîte o parte dintr-un teritoriu românesc.

Cum au fost ele apărute? În principal, pentru lungi intervale de timp, cu armele politiceului, ale diplomației, ale unei cumpănite cîntăriri a împrejurărilor și a raporturilor de forță, cu găsirea unor soluții care au îngăduit existența unor state românești, de mijlocie întindere, în vecinătatea directă a unor mari regate și prea puternice imperii. Apărare deci cu „armele păcii”.

Cînd teritoriul însă era invadat și o soluție negociată nu se adevărea posibilă, atunci s-a recurs la rezistența cu arma în mînă, toți stăpînii pămîntului — oricare va fi fost întinderea „moșiei” lor — dregătorii și contingente ale orașelor fiind datori să vină la oaste. Fără mobilizarea celor mulți, fără transformarea întregului teritoriu în zonă operațională, o asemenea rezistență nu ar fi

dat rezultate. Erau astfel folosite „armele războiului”, dar numai ca un mijloc în *extremis*, pentru a obține tot o soluție politică.

Fiindcă, într-adevăr, în patru faze deosebite de critice — finele sec. XIV — c. 1490, 1521-1541, 1683-1699, ultimele trei decenii ale sec. XVIII și începutul celui următor, când multe hotare au fost încălcate și desființate în Europa de centru est și sud-est, Țara Românească și Moldova au rămas în ființă. Fără îndoială, plătinind prețul, cu succesive îngrădiri ale unor drepturi suverane și cu însemnate pierderi teritoriale. Continuitatea politică rămâne totuși o realitate majoră, o trăsătură definitorie pentru participarea poporului român, de-a lungul a peste cinci secole și jumătate, la istoria Europei (din jurul anului 1300 și pînă la 1859 — unirea Principatelor).

O realitate constantă

Contribuția românilor s-a făptuit cu conștiința apartenenței la ceea ce definește Europa, la valorile ei esențiale. Astfel, Ștefan cel Mare, la 25 ianuarie 1475, la cîteva zile după biruința de la Vaslui — cea mai importantă victorie reputată în Europa împotriva trupelor otomane (pînă la asediul Vienei, în 1683) — după ce a distrus complet forțele ce au atacat țara românească a Moldovei, anunța că sultanul și-a pus în gînd să vină din nou și „cu toată puterea sa împotriva noastră și să supue țara noastră, care e poarta creștinătății [adică a Europei] și pe care Dumnezeu a ferit-o pînă acum. Dar dacă această poartă, care e țara noastră, va fi pierdută — Dumnezeu să ne ferească de așa ceva — atunci toată creștinătatea va fi în mare primejdie”. De unde și apelul domnului român pentru o unire a forțelor europene spre a stăvili înaintarea sultanului Mehmed II.

Apel rămas fără urmare practică. Așa înțit, după campania din 1476 și dramatica bătălie pierdută la Războieni, voievodul trimite pe Ioan Țâmbac în solie la Veneția spre a înfățișa Signoriei rosturile Moldovei în sud-estul continentului: „Pe alți domni creștini, vecini cu mine, n-am vrut, în adevăr să-i mai încerc, ca să nu mă văd iarăși înșelat. Luminăția-Voastră știe ce ne înțelegeri sînt între dinșii. Din pricina acesasta, cu mare greutate poate fiecare să-și vadă abia de treburile sale; treburile mele rămîn, de nevoie, fără ajutor... Nu vreau să mai spui cît de folositoare este pentru treburile creștine [adică ale Europei ce se opunea Porții] această țărișoară a mea; socotesc că este de prisos, fiindcă lucrul e prea vădit, că ea este saraialul [întăritura] Țării Ungurești și al Poloniei și este straja acestor două craii. Afară de asta, fiindcă tercul s-a împiedicat de mine, mulți creștini au rămas în liniște de patru ani...”

Iar dacă statele europene nu vor să-și adune puterile împotriva Porții, atunci domnul român arăta, fără echivoc, alternativa: „Ori această țară [Moldova] va pieri, ori voi fi silit, de nevoie, să mă supun păgînilor să recunoască suzeranitatea sultanului”.

Același crez în valorile europene exprimă, la 1601, și Mihai Viteazul, cînd rememorează împăratului Rudolf II evenimentele de după Călugăreni: „În această țară [Muntenia], aș fi putut trăi liniștit și fără nici o frică, dacă nu mă simțeam chemat de credința mea față de Maiestatea Voastră și față de întreaga creștinătate”.

Continuitatea politică se regăsește și la alte state mici și mijlocii, în Italia de exemplu, sau în Imperiul german. Pentru sud-estul continentului însă (inclusiv Peninsula Balcanică), o atare continuitate este o trăsătură definitorie a istoriei românești, deoarece toate statele din zonă — cu excepția celui otoman — au cunoscut întreruperi în existența lor, unele timp de sute de ani, în intervalul dintre sec. XIV și XIX inclusiv. România modernă, constituită prin Unirea Principatelor din 1859, s-a clădit pe cele două state a căror evoluție a fost fără întrerupere din sec. XIV, fapt definitoriu pentru participarea românilor la istoria Europei.

Desigur, teritorii locuite de români au rămas sub mai multe cîrmuri în răstimpul arătat. Diviziunea politică se regăsește și la alte popoare — revenim la exemplul italienilor sau al germanilor. La români, această împărțire se explică și prin existența celor două state românești de la sud și răsărit de Carpați, dar mai ales prin acțiunea regatelor și ulterior a marilor imperii vecine care au încorporat în hotarele lor importante părți din teritoriile locuite în majoritate absolută de români. Împărțire care a avut ca o contrapondere permanentă unitatea de neam, de limbă și cultură și interdependența, politică și economică, a teritoriilor românești, indiferent de hotarele existente într-o etapă sau alta. Interdependența atestată de repetate ori.

În confruntarea de mare amplitudine cu Poarta Otomană au participat românii din toate provinciile, muntenii și moldovenii în primul rînd, dar și transilvănenii, bănățenii, maramureșenii și chiar dobrogenii, alături de ei, în unele etape, s-au alăturat și secuii din Transilvania ca și oști ungare. Îndelungata rezistență și recunoaștere ca stat a Țării Românești au întîrziat (c.1390-1462) și au slăbit un timp presiunile otomane asupra Moldovei, Transilvaniei și Ungariei. Rezistența eroică a Moldovei lui Ștefan cel Mare (1457-1504) îi îngăduie acesteia să ajungă la o reglementare bilaterală cu Poarta, asemănătoare celeia încheiată anterior între imperii și Muntenia; aceasta din urmă beneficiază, la rîndul ei — chiar dacă indirect — de lupta românilor moldoveni și își păstrează, de facto, independența față de Imperiul otoman. După cum, îndelungatul efort militar și diplomatic a postulat ca o necesitate — fapt adevărit de repetate ori de la finele sec. XIV și pînă la 1526 (bătălia de la Mohács) — cooperarea și alianța cu regatul Ungariei (inclusiv voievodatul Transilvaniei).

În sec. XVI, interdependența politică a celor trei principate — Țara Românească, Transilvania, Moldova — operează ca o realitate constantă, adevărită de evoluțiile ma-

jore, ca și de evenimentele cotidiene. Ceea ce explică și prima unire politică a amirtilor principate, în 1599-1600, sub cîrmuirea lui Mihai Viteazul. Faptă epocală în istoria românilor, socotită de Gaspar Bojtinus — istoricul oficial al principelui transilvan Gabriel Bethlen — ca „legea inevitabilă a destinului”. Unire care a fost și concluzia firească a luptei antiotomane pornită solidar, în octombrie 1594, de cîrmuitorii celor trei state.

Fapta lui Mihai Viteazul se înscrie în coordonate europene. Desigur, altele au fost evoluțiile în Portugalia, Spania, Franța, Olanda, Anglia, Danemarca, Suedia. Dar în toate aceste țări, tendința, devenită realitate la finele sec. XVI, a fost aceeași — a uni sub autoritatea monarhilor teritoriile țărilor respective, a centraliza puterea. Spre același țel s-a îndreptat și Mihai.

Cînd însă în decembrie 1599 voievodul a emis hrisoave ca domn „a toată Țara Ardealului și a toată Țara Românească”; cînd, de la 27 mai 1600, este „domn al Țării Românești și al Ardealului și al Moldovei”; cînd, în iulie 1600, solicită împăratului Rudolf II, „să acorde pe veci, lui Mihail voievod și fiului său, Transilvania, Moldova și Țara Românească” apărea manifest pentru contemporanii săi că unirea celor trei principate deverise realitate. Care, consolidată, lovea direct interesele marilor puteri din zonă, se opunea politicii lor de expansiune, „echilibrului” dintre ele. De aci și reacția extrem de rapidă — venită, semnificativ, chiar de la puterile „creștine”. Ele au lovit cu toate mijloacele — de la tărăgănări meșteșugite prin negocieri diplomatice, la activizarea opozițiilor interne, la intervenția militară directă și — în cele din urmă — la asasinatul din Cîmpia Turzii, la 19 august 1601. Numai Poarta Otomană, mai pragmatică, a acceptat unirea Țării Românești cu Transilvania prin cîrmuirea lui Mihai: a fost singura recunoaștere venită din partea unei mari puteri europene.

Fapta din 1599-1600 a rămas însă. Ea acționează și în prima jumătate a sec. XVII cînd cooperarea și alianța principatelor, îndeosebi a Munteniei și Transilvaniei, se accentuează vizibil, consemnate și într-o serie de tratate bilaterale. Ea este reluată de cărturari și, începînd cu 1772, și de oamenii politici cînd se formulează prima propunere — într-un demers diplomatic oficial — de unire a Munteniei și Moldovei într-un singur stat. Ea va stringe în jurul ei opinia publică românească, în epoca modernă.

„Libertatea oricărui popor e bunul lui cel mai înalt”

Prefacerea societății în sens democratic și liberal, formarea statelor naționale cu țelul de a deveni unitare, echilibrul dintre marile puteri — constituie linia directoare în istoria Europei sec. XIX, cu o varietate de

manifestări, în care se înscrie și istoria poporului român.

Revoluția de la 1821 condusă de Tudor Vladimirescu este partea alcătuitoare a mișcărilor europene care, în deceniile doi și trei ale secolului trecut, se pronunță pentru prefaceri sociale, pentru eliberarea națională, fie pentru ambele obiective, în Spania, Portugalia, Italia, în Serbia și Grecia.

Instrucțiunile trimise de ministrul secretar de stat Ioan Capodistria către Alexandru Pini, consulul general al Rusiei la București, subliniază că desfășurările din Țara Românească prezintă o „funestă asemănare cu evenimentele care au aruncat Spania în cariera sîngeroasă a revoluțiilor și care, în momentul de față, atrag asupra Regatului celor Două Sicilii nenorocirile inseparabile ale unor puternice măsuri represive și, poate, chiar flagelul războiului... În Valahia, ca și la Madrid, la Lisabona și la Neapole... revoluționarii încearcă să ia puterea și să aducă la îndeplinire planurile lor de subversiune. Puterile aliate [ale Sfintei Aliațe] sînt hotărîte să nu le facă vreo concesie și să se opună la întinderea răului...”

Tot astfel, revoluția română de la 1848-1849 este parte alcătuitoare a revoluțiilor ce au zguduit, în același timp, Italia, Franța, Prusia și alte state germane, Austria, Ungaria, Cehia, Polonia, Croația, Slovenia. Obiectivele formulate sau realizate în Iași, Blaj, Islaz, București, Brașov, Cernăuți se interferează cu manifestări similare sau apropiate, fie sociale, fie naționale, la Paris, Viena, Praga, Budapesta, Palermo, Veneția, Milano, Roma, Berlin, Cracovia, deși revoluționarii din diferitele țări nu și-au coordonat și conjugat forțele, iar în unele cazuri au fost chiar în conflict. Revoluționarii români, în orice parte se aflau, au ținut seama, permanent, de iminența intervenției armate a imperiilor vecine; ceea ce a impus — nu o dată — formularea dezeratelor și a obiectivelor în limitele posibilului și atunci cînd acest „posibil” reprezenta mai puțin decît necesitățile prime ale epocii. Pe măsură ce unda de șoc a revoluției cuprindea întreaga națiune s-au sintetizat dezerate comune și anume: schimbarea radicală a relațiilor agrare cu desființarea iobăgiei (șerbiei), a dijmelor și a altor obligații ale țăranimii față de boieri (nobili), împrumietărea țăranilor; acordarea și garantarea drepturilor cetățenești, îndeosebi libertatea individuală, a scrisului, a cuvîntului; în plus — abolirea privilegiilor și a rangurilor nobiliare, atribuirea funcțiilor doar merit. Ținînd seama de raporturile de forță pe plan extern, revoluționarii români fixează și primele etape către realizarea statului național unitar și anume unirea Principatelor — înscrisă în programul din Moldova — precum și libertatea și egalitatea în drepturi a națiunii române din Transilvania și Banat.

Unirea Principatelor realizată în 1859-1861 se înscrie, de asemenea, în liniile directoare ale istoriei continentului. În suta de ani care desparte Congresul Sf. Aliațe de la Viena, de primul război mondial, mai multe state naționale deveniseră realitate

exemplar făptuită de armata română în memorabilele bătălii, unde vitejia, pregătirea și puterea ei de luptă au fost subliniate în termenii cei mai elogiosi de comandanții și observatorii străini participanți la războiul ruso-româno-turc din 1877-1878.

În 1914, la izbucnirea primului război mondial, alături de Europa marilor puteri — grupate în două blocuri militare antagoniste, Tripla Alianță și Tripla Înțelegere — exista Europa națiunilor din care o parte încă sub diferite dominații. În Irlanda, Alsacia-Lorena, Finlanda, Cehia, Slovacia, Croația, Slovenia, Bosnia-Herțegovina, națiuni sau comunități naționale se îndreptau spre autodeterminare. Și tot în 1914, mai mult de jumătate din poporul român trăia în afara granițelor României, cea mai mare parte în Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Participarea României la primul război mondial a fost determinată numai

...portretul lui Constantin Brîncoveanu. Detaliu de pe o hartă a stolnicului Constantin Cantacuzino dedicată împăratului Iosif I (Biblioteca de stat din Viena)...

de împlinirea dezideratului ei fundamental: realizarea statului național unitar. Țel exprimat foarte limpede de Ion I.C. Brătianu și în Consiliul de Coroană din 14/27 august 1916 care a decis intrarea în acțiune alături de Tripla Înțelegere: „Într-o vîltoare ca aceea a actualului război, în care toată lumea se prefăce, o țară ca a noastră, o țară cu aspirații naționale, nu poate să rămînă pînă la capăt neutră, fără să-și compromită tot viitorul. Prin urmare, se impune să ieșim din neutralitate. Pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă, în decursul veacurilor, vom mai găsi un prilej atât de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decît alături de Aliați [de Antantă] și în contra Puterilor Centrale. Fără îndoială — continua Ion I.C. Brătianu — cred că din acest război vom ieși învingători, dar nu sînt sigur, se poate să fim și învinși. De aceea vreau să se știe bine și de toți că, chiar dacă ar fi să ieșim învinși tot cred

că țara... trebuie, în această clipă a evoluției ei istorice, să facă acest gest. În viața națiunilor sînt afirmări de drepturi care cîntăresc mai mult decît izbînzii trecătoare și sînt gesturi de abdicare, de dezertare morală care compromit viitorul pentru veacuri de-a rîndul”.

Participarea României la primul război mondial cuprinde campania din 1916 cu începutul eliberării Transilvaniei, apoi retragerea și ocuparea de către inamic a Munteniei și Dobrogei, urmate de bătăliile din vara lui 1917, de la Mărăști, Mărășești și

...o relatare despre răscoala lui Tudor Vladimirescu apărută în ziarul La Belgique, 1821 (Biblioteca universitară din Bruxelles)

Ţiutuz — unde armata română a luptat cu o vitejie, tenacitate și pricepere ce au fost subliniate și de adversarii ei.

Criza declanșată în 1917-1918 în cadrul ambelor grupări militare imperialiste; răsturnarea regimului țarist și victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, în 1917; declarația guvernului sovietic privind egalitatea și suveranitatea popoarelor, dreptul lor la autodeterminare pînă la separare și formare de state independente; mesajul președintelui Woodrow Wilson al Statelor Unite ale Americii privind bazele viitoarei păci — toate aceste desfășurări au fost factori favorabili pentru națiunile europene care urmăreau să-și reconstituie sau să-și întregască statele proprii, în Finlanda, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, România, Irlanda...

În acest cadru european s-a făptuit, în 1918, întregirea statului național român. Întregirea realizată prin voința liber exprimată a națiunii române, în adunări de deputați reprezentative, liber și legal constituite și care au hotărît, prin vot, unirea teritoriilor respective cu România.

Această manifestare liberă a voinței tuturor claselor și categoriilor sociale este definitorie pentru felul cum s-a realizat statul național unitar român în 1918, ale cărui hotărâri au fost recunoscute prin tratatele de pace din 1919-1920. Anul 1918 a însumat peste un mileniu de istorie românească, iar faptele sale se înscriu printre evenimentele esențiale ale istoriei europene.

Se adevăreau acum cuvintele lui Simion Bărnuțiu, exprimate la Blaj în 1848: „Care națiune de pe pămînt nu s-ar ridica de la mic pînă la mare, cîndu-și vede numărate zilele vieții? Libertatea oricărui popor e bunul lui cel mai înalt; și naționalitatea e libertatea lui cea din urmă”.

1919
(13-14 octombrie)

AL XV-LEA CONGRES

(Congresul extraordinar al mișcării)

Congresul extraordinar care a avut loc la 13-14 octombrie 1919 a fost al XV-lea în ordinea celor ținute de la întemeierea partidului politic al clasei muncitoare.

La lucrările congresului au participat 166 delegați, din partea conducerii partidului clasei muncitoare și a organizațiilor politice și sindicale din vechea Românie, Transilvania, Banat și Bucovina. Pe baza stenogramei congresului și a altor documente au fost identificați 112 participanți la lucrări, reprezentând:

Comitetul Executiv al Partidului Socialist din România: Gh. Cristescu, I. Moscovici, Al. Gh. Opreșcu, Toma Dragu, I. Sion, Gh. Teodorescu.

Comisia Generală a Sindicatelor din România: C. Popovici, M. Bălineanu.

Cercul de editură socialistă: Gh. M. Vasilescu.

BUCUREȘTI: Al. Pătrușescu, N. Lupu Costache, Gh. M. Petrescu, D. Gănescu, Ilie Păușescu, Gr. Vasilescu, I. Katz, Natalia Opreșcu, Gh. Mirescu, Gh. Niculescu-Mizil, Gh. Ene Filipescu, Andrei Niculae, Mihai Niculae, C. Nișulescu, Ilie Marinescu, V. Anagnoste, S. Predescu, Rozalia Frimu, C. Georgescu, C. Gheorghian, Lazăr Măglașu, C. Teodorescu,

Filip Gheller, Iancu Iliescu, Ilie Petrescu, I. Șt. Dumitrescu, B. Spirescu, P.C. Georgescu-Delafras, F. Stoensescu, N. Damian Bălanescu, Em. Socor, S. Alexandrescu, Maria Popa, Gina Grieg, I. Duicu, Paula Măgură, I. Herscovici, I. Buda, P. Sava, I. Rădulescu.

IAȘI: dr. L. Ghelerter, Gh. Tănase, Tița Vasiliu, P. Chiponda, Teodor Gheorghiu, C. Stoica, L. Abramovici, L. Gheller, Emil Züssman, Zaharia Tănase.

PLOIEȘTI: Al. Dobrogeanu-Gherea, Mitică Niculescu, Al. Ungvari, R. Fuchs, I. Vlaheț, N. Stroescu, precum și un grup de țărani socialiști din jud. Prahova: N. Lambru, Spirea Barbu, P. Pangrațiu, Pascu, Bolan, Bancardiu, Șerbănică, Baziliu, Georgescu, Săulescu.

CRAIOVA: C. Nicolcescu.

BACĂU: dr. H. Aroneanu.

BUZĂU: N. Bolangiu.

BRĂILA: R. Popescu, Emil Ghenghea.

SLĂNIC PRAHOVA: R. Polană, Șt. N. Stoica.

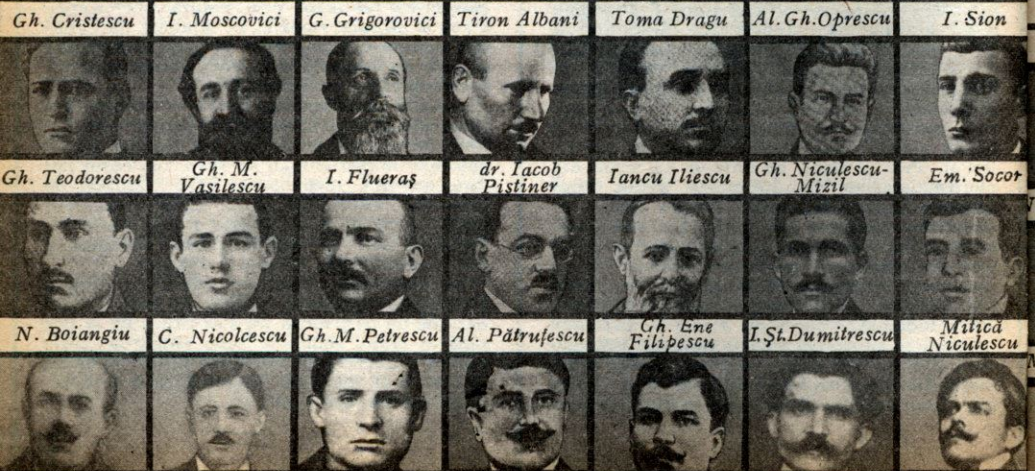
PAȘCANI: I. Dragomir, I. Privinici, Gh. Tîrnoveschi, M. Hrițcu, Al. Dănțuș.

BOTOȘANI: Molse L. Bercovici.

BĂICOI: Șt. Uriățeanu, Gh. Mihăileanu.

MORENI: D. Stoica, Gh. Spirea, I. Dușu.

Au fost identificate fotografiile următorilor 39 participanți la congres:

Crearea Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România, în 1893, a deschis era organizării politice a clasei muncitoare la scară națională, a afirmat cu putere rolul clasei muncitoare ca forță socială cea mai progresistă în dezvoltarea națiunii noastre pe calea progresului și civilizației.

NICOLAE CEAUȘESCU

AL MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI

muncitorești din România întregită)

PIATRA NEAMȚ: B. Herșcovici.
BUHUȘI: C. Nemțeanu.
GALAȚI: Jean Arhip, Al. Costescu, Ilie Rainici, C. Petrovici, Ilie Bahrin.
FOCȘANI: Panait Popescu, C. Dumitriu.
CONSTANȚA: I. Rogobete.
TRANSILVANIA ȘI BANAT: I. Flueraș, Tiron Albani, Iosif Receanu, Gh. Russ, Carol Barta, Rudolf Mayer, V. Brătăleanu.
BUCOVINA: G. Grigorovici, dr. Iacob Pstiner.

Ordinea de zi a congresului

Atitudinea mișcării muncitorești față de alegerile parlamentare din 2-4 noiembrie 1919.

Conducerea lucrărilor congresului

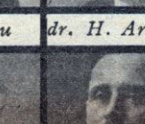
Președinte: Al. Gh. Oprescu.
Vicepreședinți: Al. Dobrogeanu-Gherea, V. Brătăleanu, Rozalia Frimu.

Organe de lucru

Comisia de rezoluții: I. Moscovici, Gh. Cristescu, dr. L. Ghelerter, Toma Dragu,

Al. Dobrogeanu-Gherea, Iancu Iliescu, L. Gheller, N. Lupu Costache, Șt. Uriăteanu, I. Flueraș, Tiron Albani, Iosif Receanu, Gh. Russ, Carol Barta, Rudolf Mayer, V. Brătăleanu.

Congresul a hotărât abținerea partidului clasei muncitoare de la alegerile parlamentare din 2-4 noiembrie 1919, precum și declararea unei greve generale demonstrative, la 3 noiembrie 1919, în semn de protest împotriva îngrădirii drepturilor electorale ale maselor. (Cu toate acestea, în mai multe județe ale țării, acolo unde candidații partidului au fost înregistrați în listele electorale înainte de congres, ei au dobândit sufragiile alegătorilor, astfel încât 7 deputați socialiști au intrat în Parlamentul României: Gh. Cristescu, Al. Dobrogeanu-Gherea, Toma Dragu, Ilie Moscovici, Al. Gh. Oprescu, Al. Dunăreanu, Gh. Panaiteanu). S-a mai hotărât lărgirea componenței Comitetului Executiv al Partidului Socialist din România, prin cooptarea cîte unui reprezentant al secțiunilor socialiste din Iași și Galați, ca și a reprezentanților partidelor socialiste din Bucovina, Basarabia, Transilvania și Banat.

C. Popovici	V. Anagnoste	Rozalia Frimu	Gh. Tănase	Zaharia Tănase	Al. Dobrogeanu-Gherea
					
Nicolae Lambru	dr. L. Ghelerter	L. Gheller	Iosif Receanu	Gh. Russ	V. Brătăleanu
					
M. Bălineanu	Lazăr Măglașu	F. Stoenescu	dr. H. Aroneanu	I. Katz	D. Stoica
					

(7-8 1919
decembrie)

A DOUA CONFERINȚĂ NAȚIONALĂ A MIȘCĂRII MUNCITOREȘTI

La lucrările conferinței, care au avut loc la Iași, au participat 40 delegați, din partea conducerii partidului clasei muncitoare și a organizațiilor politice și sindicale din vechea Românie, Transilvania și Banat (cele din Bucovina au aderat la hotărârile adoptate).

Pe baza stenogramei conferinței și a altor documente au fost identificați 21 participanți la lucrări, reprezentând:

Comitetul Executiv al Partidului Socialist din România: Gh. Cristescu, I. Moscovici, Al. Gh. Oprescu (deputați socialiști), I. Sion, Gh. Teodorescu.

Comisia Generală a Sindicatelor din România: C. Popovici.

BUCUREȘTI: N. Damian Bălănescu, I. Katz, Fane Popescu.

IAȘI: dr. L. Ghelester, L. Gheller, A. Naghel.

PLOIEȘTI: Al. Dobrogeanu-Gherea, Al. Dunăreanu (deputați socialiști), N. Lambru (țăran socialist).

GALAȚI: I. Mirea, H. Berea.

FOCȘANI: Panait Popescu.

TURNU SEVERIN: Ioan Elena.

BUZĂU: I. Popescu.

TRANSILVANIA ȘI BANAT: I. Flueraș.

Ordinea de zi a conferinței

1. Adoptarea unei hotărâri privind activitatea deputaților socialiști în Parlamentul României.

2. Crearea unui organism central unic de conducere a mișcării muncitorești la nivelul României întregite.

Conducerea lucrărilor conferinței

Președinte: Gh. Cristescu.

Conferința a hotărât ca deputații socialiști, aleși la 2-4 noiembrie 1919, să participe la activitatea Parlamentului, unde să militeze pentru transpunerea în viață a unor dintre obiectivele programului adoptat la prima conferință națională din 23-26 mai 1919. S-a hotărât, de asemenea, constituirea Consiliului General al partidului, compus din reprezentanții tuturor organizațiilor politice muncitorești din România întregită — for suprem de conducere a mișcării revoluționare din întreaga țară. Prin aceasta s-a făcut un nou pas spre centralizarea partidului clasei muncitoare la scară națională.

Au fost identificate fotografiile următorilor 14 participanți la conferință:

La începutul secolului III

STIPENDIU ROMAN

PENTRU DACII LIBERI

Dr. VIRGIL MIHĂILESCU-BÎRLIBA,
IOAN MITREA

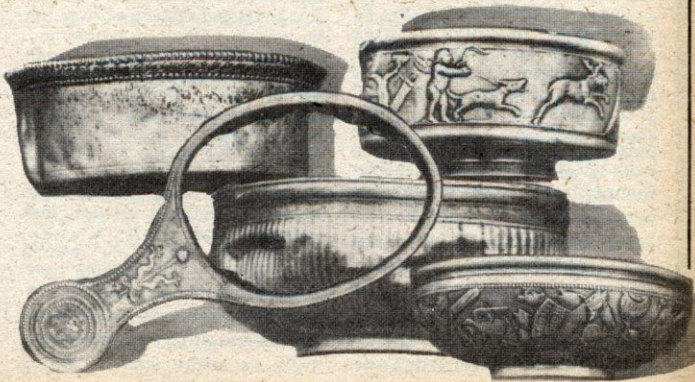
Din pământul patriei, atât de bogat în vestigii ale trecutului, cu cîțiva ani în urmă, în toamna lui 1972, de sub plugul tractorului au ieșit la iveală șase vase de argint (1207,20 g), întregi și fragmentare. Descoperirea a fost făcută la marginea satului Muncelul de Sus (com. Mogoșești-Siret, jud. Iași), unde, de-a lungul anilor, au mai apărut două tezaure de denari romani de argint, care, coroborate cu existența în apropiere a unei așezări carpice (dacii liberi răsăriteni din sec. II-III e.n.), creează imaginea unei bogate zone arheologice — corespunzătoare, în antichitate, unui ținut cu o multiplă și intensă locuire.

Cele șase vase (patru cupe întregi, o caserolă și un bol, fragmentare) reprezintă adevărate capodopere de artă veche, fiind confecționate în diverse ateliere din Imperiul roman (mai ales din Italia), într-o perioadă cuprinsă între sfîrșitul sec. I și începutul sec. III e.n. Cum au ajuns ele aici? Răspunsul la întrebare comportă trei ipoteze: tezaurul ar constitui fie o pradă de război (ca urmare a uneia din deseale incursiuni ale dacilor liberi în provinciile romane), fie rezultatul unor schimburi comerciale, fie un stipendiu acordat de romani dacilor liberi din acest ținut, cu scopul de a-și asigura frontierele. Ultima ipoteză capătă un spor de certitudine prin faptul că asemenea tezaure — după toate probabilitățile, servicii de vin — se întîlnesc pe o arie largă, din Olanda pînă în Slovacia, din Scandinavia pînă în Ungaria și, în cazul de față, pînă în România, cea mai estică descoperire de acest fel. Potrivit cu știrile antice (Tacitus, în *Germania*).

asemenea tezaure constituiau daruri frecvent oferite unor fruntași ai nobilimii locale din teritoriul necucerit de romani. Servind mai mult ca sigur unor asemenea mobilituri politice și militare ale Imperiului roman, tezaurul de la Muncelul de Sus (aflat în muzeul din Piatra Neamț) a fost dăruit dacilor liberi (carpi), poate, la începutul sec. III, atunci cînd puterea economică și militară

a ultimilor era în plină ascensiune.

Singura descoperire de acest gen din țara noastră, pînă acum, tezaurul de față adaugă noi date privitoare la cunoașterea relațiilor dintre dacii liberi și romani, cît și la o mai completă evaluare a nivelului economico-social, dar și politico-militar, al populației autohtone de la răsărit de Carpați, în sec. II-III e.n.

Mărturii ale culturii și civilizației românești

TEZAUURUL DE LA PERȘINARI

ȘTEFAN BURDA,

Muzeul de istorie al R.S. România

Este vorba de unul dintre cele mai mari tezaure preistorice de la noi din țară. Din păcate, nu cunoaștem cu certitudine momentul și locul descoperirii, nici numărul real al obiectelor componente. Potrivit datelor furnizate de cei ce l-au descoperit, piesele s-ar fi găsit la date diferite (în 1954 o parte, și cealaltă în 1962), în două locuri diferite (la lăutăria satului Perșinari, județul Dimbovița, și pe ogorul unui sătean); în sfârșit, vrînd să păstreze pentru ei comoara, autorii descoperirii au deteriorat o parte din piese: lama spadei a fost tăiată în două și topită parțial, păstrîndu-se doar partea superioară, în greutate de 1.400 grame aur. Întregul obiect cîntărea probabil trei kilograme! De asemenea, cîteva toporașe de argint găsite împreună cu spada de aur au fost tăiate așa de mărunț, încît nu mai pot fi restaurate decît printr-un efort și o muncă uriașă. Nu se poate spune nici pînă azi dacă toate obiectele au fost recuperate; în 1979 a mai fost identificat un pumnal, astfel că în prezent tezaurul este alcătuit dintr-o spadă de aur (numai partea superioară) și 12 pumnale întregi sau fragmentare, precum și o cantitate de argint obținută prin tălerea toporașelor care au fost găsite împreună cu celelalte arme.

Din păcate, incertitudinea s-a extins și asupra semnificației acestui excepțional tezaur, unii oameni de știință socotindu-l un import din mediul acheo-miceni, alții considerînd piesele componente drept însemne premonetare. Poate că cercetările arheologice pe locurile indicate de descoperitori (cercetări ce nu s-au efectuat pînă azi) sau alte investigații vor reuși, pînă la urmă, să ne ofere informații suplimentare despre lumea celor care purtau, la sărbătorile lor mari, asemenea spade sau pumnale de aur.

O constatare care se impune de la început este că piesele de la Perșinari fac parte dintr-un tezaur unitar, *descoperit în același loc și la aceeași dată*. Piesele sînt extrem de unitare din punct de vedere stilistic și tehnologic, datele deci cu certitudine în același moment istoric. Analizînd aceste piese — chiar dacă în ceea ce privește mînerul spadei, de exemplu, nu mai putem stabili care era forma sa, tot așa cum nu mai putem ști, decît în mare, ce formă avea lama armei respective — avem însă suficiente date pentru a o încadra această spadă cu destulă exactitate într-un anume moment al istoriei strămoșilor noștri. Spada respectivă face parte din așa-numitul „tip micenian”, piese ce aveau lama în formă

de pană triunghiulară, mult alungită, cu o nervură mediană semicirculară, foarte proeminentă, și cîte două nervuri mai mici de fiecare parte, care se răsfrîng spre exterior în partea dinspre mîner, ca două antene. Mînerul spadei, atît cît se mai păstrează din partea sa inferioară, are garda realizată din două brațe ovale, turnate în jumătăți separate care prind între ele lama armei, fiind consolidate cu cîte un nit puternic de fiecare parte.

Spada este nefinisată, tășurile laterale ale lamei abia fiind sugerate. A fost turnată într-un tipar bivalv, frecvent utilizat pe teritoriul patriei noastre.

Tot turnate sînt și cele 12 pumnale din aur, cu precizarea că pentru realizarea acestora s-au folosit patru tipare de mîrimi diferite. Astfel, în exemplarul cel mai mare s-a turnat un pumnal de peste jumătate de kilogram de aur (greutatea exactă 505,760 g); pare mai degrabă o spadă scurtă decît un pumnal. Alte cinci exemplare, cîntărind între 233,155 g (cel mai mic) și 236,155 g (cel mai mare), au fost turnate cu ajutorul unui singur tipar bivalv. Acest amănunt se deduce din faptul că una din valve avea în partea superioară o defecțiune, o crăpătură transversală vizibilă, sub forma unei nervuri, la toate cele cinci exemplare întregi.

Într-un tipar ceva mai mare au fost turnate alte trei pumnale din aur, cîntărind între 242,300 și 249,840 g, iar

altele două au fost realizate într-o formă de dimensiuni apropiate de aceea a pumnalului amintit la început.

Faptul că aceste obiecte sînt nefinisate, unele fiind abia șlefuite, altele numai cu un început de șlefuire, că la cinci dintre ele se văd urmele amintitei defecțiuni a tiparului, reprezintă dovada indubitabilă că au fost lucrate aici, pe loc, pe pămîntul proto-geților, pentru a răspunde unor necesități ale acestora.

Sînt, fără îndoială, arme de paradă, care se foloseau numai în ocazii deosebite, dar, în același timp, și însemne de putere. Ca și topoarele de aur de la Țufalău, pumnalele de aur de la Măcin sau coroanele de aur de la Găleşu¹, acestea nu mai pot fi socotite tezaure tribale sau unional-tribale; ele au aparținut unor persoane cu rol bine determinat în viața respectivelor comunități.

Arme asemănătoare au mai fost descoperite la Micene, acolo unde se află mormintele „regale” ale contemporanilor lui Agamemnon — cei atît de preaslăviți de Homer în *Iliada* — și la Troia, cetatea regelui Priam, spre care aheii porniseră pentru a-i lua neîncăputele comori. Lumea aceasta nu mai este o lume a egalilor în ansamblu, ci o societate în plin proces de stratificare, de afirmare a unei pătri bogate, a războinicilor, la care setea de avere creștea pe

măsură ce zorile civilizației se arătau tot mai puternice. Purtătorul spadei de aur de la Perșinari, aproximativ contemporan cu eroii *Iliadei*, ne apare asemenea lor, ca fiind un „basileos” ridicat din neamul tracilor de nord, un „mai mare între egali”, posesor al unei avuții considerabile, cu o autoritate impusă prin forța armelor asupra semenilor săi.

Tezaurul de la Perșinari constituie o revelatoare dovadă că, aproximativ în veacul XV î.e.n., strămoșii noștri porniseră cu fermitate pe calea democrației militare. Ceata de războinici devenise o adevărată armată regulată, condusă de cel mai priceput dintre luptători, răz-

boiul pentru supremație fiind o ocupație permanentă a acestei armate. Realitate ce este ilustrată de numărul din ce în ce mai mare de depozite de arme (între care precumpănitoare sînt spadele și pumnalele), de existența cetăților fortificate, de apariția armelor-emblemă sau însemne ale puterii confecționate din aur.

Tezaurul de la Perșinari se adaugă celor descoperite la Ostrovul Mare, Firiteaz, Smig, Țufalău, Otlaca, Argeș, Măcin, Găleşu; el ne amintește de îndemnul marelui savant român Vasile Părvan care chema istoricii moderni să se aplece cu mai multă atenție asupra poemelor homerice, căci între lumea zugrăvită de acestea și realitatea socială nord-dunăreană există o

mare asemănare. Arme de aur, așa cum au fost pînă acum depistate într-un număr considerabil la noi în țară, nu au fost sesizate decît în două locuri: la Troia (îngă zidul mare de incintă al cetății a fost găsit un virf de lance din aur) și la Micene (în cîteva morminte „regale” s-au descoperit spade cu lama

de bronz acoperită cu folie de aur). Pentru a putea aprecia mai exact nu numai relațiile ample pe care le aveau la acea dată strămoșii noștri cu lumea sudică și cu aceea din Orientul Apropiat, ci și stadiul lor înaintat de civilizație, nivelul deosebit al cunoștințelor tehnologice, pricepera în meșteșugul atît de pretențios al prelucrării aurului, originalitatea creației artistice, spiritualitatea lor, nu este, deci, în zadar să comparăm realitatea ilustrată de descoperirile de la noi cu aceea descrisă de poemele lui Homer. În acest sens, am aminti numai faptul că ni se pare deosebit de relevant un pasaj din *Cîntul X* al *Iliadei*: vorbind despre Resos, regele tracilor, se face precizarea că acesta dispunea de cai care „*n-au seamăn de mari și de mîndri / Albi ca zăpada sînt ei și la fugă sînt rezezi ca vîntul. / Și ferecat îi e carul cu aur și argint. Și mai are / Arme grozave de aur ce par la vedere-o minune / Din-sul cu ele a venit. Parcă nici nu se cade pe lume / Oamenii arme de acestea să poarte, ci numai zeei.*”

¹ Magazin istoric, nr. 10/1982.

(Urmare din p. 3)

Cronică ploieșteană

În fondurile Filialei județene Prahova a Arhivelor statului din Ploiești a intrat, prin donație, lucrarea O cronică ploieșteană de dr. ing. C.N. Debie, animator și cercetător al vieții culturale ploieștene. Lucrarea, în 10 volume dactilografiate, cuprinde 2770 articole în peste 1800 pagini, cu un bogat material documentar: fotografii, corespondență, schițe, planuri, genealogii, cele mai multe dintre ele inedite. Este rodul unei munci de investigații de peste două decenii, menite să evoce viața cultural-artistică a Ploieștilor pe parcursul a 150 ani (1825-1974). Un larg spațiu este acordat activității muzicale ploieștene: societăți, asociații, orchestre și soliști, concerte, turnee etc. Sînt evocate contactele lui George Enescu, Paul Constantinescu, a altor prestigioși muzicieni, cu Ploieștii.

Din fotografiile inedite ale Cronicii, prezentăm două: Regimentul 32 „Mircea”, cu fanfara, în 1900 în fața Monumentului vînătorilor din Ploiești; Formația orchestrală „Lyra”, în 1907 la Slănic Prahova.

Prof. Paul Atb. PĂUNESCU,
Ploiești

Cercetarea istorică, în lumina orientărilor cuprinse în Documentele programatice adoptate la Conferința Națională, parte integrantă a Programului P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism, evidențiază totodată faptul că partidul politic al clasei muncitoare românești s-a născut în mijlocul poporului român, în urmă cu 90 ani, s-a afirmat ca forța lui cea mai înaintată și s-a dovedit apărătorul principal al intereselor sale fundamentale. Călit în confruntări politice timp de multe decenii, partidul clasei muncitoare, aliindu-și forțele înaintate ale țărânimii și ale intelectualității, a cucerit puterea politică în anii revoluției de eliberare socială și națională, declanșată la 23 August 1944, ca o consecință firească, legică a dezvoltării societății românești în epoca modernă.

Destinul României, ascensiunea poporului român spre orizonturile luminoase ale societății comuniste sînt legate, în mod inseparabil, de partidul comunist, de activitatea profund patriotică a bărbatului ales, în urmă cu 18 ani în fruntea partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, fiul devotat al poporului român, care și-a asumat destinul poporului său, călăuzindu-l, cu înțelepciune și clarviziune revoluționară, pe noile trepte de civilizație și progres.

Destinul României, la cota înaltă a istoriei sale prezente, înseamnă legătura indisolubilă dintre moștenirea glorioasă a înaintașilor și înaltele aspirații ale cetățenilor de azi ai patriei — români, maghiari, germani și de alte naționalități — care, strîns uniți în jurul partidului și al secretarului său general, edifică viitorul luminos al țării.

De la înalta tribună a Conferinței Naționale a partidului, evidențiind bogata experiență parcursă de poporul român în construirea noii societăți, în transpunerea în viață a Programului P.C.R., secretarul general al partidului, președintele Republicii, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia: „Putem afirma cu îndreptățită mindrie că societatea socialistă românească și-a demonstrat forța și vitalitatea ei, capacitatea de a învinge orice greutăți și de a asigura mersul înainte spre realizarea obiectivelor strategice — victoria comunismului în România”.

Prin cel mai autorizat reprezentant, partidul și poporul și-au afirmat astfel cu deplină responsabilitate, credința de nezdrușcinat în destinul comunist al României. Singurul destin pe care mult milenara istorie românească îl justifică și-l impune.

Cele trei domnii ale lui Alexandru Ipsilanti (două în Țara Românească: 1774-1782 și 1796-1797 și una în Moldova: 1786-1788) însumează doar 9 ani și 10 luni. Ele acoperă însă aproape în întregime ultimul pătrar al sec. XVIII, perioadă de adânci prefaceri economice și sociale, în care țările române au venit tot mai intens în contact cu ideile reformatoare ale iluminismului și modernismului european, când „duhul franțozesc” — cum i se spunea acestui nou fel de a gândi societatea și relațiile ei — cîștiga tot mai mult teren. Fără îndoială, ideile filozofiei iluministe și ale raționalismului politic erau receptate de români în măsura în care răspundeau nevoilor vieții noastre interne, procesului legic și obiectiv ce avea loc în structura economică și socială a principatelor române, ca urmare a apariției și dezvoltării noilor relații de producție capitaliste.

Meritul lui Alexandru Ipsilanti și al colaboratorilor săi apropiați, majoritatea pămînteni, constă în faptul de a fi intuit sensul acestei dezvoltări și de a fi acționat în direcția lui. Acest fapt a fost remarcat de istoriografia noastră mai veche. A.D. Xenopol, de pildă, scria, în 1892, că principele Alexandru Ipsilanti reprezintă una din „figurile cele mai deosebite ale epocii fanariote”; la rîndul său, N. Iorga afirma, în 1928, că Ipsilanti „merită a fi pus printre cei mai buni domni ai noștri din secolul al XVIII-lea, dacă locul său nu e în fruntea lor chiar”.

Citindu-i pe Voltaire și Montesquieu

Pentru a acționa în spiritul prefacerilor pe care dezvoltarea internă a principatelor le reclama, trebuia, desigur, ca principele, el însuși, să fie convins de necesitatea transfor-

mării societății, adaptării raporturilor sociale la noile cerințe. Știrile despre obîrșia și tinerețea voievodului sînt, în general, puține și nu îndeajuns de concludente. Știm că s-a născut prin 1736, că bunicul său, hatmanul Constantin, a fost vel postelnic pe vremea lui Mihai Racoviță (1715-1726), dregătorie deținută și de Alexandru în vremea lui

Grigore vodă Calimah (1761-1764 și 1767-1769). Această dregătorie, în ale cărei atribuții intrau primirea solilor străini și întreținerea corespondenței cu străinătatea, i-a deschis drumul spre demnitatea de dragoman al Porții (calitate în care s-a ocupat, de asemenea, de relațiile cu ambasadorii și trimișii țărilor europene în capitala Imperiului

UN PRINCE ILUMINIST ȘI REFORMELE SALE ALEXANDRU IPSILANTI

Conf. univ. dr. MATEI D. VLAD

otoman), ceea ce presupunea buna cunoaștere a limbilor de circulație ale vremii. Atanasie Comnen Ipsilanti, care ne-a lăsat o biografie a voievozului, scrie că în atribuțiile dragomanului intrau, mai ales, „traduceri de scrisori creștinești ale Europei și de cărți care înșiră [arată] starea și veniturile și orânduile tuturor regatelor Europei”. Prin natura sa, dregătoria impunea deținătorilor ei o solidă cultură, pe care Alexandru Ipsilanti, cum afirmă unii dintre colaboratorii săi apropiați, o posedă. Din mărturiile lui Ignaz Stephan Raicevich, preceptor al fiilor domnului, reiese că Ipsilanti „studiase filozofia, logica, metafizica, fizica, matematica și mai cu deosebire morala filozofică, astronomia și geografia, fiind foarte versat în vechea literatură elină”. Autorii săi preferați erau Seneca, Plutarh, Tucidee, el fiind, totodată, un admirator al luminiștilor și raționaliștilor din sec. XVIII citindu-i cu pasiune pe Voltaire și Montesquieu.

În afară de inteligență și o vastă cultură, Alexandru Ipsilanti era înzestrat și cu un real simț politic: prin diferite publicații, dar mai ales prin intermediul agenților care-l țineau la curent cu tot ceea ce se întâmplă în culisele diplomatice ale capitalelor marilor imperii și ale altor state, voievodul urmărea cu multă atenție evenimentele ce aveau loc pe plan european.

Toate aceste calități i-au creat posibilitatea să pătrundă adânc în secretele diplomației otomane și, mai cu seamă, să-și facă prieteni printre cei mai înalți demnitari ai Porții, încît nu i-a fost prea greu, cu ajutorul acestora, să obțină numirea în scaunul de la București, la 15 septembrie 1774. Învăstirea s-a făcut contrar voinței boierilor munteni, care — potrivit unui document olandez din 3 noiembrie 1774 — aleseseră „ca domn al lor pe Ștefan Prâscoveanu”. Era perioada în care țările române readuseseră în discuție vechile drepturi ale țării, așa cum fuseseră consemnate în Capitulații, străduindu-se să impună Porții, ca și Europei, respectarea statutului de autonomie a princi-

patelor¹. Dealtfel, un document, de asemenea, olandez, anterior cu o lună alegerii lui Prâscoveanu, relatează că la Constantinopol circula ideea că „principatele de acum înainte vor fi cîrmuite de domni ce se vor alege dintre boieri”. Legăturile pe care Alexandru Ipsilanti le avea în rîndul cercurilor conducătoare din capitala otomană au fost, totuși, mai puternice, încît, pînă la urmă, marele stolnic Dumitrache, membru al delegației boierilor trimisă la Constantinopol să susțină alegerea lui Prâscoveanu, a primit „carte” din țară „să recunoască pe Măria Sa vodă [Ipsilanti] de domn... și împreună să fie sîrguitori pentru cîstigarea pronomiurilor [drepturilor] țării”.

Ipsilanti nu a plecat imediat spre București, ci abia la 3 februarie 1775, după

țată unui grec, prieten al său de la Istanbul, dar spre sfîrșitul domniei și această dregătorie a fost acordată unui boier pămîntean, anume lui Ienăchiță Văcărescu (pînă atunci vistier), care s-a numărat printre cei mai apropiați colaboratori ai voievozului.

„Spre folosul și podoaba patriei”

Înscăunarea lui Ipsilanti s-a produs în anul încheierii unui nou război ruso-turc, cel din 1768-1774, care avusese, printre altele, consecințe grave asupra stabilității demografice a țării. Mulți țărani își părăsiseră gospodăriile, deoarece atît Moldova cît și Țara Românească constituiseră prin-

patru luni de așteptare, timp în care, se pare, a analizat cum se cuvine situația internă și externă a Țării Românești. În momentul venirii în țară era, deci, un bun cunoscător al realităților românești, ceea ce i-a îngăduit ca îndată după sosire să treacă la elaborarea proiectelor sale de reformă. Mai întîi, a alcătuit un nou sfat domnesc, compus aproape exclusiv, cum remarcă V.A. Urechiiă, din boieri pămînteni, incluzîndu-l și pe fostul său adversar, Ștefan Prâscoveanu. O excepție a constituit-o dregătoria de spătar, încredin-

șatului teatrului de operații. Faptul avea repercusiuni, în primul rînd, asupra producției agrare; de aceea, atenția domnului s-a îndreptat cu precădere spre măsuri menite să asigure redresarea economică, urmînd să-i readucă „pretoți cei înstreinați la urma lor și la lăcuința pămîntului”. În acest scop, domnul a dat o serie de hrisoave (24 aprilie și 15 mai 1775, apoi 31 iulie 1779) prin care a acordat diferite avantaje și scutiri de dări celor ce s-ar fi înopoiat. Apelurile lui Alexandru Ipsilanti au avut ecou nu numai printre sătenii ce se refugia-

¹ Magazin istoric, nr. 7/1977.

seră în timpul războiului ruso-turc și care acum s-au reînnoșit la vetrele lor strămoșești, ci și în rîndul multor țărani și păstori români din Transilvania, care, din cauza exploatarea duble la care erau supuși, au trecut Carpații și s-au stabilit la frații lor din Țara Românească. Numărul mare al românilor „ungureni” (cum li se spunea celor veniți din Transilvania) l-a determinat pe domn să întemeieze, în 1776, două „isprăvnice de ungureni” în Țara Românească (G.D. Iscru). Concomitent cu stăruințele pentru întoarcerea sătenilor fugari, domnul a acționat și pentru lichidarea abuzurilor fiscale din pricina cărora „sărmașii creștini nu erau scutiți măcar o zi de supărările tacsidarilor [strîngătorilor] de bani”. A împărțit birul în patru „sămi”, ce

Alexandru Ipsilanti a luat măsuri și pentru stăvilirea abuzurilor ce se făceau în privința zilelor de clacă. Încălcînd reglementările ce fuseseră stabilite prin reformele lui Constantin Mavrocordat¹, boierii impuneau țăranilor o normă mare, ce nu se putea îndeplini într-o zi, obligîndu-i astfel să presteze mai multe zile decît cele prevăzute în hrisovul domnesc. Prin *Pravilniceasca condică*, pe care a introdus-o în 1780, a stabilit ca țăranii să facă „stăpînului de moșie cite 12 zile de om” (revenîndu-se deci la numărul legiferat de Mavrocordat); aceste zile urmau a fi prestate „de la începutul primăverii pînă la sfîrșitul toamnei, în 9 luni, iar nu tot deodată”. Prin aceeași reglementare, stăpînului de pămînt i s-a interzis „să-și ducă

decît s-ar crede”. Alexandru Ipsilanti a văzut îndreptarea acestei situații prin intensificarea lucrării pămîntului și a creșterii vitelor. În preambulul hrisovului din 13 noiembrie 1775, domnul și-a exprimat convingerea că „lucrarea pămîntului și păstoria” au un rol fundamental în producția economică, deoarece, „dintr-aceste curge miere și lapte”. Pentru ca aceste activități să devină rentabile, el a preconizat mai întîi să se întreprindă cercetări cu privire la „grăsimea [rodnicia] pămîntului”; constatările trebuiau să fie făcute de oameni „iscusiți” în stare „să ia plugul înșiși la începutul lucrării, să dea pildă vrednică de minune [s.n. — M.D.V.]”. Învățătul principe socotea că locuitorii ar trebui îndemnați „pentru însuși folosul lor... să sirguiască cu cea desăvîrșită silință și bucurie la bună lucrare a pămîntului, la înmulțirea vitelor și la orice altfel de zahereă, ca și ei să trăiască cu îndestulare”. Aceste îndemnuri n-au rămas, desigur, fără urmări practice; Dionisie Eclesiarhul arată în cronică sa că „țăranii își lucrau pămînturile lor nesupărați cu greutate de dăjdi” și că „toți se bucurau și fără grijă petrecea, ieftinătate era la mărfuri și la dobitoace, boii, vacile, caprele cu puțin preț, bucatele mai cu puțin preț”.

Domnul și-a dat seama și de însemnătatea dezvoltării meșteșugurilor, socotind că acestea sînt „de neapărată trebuință a se înmulți”. În decembrie 1775, el a alcătuit o comisie de opt boieri care să se ocupe de „pricinile” tuturor meseriilor și „îndeosebi de orice invențiuni noi și orînduiri bune ce pot fi spre folosul și podoaba patriei” [s.n. — M.D.V.]. O consecință imediată a acestei inițiative a constituit-o înființarea, în august 1776, a manufacturii de hîrtie („harturghiei”) de pe apa Leuta, pe moșia Batiștei, din județul Prahova. Întemeierea „fabricii” de hîrtie a fost făcută nu numai din

Imagine a Bucureștiului, la sfîrșitul sec. XVIII (gravură de epocă)

În p. 17: Alexandru vodă Ipsilanti

înglobau toate obligațiile financiare ale birnicilor, hotărînd totodată ca repartizarea dărilor să se facă „după numărul locuitorilor fiecărui sat”, urmînd ca „țăranii să-și facă cîsla [împărțeau] între ei ca să plătească fiecare în analogie [în raport] cu puterea sa”. Se renunța, astfel, la vechiul sistem în virtutea căruia birul era repartizat pe sate, fără a ține seama de numărul locuitorilor și, implicit, de puterea economică a unei localități sau alteia.

clăcașii la muncă pe alte moșii ale sale la o distanță mai mare de 2-3 ore de moșia pe care locuiau”. Nerespectarea acestor reglementări de către boieri a determinat ample procese, ajunse pînă în fața Divanului domnesc, principele acordînd, nu o dată, dreptate sătenilor.

Pe cînd se afla în scaunul Moldovei, secretarul său, Alexandru d'Hauterive², i-a atras atenția că „poporația celor ce aduc roade folositoare este mică, dar a acelor ce consumă fără folos este mai mare

¹ — Magazin istoric, nr. 11/1981; 12/1976.

**DUPĂ
40 ANI**

BĂTĂLIA DE LA STALINGRAD

Stalingradul a fost punctul de cotitură al celui de-al doilea război mondial. Poate că nici o altă bătălie din istorie nu a avut atâtea consecințe, nu a antrenat o asemenea răsturnare a situației, nu a avut un asemenea ecou în actualitate și posteritate. Planul sovietic de încercuire și apoi de nimicire a Armatei 6 a Wehrmachtului a fost o capodoperă de strategie și tactică. Peste un milion de ostași sovietici s-au angajat în luptă. Strategia comandamentului armatei roșii s-a dovedit excepțională, iar punerea în aplicare a planului a fost fără cusur.

S-au făcut adesea analogii între două bătălii desfășurate aproape simultan: la Stalingrad și la El-Alamein. O simplă alăturare a cifrelor privind efectivele și tehnica militară arată însă că în Africa de Nord inferioritatea hitleriştilor era considerabilă pe toate planurile, în vreme ce pe Volga raportul de forțe era echilibrat, ba chiar în unele privințe în favoarea Wehrmachtului. Rommel dispunea de 104 000 oameni, 409 tancuri, 1 219 piese de

artilerie și 675 avioane. Montgomery avea 195 000 oameni, 1 029 tancuri, 2 311 tunuri și 750 avioane. La Stalingrad, Wehrmachtul arunca în luptă 1 011 500 oameni, 10 290 tunuri, 675 tancuri, 1 216 avioane. Pentru armata roșie cifrele corespunzătoare erau: 1 000 500, 13 541, 894 și 1 115. Așadar, a atribui victoria sovietică așa-zisei „zdrobitoare superiorități în efective, în material de luptă” înseamnă a ignora datele fundamentale ale acestui eveniment¹.

Revista noastră a publicat mai multe articole consacrate bătăliei de pe Volga². De data aceasta, facem apel la trei noi autori.

¹ În istoriografia celui de-al doilea război mondial, inclusiv în articolele publicate de revista noastră, datele care formează bilanțul bătăliei de la Stalingrad, ca și al altor mari încercări armate, variază, în anumite limite, de la autor la autor. Am lăsat fiecare dintre ei posibilitatea de a evalua personal aceste rezultate fără a încerca să le punem de acord. În asemenea împrejurări este firesc să lipsească cifrele riguroase exacte care ar putea servi drept etalon.

² Magazin istoric, nr. 2/1968, 1/1969, 2/1973.

Certitudinea prăbușirii finale

Primul dintre ei este colonelul A.M. Samsonov, membru corespondent al Academiei de Științe a U.R.S.S. și autor a numeroase lucrări de istorie, cele mai multe consacrate ultimei conflagrații: Marea bătălie din fața Moscovei, Bătălia Stalingradului, De la Volga la Baltica.

A făcut parte din Comitetul de redacție al celor 12 volume ale Istoriei Uniunii Sovietice de la începuturi până în zilele noastre. Am ales dintr-un studiu consacrat Stalingradului câteva pasaje pe care le prezentăm într-o formă prescurtată.

După ce și-a revenit din înfrângerea suferită lângă Moscova, Wehrmachtul a lansat o nouă ofensivă pe flancul de sud, în vara lui 1942, reușind să ocupe noi zone ale Uniunii Sovietice, cu o suprafață totală de 390 000 km². Cind forțele germane au ajuns la Voronej, la Stalingrad și la poalele Caucazului, situația militară a U.R.S.S. era extrem de precară. Totuși, obiectivele hitleriștilor nu au fost atinse. Grupul de armate B, format din 85 divizii și operînd pe direcția Voronej și Stalingrad, nu a reușit să înfrîngă rezistența sovietică și grosul forțelor sale — Armata 6 și Armata 4 blindată — s-a angajat într-o grea confruntare în zona Stalingradului.

În septembrie și octombrie Stavka¹ a elaborat planurile unei operații pe un front de 400 km, menită să elibereze Stalingradul. Executarea ei a revenit mareșalului G.K. Jukov. La 19 noiembrie 1942, ora 7.30 dimineața, 3 500 tunuri și aruncătoare sovietice au deschis focul, în sectoarele dinainte prevăzute, pe două fronturi (grupuri de armate ale armatei roșii): Frontul de sud-vest și Frontul Donului. A doua zi a trecut la atac Frontul Stalingradului, iar la 23 noiembrie s-a realizat încercuirea a 22 divizii germane, cu un total de 330 000 oameni.

La 12 decembrie, generalul Manstein, comandantul Grupului de armate Don, a trimis 13 divizii sub comanda generalului Hoth, într-o disperată încercare de a sparge încercuirea. După 11 zile de lupte înversunate, gruparea Hoth a fost blocată la 40 km de trupele

naziste asediate, iar la 24 decembrie, sub loviturile armatei roșii, gruparea s-a retras în debandadă.

La sfîrșitul lui decembrie, forțele sovietice încercuiau un sector de aproximativ 1 800 km² (53 km de la est la vest și 35 km de la nord la sud).

La 18 ianuarie 1943, în dorința de a evita o inutilă vărsare de sînge, comandamentul sovietic i-a făcut lui Paulus propunerea să înceteze rezistența, garantînd viața și integritatea prizonierilor, întoarcerea lor în Germania sau în țara pentru care vor opta la sfîrșitul războiului, rația reglementară de alimente și îngrijirile medicale necesare răniților, bolnavilor și celor suferinzi de degenerări. Naștii au respins ultimatumul. La 10 ianuarie, ora 8.05 dimineața forțele sovietice au declanșat, un puternic tir de artilerie, preluînd la atacul final. Acesta a fost executat de trupele încadrate în Fronturile Donului și Stalingradului care, în seara de 17 ianuarie, au ajuns în imediată vecinătate a Stalingradului. În opt zile de luptă, inamicul pierduse 750 km² din teritoriul pe care îl mai ocupa.

La 21 ianuarie, naștii au pierdut ultimul aerodrom de care mai dispuneau în zonă. De la 22 la 25 ianuarie, forțele sovietice au ajuns pînă în centrul Stalingradului, reducînd perimetrul de deținut de hitleriști la aproximativ 90 km². Atacînd fără întrerupere, forțele sovietice au tăiat în două grupări diviziile germane încercuite: cea de la sud, în inima orașului, cea de la nord, în vecinătatea uzinei de tractoare. Faza finală a ofensivei a debutat la 27 ianuarie și

s-a încheiat la 31 ianuarie pentru încercuirea de sud, și la 2 februarie, pentru încercuirea de nord.

Bătălia desfășurată între 19 noiembrie 1942 și 2 februarie 1943, la Stalingrad și cotul Donului, a provocat celui de-al treilea Reich o înfrîngere zdrobitoare. Wehrmachtul a pierdut 32 divizii și 3 brigăzi. Alte 16 divizii au rămas cu mai puțin de jumătate din efectivele lor. Numărul morților, răniților și prizonierilor se ridica la 1 500 000. Printre cei căzuți în captivitate, se aflau 2 500 ofițeri, 24 generali și un feldmareșal. În plus, hitleriștii au pierdut o enormă cantitate de material, printre care: 3 500 tancuri și tunuri autotractate, peste 3 000 avioane, peste 12 000 piese de artilerie și aruncătoare și 75 000 vehicule diverse — o tehnică militară suficientă pentru 75-80 divizii.

Dincolo de rezultatele materiale, înfrîngerea Wehrmachtului la Stalingrad a avut un efect moral dezastruos asupra hitleriștilor. Mitul invincibilității mașinii de război naziste s-a spulberat definitiv. Evenimentele de pe Volga au zdruncinat din temelii dominația zvasticii, dînd un nou suflu mișcărilor de rezistență și de eliberare națională din țările ocupate, stîrbînd prestigiul nazist în ochii statelor neutre și ascuțînd contradicțiile în sinul blocului fascist.

Victoria dobîndită de poporul sovietic la Stalingrad a adus lumii certitudinea că Germania lui Hitler nu va reuși să evite prăbușirea finală.

¹ Marele Cartier General al forțelor armate sovietice în 1941-1945.

Capitulare în serie

Istoriografia militară din Republica Federală Germania a acordat o mare atenție bătăliei de la Stalingrad. O simplă enumerare a lucrărilor publicate ar ocupa un spațiu uriaș. Cel puțin pentru revista noastră. Este destul să spunem că această bibliografie prezintă câteva trăsături specifice. Ele sînt evidențiate pregnant de șirul de memorii, studii și articole apărute în anii imediat postbelici și aparținînd unor foști ofițeri superiori nazisti, implicați sub o formă sau alta, în eveniment. Toate, sau aproape toate, se caracterizează prin tendința de a face pledoarii pro domo, de a justifica sau chiar glorifica pe autorul respectiv și pe camarazii cu care întreprinsese legături de prietenie. Oricine și orice poartă vina pentru cumpăta înfrîngere suferită de nazisti la Stalingrad, cu excepția celui ce semnează textul respectiv și a amicilor săi. Se aduc invinuirii lui Hitler și iernii din stepele rusești, aliaților celui de-al treilea Reich și superiorității numerice a armatei sovietice, îndrăzneții prea mari și lipsei de îndrăzneală a planurilor operative concepute de Keitel și Jodl, lipsei de combustibil pentru tancuri și excesului de combustibil pentru avioane etc. etc. etc.

Pe măsura trecerii timpului, a dobîndirii de documente și a afirmării unei istoriografii mai tinere și mai obiective, editurile din R.F.G. au început să publice analize mai apropiate de rigorile științifice ale cercetării. Relatările au abandonat treptat tonul apologetic în favoarea comandanților militari, polemica împotriva

căpeteniilor naziste, a cărei menire fusese de a absolve de păcate pe generali și feldmareașali, invocarea dificultăților climatice și a deosebirilor dintre efectivele celor două tabere. Istoriografia vest-germană a ajuns astfel, prin reprezentanții ei cei mai valoroși, să se pună de acord cu istoriografia din celelalte țări ale lumii, oferind o interpretare corectă a evenimentelor. Cu alte cuvinte, s-a ajuns la concluzia că bătălia de la Stalingrad a fost pierdută de căpeteniile naziste, dar și de căpeteniile militare, ca și întregul război, și că principala cauză a acestei înfrîngerii a fost vitejia, hotărîrea de luptă și capacitatea de sacrificiu a ostașilor sovietici.

Una dintre cele mai serioase monografii consacrate înclăstării de pe Volga, care a schimbat cursul celui de-al doilea război mondial, este Stalingrad. Analyse und Dokumentation einer Schlacht (Stalingrad. Analiza și documentarea unei bătălii), de Manfred Kehrigh, apărută la Stuttgart, ed. a II-a, 1974. Desigur, și acestui volum i se pot aduce unele obiecții critice cu privire la materialul utilizat, la modul în care îl valorifică și la aprecierile pe care le face. Ni s-a părut însă că, la 40 ani de la încheierea marilor lupte de la Stalingrad, cititorii noștri vor fi interesați în a cunoaște punctul de vedere al unui istoric vest-german. Reproducăm, așadar, câteva pasaje din cartea lui Kehrigh, carte ce ne-a fost pusă la dispoziție de Biblioteca centrală a Ministerului apărării naționale.

O avansare pripită

La 22 ianuarie 1943, ora 8 dimineata, asupra Frontului de vest al trupelor germane încercuite la Stalingrad, s-a declanșat un foc concentrat al artileriei sovietice. Armata 6 mai avea încă 30 proiectile pentru fiecare tun. Spre amiază, s-a produs o breșă adîncă; de ambele părți ale localității Voroponovo, unitățile sovietice au pătruns pe o lățime de 6 km, cu steagurile fluturînd, în interiorul teritoriului ocupat încă de Armata 6. La ora 14.05, Paulus i-a trimis lui Hitler o radiogramă: „Ce ordine să mai dau unor trupe care nu mai au muniție și care sînt lovite în continuare de puternice forțe de artilerie, de tancuri și de infanterie?...”

La Cartierul general al Făhrerului, s-a primit după ora 16 un telefon din partea feldmareașului Manstein, comandantul Grupului de armate Don, către generalul-maior Schmudnt, adjutantul-șef al lui Hitler. Manstein cerea ca Paulus să capete cît mai grabnic răspuns la radiograma sa. Schmudnt i-a replicat că Hitler tocmai dicta răspunsul — Armata 6 trebuia să lupte pînă la ultimul cartuș. La un moment dat, adjutantul a făcut legătura directă cu Hitler:

— Heil, domnule feldmareașal.

— Heil, mein Făhrer. Vă cer respectuos o hotărîre în legătură cu solicitarea lui Paulus.

— Răspunsul meu este deja pe drum... Știu cît de grea este situația armatei. Și eu sufăr din cauza asta... o istorie de sute, ba chiar de mii de ani... (iar se aude prost). Propunerea (capitulării) nu poate fi acceptată. Trebuie să se lupte pînă la ultimul cartuș.

— Iar cînd se va fi tras și ultimul cartuș?

— Nici atunci soarta armatei nu se va putea schimba. Paulus va trebui să reziste chiar și dacă suprafața pe care luptă se va micșora... Dacă Paulus reușește să cîștige doar cîteva zile, tot e ceva. Capitularea Armatei 6 nu este onorabilă... Heil!

— Heil, mein Făhrer!
În primele ore ale serii, radiograma cu hotărîrea lui Hitler a ajuns la Armata 6: „Capitularea exclusă. Trupa se va apăra pînă în ultima clipă.

Dacă e posibil, să se încerce apărarea unei zone mai mici cu trupe apte de luptă”.

Hotărârea brutală a lui Hitler a eliminat astfel orice posibilitate de a se mai salva vieți omenești.

La 26 ianuarie, întregul oraș se afla sub un puternic foc de artilerie. 30 000-40 000 răniți, cărora nu li se puteau da ajutoare, ca și soldații rătați de unitățile lor, îngreunau apărarea. Marea majoritate a soldaților continua însă să lupte, crezând în ajutorul promis de Hitler (o formație de tancuri menită să distragă pe atacatorii sovietici) și neputând să-și imagineze că Führerul va lăsa o întreagă armată pradă pieirii. Din acea zi, Armata 6 a fost scindată în două încercuiri, care luptau separat — în sudul și în nordul orașului.

La 29 ianuarie, sovieticii au atacat din nou sectorul de vest al încercuirii de sud și germanii nu au mai opus nici o rezistență. Pretutindeni, se ridicau din tranșee siluete care fluturau bucăți de pânză albă. Generalul Schlömer, care abia cu puțin înainte refuzase ideea capitulării, a arborat și el steagul alb. În noaptea următoare, a început prăbușirea definitivă a încercuirii de sud; în Piața roșie, germanii se băteau în magazinul universal. În ciuda dispozițiilor extrem de severe, soldații se lăsau luați prizonieri cu sutele și cu miile.

30 ianuarie era zi de sărbătoare — a zecea aniversare a datei la care Hitler preluase puterea. În ajun, Paulus i-a trimis Führerului următoarea radiogramă: „Cu ocazia aniversării zilei când ați venit la putere, Armata 6 îl salută pe Führerul ei. Drapelul cu zvastică mai flutură deasupra Stalingradului. Fie ca lupta noastră să servească drept exemplu generației actuale și celei viitoare pentru ceea ce înseamnă să nu capitulezi nicodată, nici chiar în cea mai disperată situație.

Atunci Germania va învinge. Heil, mein Führer!”

În răspunsul lui, Hitler spunea printre altele: „Națiunea germană înțelege de-abia acum tot greul unei lupte și se va dovedi în stare de cele mai mari sacrificii. În gîndurile mele, mereu cu dumneavoa-

stră în fața porții. Pregătim distrugerea documentelor”. O oră mai târziu, venea ultima radiogramă: „Executăm distrugerea”. Apoi postul de radio sovietic a anunțat că Paulus și 14 generali fuseseră luați prizonieri.

Încercuirea de nord, sub comanda generalului Strecker și cu un efectiv de 50 000 oameni, a rezistat încă 48 ore la ordinul expres al lui Hitler. Luptele au încetat totuși în dimineața zilei de 2 februarie, la ora 9.

Vestea prăbușirii încercuirii de sud și căderii în prizonierat a lui Paulus și a altor generali a provocat o imensă consternare la Cartierul general al Führerului și lui Hitler personal. La 1 februarie, Hitler își exprima dezamăgirea, enervarea și furia că „ei s-au predat pur și simplu”, în loc să se împuște cu ultimele cartușe. Führerul a calificat modul cum au procedat Paulus și generalii lui drept lipsă de caracter, lipsă de onoare și dovadă de lășitate. Din spusele lui Hitler, reieșea că-l avansase în ultimul moment pe Paulus la gradul de feldmareșal numai pentru a-l obliga practic să recurgă la sinucidere, dobîndind astfel garanția că Armata 6 va sfîrși eroic — așa cum înțelegea el eroismul. Faptul că Paulus nu-i făcuse această plăcere a fost socotit de Hitler drept un fel de trădare a normelor promovate de el cu privire la comportarea militarilor într-o situație fără ieșire.

În nici un caz steagul alb

Furia lui avea însă ca motiv și teama că Paulus și generalii capturați — primii generali

Paulus, între ruinele orașului, înaintea capitulării și alte căpetenii militare naziste care i-au împărțit soarta

În p. 20: ostași sovietici în atac și soldați germani luați prin surprindere

tră și cu soldații dumneavoastră”.

În dimineața de 31 ianuarie, germanii au încetat lupta în încercuirea de sud. În noaptea precedentă, Paulus fusese înaintat la gradul de feldmareșal. La ora 6.15 dimineața, Paulus anunța: „Rușii se află

germani căzuți prizonieri în campania din Rusia — îl vor ataca pe el și regimul său în cadrul propagandei sovietice. Era firesc ca generalii și ofițerii capturați să-l considere vinovat de catastrofa survenită, deoarece nu-și respectase nici una dintre promisiunile făcute.

Cum s-au lăsat capturați acești comandanți? La 22 ianuarie, Paulus a primit din partea șefului său de stat major, generalul Schmidt, cererea de a se permite unităților să acționeze independent. Cu alte cuvinte, formațiile fărâmițate și mai ales spitalele de campanie, aflate acum în zona acțiunilor de luptă, urmau să fie autorizate de a începe negocieri cu rușii în vederea predării.

Paulus a refuzat, în schimb a trimis Führerului radiograma amintită, de la ora 14.05. Răspunsul lui Hitler a stîrnit o indignare generală la Comandamentul Armatei 6. Schmidt a insistat ca Paulus să admită măcar capitularea unor formațiuni în sectoarele unde acest lucru nu ar fi periclitat alte zone de luptă. Paulus nu s-a putut decide. Despre hotărîrea lui vorbește faptul că tot la 22 ianuarie, la Comandamentul Armatei 6 a fost chemat translatorul Boris Neidhardt. Schmidt l-a anunțat că, fiind seama de apropiatul sfîrșit al armatei, trebuie văzut cum s-ar putea lua legătura cu sovieticii. Dar, la această primă convorbire, nu s-a luat nici o hotărîre. Neidhardt a fost trimis înapoi la unitatea de care ținea, cerîndu-i-se să păstreze cel mai desăvîrșit secret asupra discuției avute. La 23 ianuarie, Schmidt l-a chemat din nou pe translator și i-a spus că, din ordinul Führerului, capitularea este exclusă. Dar șeful de stat major nu putea să se împace cu ideea că, după tragerea ultimului cartuș, Paulus va trebui să se bată corp la corp cu inamicul. De aceea, Neidhardt urma să se țină din acest moment la dispoziția sa și a lui Paulus, intrînd în legătură cu sovieticii, dacă un pericol extrem o va cere. Condiția era însă să nu se ridice în nici un caz steagul alb.

La 24 ianuarie, Schmidt i-a oferit lui Paulus să plece cu avionul din încercuire și să obțină direct de la Hitler sau Manstein aprobarea pentru capitulare. Paulus a refuzat sugestia.

La 25 ianuarie, cîțiva ofițeri superiori i-au cerut lui Paulus „să ia în propriile-i mâini hotărîrea pentru iminentul sfîrșit”. Paulus nu a răspuns decît: „Nu voi face nimic”. Generalul Seydlitz, comandantul Corpului 51 armată, l-a prevenit atunci că va acționa de unul singur. Într-adevăr, în aceeași seară, el a dictat următorul ordin: „Dată fiind situația catastrofală a Armatei 6, nu se poate conta pe nici o dispoziție din partea comandamentului acesteia, privind încheierea luptelor. Este necesară fărîmîntarea pe mai departe a trupeii, în formațiuni mici și foarte mici. Comandanții de regiment și batalion au dreptul ca, în funcție de situația locală, să folosească toată muniția, încetînd apoi lupta”.

De acest ordin a prins de veste generalul Heitz, „cline rău”, cum i se spunea, comandantul Corpului 8 armată, care refuza categoric orice idee de încetare a focului. În ultimele zile, în prezența a 5-6 generali și ofițeri de stat major, el ordonase ca oricine înalță steagul alb să fie împușcat. Heitz l-a informat pe Paulus despre ordinul lui Seydlitz și acesta din urmă a fost pus în subordinea lui Heitz.

La ora 10.30

La 26 ianuarie, rămășițele comandamentului Armatei 6 s-au instalat în magazinul universal din Piața roșie. Colonelul Roske, comandantul Diviziei 71 infanterie, a primit ordinul să rămînă permanent la punctul de comandă. El a înțeles că Paulus nu îndrăznea să negocieze cu sovieticii și că această sarcină îi va reveni lui. Roske intenționa să înceapă tratativele peste scurtă vreme.

La 27 ianuarie, generalul locotenent Schlömer, coman-

dantul corpului de tancuri, a cerut telefonic lui Paulus aprobarea de a înceta lupta. Paulus a refuzat declarînd că armata trebuie să respecte ordinele lui Hitler. La miezul nopții dintre 28 și 29 ianuarie, Schlömer a dat un ordin de zi în care excludea orice capitulare. Totuși, peste numai cîteva ore, în dimineața de 29 ianuarie, el a înălțat steagul alb.

În seara de 30 ianuarie, ora 6 colonelul Ludwig, comandantul Regimentului de artilerie al Diviziei 14 blindate, a luat legătura cu partea sovietică, cerînd să nu se deschidă focul asupra punctului său de comandă, unde se aflau și aproximativ 2 000 răniți. Sovieticii i-au făcut, într-o formă politicoasă și în limba germană, propuneri de capitulare, pe loc, pe care le-a respins. S-a convenit asupra unui armistițiu local, pînă a doua zi dimineața, la ora 4 urmînd apoi să renunțe la luptă și să se predea împreună cu oamenii săi.

Aflînd despre aceste negocieri, Schmidt l-a chemat de urgență pe Ludwig la punctul de comandă din magazin și l-a pus să relateze cum decursesse luarea de contact. La un moment dat, Schmidt i-a întrerupt povestirea, strigînd: — La dv. vin parlamentarii, de ce nu vine nici unul la noi?

După cum relata ulterior Ludwig, cuvintele sunau ca un strigăt de ajutor. Schmidt a aprobat hotărîrea de capitulare a lui Ludwig și a acceptat propunerea lui ca un parlamentar sovietic să vină la 31 ianuarie, ora 8 dimineața, în fața magazinului.

La rîndul său, Roske l-a trimis pe un caporal german, care vorbea perfect rusește, cu un drapel al crucii roșii la sovietici, cărora le-a comunicat că partea germană vrea să înceapă negocierile la 31 ianuarie.

Într-adevăr, în dimineața de 31 ianuarie, la ora 5, au apărut doi ofițeri sovietici, cu care maiorul medic Dobberkan și interpretul Neidhardt au convenit asupra unui armistițiu local. La 8.45 a

sosit generalul maior Laskin, șeful statului major al Armatei 64 sovietice, cu care Roske a început tratativele. Laskin a cerut ca Roske să ordone încetarea luptei și în încercuirea de nord, dar Schmidt a intervenit, explicând că nu se putea lua legătura cu cei de acolo, deoarece aparatura radio nu mai funcționa.

După încheierea tratativilor, generalul Laskin și translatorul său au fost conduși la

Paulus, pe care l-au declarat oficial prizonier. Feldmaresalul și-a predat arma și la ora 11, trecând printre două șiruri de ofițeri și soldați germani, a luat drumul prizonieratului.

În încercuirea de nord, unde se afla Corpul 11 armată, generalul Strecker a primit, în dimineața de 2 februarie, la ora 4, pe generalii Lenski și Lattmann, din subordinea sa.

Ei au declarat că nu-și mai pot asuma răspunderea de a continua lupta. Strecker a încercat să se opună, dar Lenski l-a informat că împuneri-cise deja pe unul dintre subalternii săi să ia contactul cu sovieticii. În fața acestei situații, Strecker a acceptat să ordone încetarea oricărei rezistențe și, la ora 10.30 statul major al Corpului 11 de armată s-a predat.

Statul major nazist în derută

Flu al unui comandor din marina de război britanică, David Irving este unul dintre tinerii istorici englezi care s-au afirmat în ultimele două decenii. Studiile sale se concentrează exclusiv asupra celui de-al doilea război mondial. Volumele publicate, de la *The Destruction of Dresden (Nimicirea Dresdei — 1963)* pînă la *The Rise and Fall of the Luftwaffe (Ascensiunea și prăbușirea Luftwaffe — 1974)*, ca și articolele sale apărute în numeroase ziare și reviste din Anglia, Franța și Germania Federală, au stîrnit atît aprecieri unanime, cît și critici ascuțite. Recunoscîndu-l-se bogăția documentației, i s-au reproșat lui Irving anumite interpretări, anumite judecăți de valoare, anumite tentative de a „înțelege” și „explica” unele acțiuni ale hitleriştilor.

Controverse a provocat și ultima sa carte *Hitler's War (Războiul lui Hitler — 1977)*. Indiferent însă de deficiențele de care — indiscutabil — suferă acest volum, el aduce —

la fel de indiscutabil — un plus de prețioasă informație și contribuie la o mai bună cunoaștere a felului cum au gîndit și procedat căpeteniile naziste. Spre deosebire de istoricii și memorialiștii care aruncă răspunderea dezastrelor militare exclusiv pe umerii lui Hitler, Irving are tendința inversă — de a pune accentul principal pe vinile generalilor și feldmaresalilor de la statele majore ale Wehrmachtului sau de la comandamentele unităților combatante. O doză de exagerare se vădește și în aprecierile lui, dar acestea au măcar meritul de a forma o contrapondere la literatura istorică autoapologetică a militarilor germani și de a restabili pe această cale intrucitivă adevărul. Iată de ce, pentru a completa imaginea bătăliei de la Stalingrad, pe care o prezentăm în acest număr al revistei, ne-am oprit asupra citorva secvențe referitoare la această temă din lucrarea lui Irving.

Pe la mijlocul lui septembrie 1942, Hitler a ordonat construirea unei linii defensive la nord de Stalingrad, îndată după ocuparea orașului. Tentant și sfidător, Stalingradul dădea lui Hitler și comandanților săi militari impresia că nu va mai rezista mult. Fîhrerul a declarat că după încetarea oricărei împotriviri sovietice, toată populația de sex masculin a orașului va trebui lichidată, iar femeile deportate.

Dar rușii se băteau eroic, luptînd pentru fiecare stradă, fiecare clădire, fiecare metru

din orașul ruinat. În ciuda acestei realități, Hitler era optimist și discuta cu Paulus despre viitoarele campanii și, mai ales, despre capturarea Astrahanului, pe malul Mării Caspice. Șeful de stat major al armatei terestre, generalul Halder, era la fel de încrezător. „Rușii sînt mult prea slăbiți ca să mai reprezinte pentru noi primejdia pe care o reprezentau iarna trecută”.

În noiembrie 1942, Fîhrerul se afla la Berghof, în Bavaria. Îi parveniseră unele vești că armata roșie s-ar pregăti de o mare ofensivă. Dar ea avea

desigur să mai întîrzie. Așa glăsuiau rapoartele serviciilor de informații ale armatei de uscat. Mai era timp!

Nu, nu mai era! La 19 noiembrie, telefonul a sunat la Berghof. La celălalt capăt al firului se afla generalul Zeitzler, înlocuitorul lui Halder, ca șef de stat major al Armatei de uscat. Pe frontul de la Don, la nord de Stalingrad, un puternic tir de artilerie devenise baraj de saturare și acum trupe și mase de tancuri sovietice atacau pe un front larg. A doua zi, a început

o nouă ofensivă, de data aceasta la sudul oraşului.

Începînd cu 28 noiembrie, semnele de furtună s-au accentuat în mod îngrijorător. Dar Manstein era optimist. La 9 decembrie el a anunţat că o ofensivă germană de despresurare va începe peste două sau trei zile şi că, pînă la 17 decembrie, ea va restabili contactul cu Paulus. Tot la 9 decembrie, jurnalul de război al OKW-ului nota: „Führerul este pe deplin convins că vom reuşi să ne redobîndim poziţiile pe Don. - Prima fază a ofensivei de iarnă ruseşti poate fi considerată ca încheiată, fără a fi obţinut vreun succes hotărîtor”.

Noaptea de 11 spre 12 decembrie 1942: pentru prima oară după câteva luni, Hitler suferea din nou de insomnie. În bunkerul de la „viziunea lupului”, cartierul său general pentru Frontul de est, el se gîndea cu teamă la săptămîna care avea să urmeze. Ştia că în întreaga Germania circulau zvonuri că Armata 6 fusese încercuită. Ştia că ofensiva de despresurare a lui Manstein urma să înceapă peste câteva ore. Şi mai ştia că muniţiile şi proviziile lui Paulus erau pe cale de epuizare.

Să se retragă din Stalingrad? Dar asta însemna să-şi ia orice gînd de la recucerirea oraşului, să lase acolo o imensă cantitate de armament şi, mai ales, să recunoască eşecul întregii sale ofensive din 1942. Cu două zile mai înainte, Führerul declarase că nu va capitula niciodată, că va continua să lupte chiar dacă ar fi să arunce în foc copii

de 14-16 ani. „Mai bine să moară ei luptînd în Răsărit, decît să pierdem noi războiul...”

Pînă la urmă, o viziune glorioasă i-a ridicat moralul: peste şase zile încercuirea sovietică va fi ruptă, se va deschide un culoar prin care vor pătrunde coloanele lui Manstein cu camioane pline de alimente şi muniţii. Nu putea crede că Manstein va da greş.

Atacul german a început sub auspicii bune. La Cartierul general german domnea euforia. „Nu avem îndoieli asupra succesului, deoarece blindatele inamice au suferit mari pierderi”, scrie jurnalul de război.

Dar rezistenţa ruşilor s-a întărit repede. La 16 decembrie trei divizii sovietice au atacat un sector îngust de pe Frontul Donului. Peste două zile, o imensă breşă se căsca în liniile naziste. La 20 decembrie, germanii au încercat o ultimă presiune, repede zădărnicită de ruşi. Hitler a ordonat aducerea a trei divizii din Franţa, dar numai îmbarcarea lor în tren urma să dureze cel puţin trei săptămîni. La 21 decembrie, Manstein a recunoscut că nu se poate apropia şi mai mult de Stalingrad. Dar Führerul continua să iradieze optimism: „La anul, prin mai, o să ridăm de criza prin care trecem acum”. Era singurul în această dispoziţie. La 17 ianuarie, Paulus transmitea prin radio din Stalingrad: „Mein Führer, ordinele dv. de aprovizionare a Armatei 6 nu sînt îndeplinite”. Într-adevăr, avioanele care trebuiau să realizeze un „pod aerian” spre

oraşul asediat nu mai aterizau, ci se mulţumeau să arunce încărcătura din văzduh. O mare parte din puţinele muniţii şi alimente expediate se irosea, iar răniţii nu mai puteau fi evacuaţi. Generalii din Luftwaffe au respins — minţind — această acuzaţie. Göring l-a acuzat pe Paulus că hrăneşte de pomană nişte soldaţi răniţi: „Nu poţi să te ocupi la nesfîrşit de oameni care nu mai au nici o şansă de a se înzdrăveni. Ei trebuie lăsaţi să treacă în linişte pe lumea cealaltă”. Generalul Wolfram von Richthofen, comandantul escadrilei Luftflotte 4, îi acuza pe Manstein şi Göring; Göring îi acuza pe Manstein şi Paulus, iar Paulus şi şeful său de stat major acuzau în bloc Luftwaffe.

La 24 ianuarie, ziarele germane au dezvăluit pentru prima oară situaţia disperată a Armatei 6. La 1 februarie, cînd a aflat de căderea în prizonierat a lui Paulus, Hitler a vrut să anuleze avansarea acestuia la gradul de feldmaresal, dar era prea tîrziu, presa publicase vestea. „Nu voi mai fi în stare să dorm fără somnifere pînă ce frontul se va stabiliza”, a declarat Führerul. Doi ani mai tîrziu, el avea să mărturisească unui medic militar: „Pînă astăzi, cînd stau în întuneric, văd înaintea ochilor hărţile de stat major şi mintea mea continuă să se zbuciume ore şi ore de-a rîndul. Dacă aprind lumina, pot nota exact unde se afla fiecare divizie la Stalingrad. Ceas după ceas — şi nu pot să adorm pînă pe la 5-6 dimineaţa”.

2 februarie 1943. Bucuria victoriei pe străzile oraşului de pe Volga

Toamna anului 1931. În Austria, confruntată cu grave dificultăți economice și sociale, mișcările de extremă dreaptă, tolerate și încurajate de marea burghezie, încearcă să pună mâna pe putere. La 13 septembrie 1931, detașamente paramilitare fasciste ocupă sediile instituțiilor publice din Stiria¹, iar Walter Pfrimer, căpetenia acestor bande, se proclamă dictator al Austriei. Guvernul de la Viena ezită să ia măsuri ferme. Și totuși rebeliunea eșuează. Referindu-se la cauza principală a eșecului, publicistul George E.R. Gedye, martor ocular la aceste evenimente, scrie în cartea *Fallen Bastions (Bastioane căzute)*²: „Koloman Wallisch, primarul socialist din Bruck-an-der Mur, a adresat un apel muncitorilor, chemându-i să se împotrivescă planurilor lui Pfrimer. Detașamentele muncitorești au rezistat încercării de putsch pînă cînd guvernul s-a hotărît să intervină cu trupele sale. În cursul clocnirii, au căzut numeroși muncitori, dar, în aceeași seară, rebeliunea a fost înăbușită”.

Un lugojean pe baricadele antifascismului

PRIMARUL DIN BRUCK-AN-DER MUR

Prof. emerit DAN POPESCU, Lugoj

CINE ERA ACEL BRAV ANTIFASCIST? Călătorul care trece azi prin parcul de pe malul Timișului, din Lugoj, are ocazia să vadă o stradă numită Koloman Wallisch. Aici, la nr. 3, într-o căsuță azi demolată, vede elumina zilei, în 1889, și își petrece o parte din viață. Al nouălea copil al unei familii de muncitori, el este nevoit să se angajeze ucenic zidar de la vârsta de 11 ani. Încă din adolescență, intră în mișcarea sindicală și apoi în cea socialistă.

La începutul veacului nostru, Lugojul — reședința comitatului Caraș-Severin, aflat pe atunci sub stăpînirea Imperiului austro-ungar — este

un puternic centru revoluționar. În acest oraș se desfășoară în zilele de 24-25 decembrie 1905 (st.v.) primul Congres independent al muncitorilor români din Transilvania și Ungaria, care consfințește existența Secției române a Partidului Social-Democrat din Ungaria. Un document de epocă consemnează că, în această zonă, „mișcarea muncitorească a luat un puternic avînt cuprinzînd, pe lângă centrele muncitorești, și nenumărate sate”.

În martie 1906, are loc o puternică grevă a muncitorilor din localitatea Ferdinand (azi Oțelul Roșu). Intervenția forțelor de represiune se soldează cu zeci de morți și răniți din rîndurile muncitorilor. Dar miș-

¹ Land în sud-estul Austriei, cu capitala la Graz.

² Magazin istoric, nr. 4-9/1976.

Mitralieră pe una din străzile Vienei în februarie 1934 în timpul represiviunilor antimuncitorești

carea grevistă continuă și, în iunie 1906, cuprinde Lugojul și Caransebeșul. Deși foarte tânăr, Wallisch participă activ, ca militant socialist, la organizarea acestor acțiuni. Urmărit de organele de represiune, el este nevoit să ia drumul pribegiei, peregrinând, în căutare de lucru, prin Viena și Dresda; în 1908 se stabilește la Triest, oraș care făcea parte tot din Imperiul habsburgic. Acolo se angajează la o întreprindere de construcții și militează în organizația locală a P.S.D. După cum rezultă dintr-o scrisoare inedită a sa, din 1908, participă la crearea Asociației zidarilor și constructorilor din Triest, în conducerea căreia este ales în 1909. Un an mai târziu, se întoarce la Lugoj și își reia activitatea politică. După câteva luni, este arestat.

Eliberat, este, ulterior, încorporat pentru satisfacerea serviciului militar. În acest timp frecventează „clubul soldaților”, filială a P.S.D., și răspîndește în rîndul ostașilor publicații și manifeste socialiste. Revenind la Lugoj, în noiembrie 1913, participă la organizarea tineretului socialist și nu-și întrerupe activitatea politică nici în timpul primului război mondial cînd este mobilizat la Seghedin. În aprilie 1915, ca unul dintre organizatorii grevei textiliștilor din acest oraș, este arestat și condamnat la moarte. Dar, sub presiunea muncitorimii din Seghedin se anulează sentința și

Wallisch este trimis în linia întii, pe front.

În noiembrie 1918, după încheierea armistițiului, se întoarce la Seghedin, unde este ales în secretariatul organizației locale a P.S.D.; după proclamarea Republicii Ungare a Sfaturilor, la 21 martie 1919¹, face parte din sovietul orășenesc. Înfîngerea revoluției, la 1 august 1919, urmată de teroarea dezlănțuită de horthyști, îl obligă să se refugieze în orașul Maribor (R.S.F. Iugoslavia), unde activează în rîndul socialiștilor, înființînd și un ziar. În primăvara anului 1920, este cit pe-acî să fie arestat, dar reușește să scape trecînd granița în Austria.

Aici va milita pînă la sfîrșitul vieții pentru idealurile socialismului. La Fürstenfeld, orașul situat la granița cu Ungaria, stă puțin, deoarece, în cîteva rînduri, o bandă de horthyști, trecînd clandestin frontiera, încearcă să-l asasineze. De aceea, în toamna lui 1920, se mută în centrul muncitoresc Bruck-an-der-Mur (Stiria), important nod feroviar. În Austria deceniului 1920-1930 grupări fasciste — *Heimwehr*, *Frontkämpfer* — precum și bande înarmate ale Partidului Naționalist German atacă organizațiile și partidele muncitorești. În 1923, P.S.D. creează formațiile de autoapărare *Schutzbund*. În 1927, organizațiile fasciste din Stiria atacă la Schattendorf o

¹ Magazin istoric, nr. 3/1969, 2/1979.

manifestație pașnică a socialiștilor, omorînd cîțiva dintre participanți. Urmează o serie de adunări de protest în principalele centre muncitorești din Stiria. Wallisch fiind unul dintre inițiatorii și conducătorii acestei mișcări. În același an, la Viena are loc o grevă generală, urmată de lupte de stradă. Muncitorii din Graz, Bruck, Loeben se aliază mișcării, dar guvernul o înăbușă în sînge. Doi ani mai tîrziu, *Heimwehrul* din Stiria comite un nou atac armat împotriva unei adunări socialiste, ucigînd numeroși participanți, fără ca forțele de ordine să intervină. Au loc mitinguri de protest ale muncitorimii, conduse de liderii locali socialiști, printre care, la loc de frunte, se numără și Wallisch.

ÎN PERIOADA URMĂTOARE se desfășoară alegeri comunale în care forțele de stînga obțin mari succese și lugojeanul este ales primar în Bruck. În această calitate, el contribuie la întărirea *Schutzbundului* din oraș și din centrele muncitorești învecinate, fapt care permite înăbușirea unei rebeliuni a fascistului Pfrimer, în septembrie 1931.

În 1932, în Austria au loc alegeri parlamentare. În timpul campaniei electorale, *Heimwehrul*, nazistii și celelalte organizații de dreapta atacă intrunirile partidelor comunist și socialist și pe candidații lor. Împotriva lui Wallisch, care candidează pe listele P.S.D., sînt comise, în această perioadă, șase atentate. Deși socialiștii obțin cele mai multe voturi, la conducerea Austriei vine un guvern de dreapta, condus de Engelbert Dollfuss, care promovează o politică de orientare fascistă. Împotriva lui, au loc, în întreaga țară, mitinguri și demonstrații populare. La Bruck, Wallisch, ales deputat în noua legislatură, organizează în piața orașului o mare adunare, la care participă 8 000 cetățeni. Moțiunea votată de ei cere un guvern democratic, care să garanteze drepturile constituționale și să împiedice fascizarea țării.

Sprîjinindu-se pe *Heimwehr* și pe organizații fasciste, Dollfuss organizează, în martie 1933, o lovitură de stat, dizolvînd Parlamentul și proclamînd „sistemul autoritar de conducere”; este interzis și desființat *Schutzbundul*. La Bruck, sute de jandarmi percheziționează locuințele muncitorilor în căutarea armelor detașamentelor de autoapărare, brutalizează pe socialiști și familiile lor. Măsurile de fascizare continuă. În 1933, Dollfuss creează un partid propriu, Frontul patriotic menit să înlocuiască vechile formații politice, scoate în afara legilor partidul comunist, emite o serie de decrete-legi antimuncitorești, înăsprește cenzura presei, introduce pedeapsa cu moartea pentru delictelor politice etc. În această perioadă, conducerea P.S.D. îl numește pe Wallisch în funcția de secretar al organizației din Graz.

La începutul lui 1934, Dollfuss declanșează o ofensivă decisivă împotriva proletariatului. Batalioanele *Heimwehrului* atacă dietele provinciilor și cer dizolvarea P.S.D. Liderii socialiști adoptă o atitudine defensivă, încercînd să negocieze cu guvernul, pentru a evita o cîcioare armată. La 12 februarie, după ce 4 000 muncitori duc lupte de stradă la Linz cu *Heimwehrul*, la Viena sînt arestați primarul și consilierii municipali social-democrați. În Capitală, se declară greva generală și începe prima luptă armată a proletariatului din Europa împotriva fascismului. După trei zile, rezistența eroică a muncitorilor vienezi, este copleșită de forțele represive: armată, poliție, detașamentele *Heimwehrului*. Masacrul se soldează cu 2 000 morți și 5 000 răniți din rîndul muncitorilor; se opează peste 10 000 arestări; mai mult de 1 000 insurgenți sînt condamnați la închisoare, iar 11 conducători socialiști sînt executați prin spînzurare.

Arestat la cîteva zile după înăbușirea insurjecției, Wallisch este deferit Curții marțiale instituite la Bruck. El are o atitudine neînfrîcată, declarînd în instanță: „Toată viața mi-am consacrat-o clasei muncitoare; idealul meu a fost s-o servesc, cu prețul oricărui sacrificiu. Sînt sigur că voi fi condamnat la moarte, dar nu cerșesc iertare. Sentința de azi va fi nedreaptă, dar asupra acestor zile istoria își va spune cuvîntul”. După un simulacru de judecată, urmează condamnarea la moarte. Tîmîndu-se de reacția populației, autoritățile îl spînzură în aceeași noapte. Wallisch moare ca un erou, ultimele sale cuvinte fiind: „Trăiască democrația! Trăiască libertatea!”

Amintirea luminoasă a militantului socialist erou, originar din Lugoj, rămîne neștersă în inimile celor pentru care a trăit și s-a jertfit. Un document inedit, o scrisoare trimisă din Stiria la 20 iunie 1934 de către una dintre surorile lui Wallisch, Mitzel, unei alte surori Mina, domiciliată în Lugoj, descrie sentimentele muncitorilor din Graz, Loeben, Bruck și alte localități față de memoria fostului lor conducător. „Mormîntul este vizitat zilnic; mii de oameni vin aici, ca într-un adevărat pelerinaj. În Stiria, toți spun că acesta este cel mai scump loc pentru ei”. Paula Walisch, soția eroului, scrie în Austria, cartea *Ein Held stirbt* (Un erou moare).

Ziarele și revistele de orientare democratică îi consacră articole. Poetul și dramaturgul Bertolt Brecht îi dedică un poem, intitulat *Koloman Wallisch Kantate*, iar scriitoarea Anna Seghers imortalizează figura militantului socialist originar din Lugoj în romanul său *Der Weg Durch den Februar* (Drumul lui februarie).

POTOPUL

În original și în copie

În ultimele luni, un număr de cititori ai revistei noastre, din diferite orașe ale țării, ne-au întrebat în ce măsură poate fi considerată Biblia o cronică veridică a unor evenimente care s-au petrecut efectiv în timpuri mai mult sau mai puțin îndepărtate ale omenirii. Pentru a răspunde global acestei probleme, s-au scris volume întregi. În ceea ce ne privește, ne vom mulțumi, de data aceasta, cu examinarea unui unic episod celebru din Vechiul Testament: potopul.

Director de studii la Școala practică de înalte studii din Paris și asiriolog de renume internațională, Jean Bottéro se ocupă, într-un articol publicat recent și intitulat Cea mai veche relatare a potopului, de autenticitatea acestei calamități naturale, așa cum este ea zugrăvită în paginile Bibliei.

Izolată, neașteptată, plină de amănunte precise și însuflețite, inserată într-o carte despre care se credea că păstrează cele mai vechi arhive ale istoriei lumii, povestirea biblică despre potop (*Geneza*,

VI-VIII), ca și multe altele din același „fond”, a fost multă vreme considerată ca relatarea unui eveniment cît se poate de real. S-ar spune că mulți o mai consideră și astăzi așa, dacă judecăm după vilva pe care a stîrnit-o o expediție „științifică”, care a căutat pe un vîrf muntos al Armeniei presupusele rămășițe ale cele-

brei Arce, pe care se îmbarcase Noe și menajeria sa.

Totuși, arată Bottéro, se știe astăzi — ba chiar de peste o sută de ani, de cînd asiriologii au început să ne aducă dovezi — că această relatare nu este de primă mînă. Într-adevăr, la 2 decembrie 1872, G. Smith — unul dintre primii specialiști care au descifrat și inventariat miile

În imagini: statueta din mileniul III î.e.n., reprezentînd un scrib sumerian și un fragment dintr-o tăbliță cuneiformă din biblioteca lui Assurbanipal.

de tăblițe cuneiforme din bibliotecă lui Assurbanipal, excavată la Ninive¹ — a anunțat că descoperise o narațiune într-att de similară celei din *Biblie*, încât asemănările nu puteau fi puse pe seama întîmplării. Această relatare, de două sute de versuri, cea mai completă din cîte s-au păstrat pînă în ziua de astăzi în Mesopotamia, forma *Cîntecul XI* al celei *Epoeei a lui Ghilgameș*: în căutarea vieții veșnice, Ghilgameș, ajuns la capătul lumii, află de persoana principală al potopului cum s-a produs cataclismul.

Dar *Epoeea lui Ghilgameș* este datată în jurul anului 650 î.e.n. Prin urmare, ea nu poate precede partea scotită de istorici drept cea mai veche a *Bibliei*. Chiar așa sînd lucrurile însă, este greu de presupus că autorii poemului, aparținînd trușului, strălucitorului și ultracivilizatului Babilon, și-au împrumutat tema de la autorii *Bibliei*.

Un secol de descoperiri printr-inepuizabilele tezaure cu tăblițe cuneiforme ne-a permis să înțelegem și mai bine cum s-au succedat scrierile. Știm astăzi că *Epoeea lui Ghilgameș* își are originea cu mult înainte de a fi fost redactată *Biblia*, cam în jurul anului 2000 î.e.n., relatarea potopului fiindu-i grefată abia prin jurul anului 1300 î.e.n. Ea provenea dintr-o altă operă literară, unde își avea locul firesc: *Poemul Prea înțeleptului (Atrahasis)*. Deci în *Atrahasis* trebuie căutată versiunea originală a potopului.

Poemul începe încă înainte de apariția omului pe pămînt. Doar zeii popului univers. Unii formau aristocrația, ceilalți o „clasă” inferioară, care robotea pentru primii. Exasperați de munca lor grea, „proletarii” au declanșat o grevă, „aruncîndu-și în foc unelte” și împresurînd palatul lui Enlil, zeul zeilor. Alarmate, divinitățile s-au consul-

tat asupra măsurilor ce trebuiau luate. După multe debateri, Ea, un fel de „vizir” al lui Enlil și întru-chiparea lucidității, inteligenței și a capacității de adaptare și născocire, a propus înlocuirea zeilor recalcitranți cu oamenii.

Adunarea s-a declarat de acord și aducerea la îndeplinire a proiectului a fost încredințată „priceputei Mami”, moașa zeilor. Primii oameni, alcătuiți din lut (material foarte la îndemînă în Mesopotamia), au fost în număr de 14: șapte bărbați și șapte femei, primii părinți ai umanității.

Cu timpul, spune poemul, „omenirea s-a înmulțit peste poate” și „gălăgia iscată de oameni, care semăna cu mugul vitelor”, a început să tulbure viața senină și liniștită a zeilor. Pentru a pune capăt trăboiului, Enlil a trimis pe pămînt mai întîi Molima, apoi Seceta. De fiecare dată însă, Ea l-a învățat pe Prea înțeleptul Atrahasis, muritorul care se bucura de cel mai mare prestigiu, cum să-și salveze semenii.

În cele din urmă, Enlil a recurs la cea mai nimicitoare catastrofă — potopul. Suspicios, el și-a luat toate precauțiunile pentru ca, de data asta, proiectul să nu mai poată fi divulgat oamenilor. Dar ingeniosul Ea a găsit mijlocul de a-l preveni indirect pe Atrahasis despre iminentul dezastru și de a-l învăța cum să-și supraviețuiască — el și ai săi. În acest scop, Atrahasis a trebuit „să-și întocmească o corabie cu două punți, bine rostuită și călăfătuată”, pe care urma să-și imbarce „bucatele, lucrurile din casă, avuțiile, nevasta, rudele și prietenii, meșterii, precum și vietașile din ogradă și din pădure”.

Prea înțeleptul a dat ascultare mentorului său, iar atunci cînd tunetele furtunii au anunțat calamitatea, s-a urcat, cu întreaga sa suită, la bordul corăbiei. Potopul, probabil o gigantică inundație provocată de ploii torrențiale, a durat „șase zile și șapte nopți... vîntul suiera asemenea vulturului care se năpustește asupra prăzii. Bezna era de nepătruns, iar soarele pierise cu totul”. Odată cu venirea zilei a șaptea, „urgія

pustiitoare a potopului s-a potolit”. Atunci Atrahasis a deschis un geamlic și a văzut o limbă de pămînt care ieșea deasupra apelor și unde corabia a acostat. Prudent, Prea înțeleptul a mai așteptat o săptămînă, înainte de a recurge la clasică stratagemă a primilor navigatori în largul mării: a dat drumul unui porumbel, care s-a înapoiat, negăsind loc uscat unde să poposească. Încercarea cu o rîndincă a dat același rezultat. Abia cea de-a treia pasăre, un corb, nu s-a mai întors pe corabie, ceea ce însemna că aflase un petec de pămînt destul de mare pentru a se opri acolo.

Atunci Atrahasis a părăsit corabia împreună cu toți ai lui. Constatînd că planul său de exterminare eșuase, Enlil a fost cuprins de furie. Pentru a-l liniști, Ea i-a sugerat să introducă un fel de selecție naturală în rîndul oamenilor: unele femei aveau să fie sterpe, altele moartea avea să le răpească pruncii de la sîn.

Aici — continuă Jean Bottéro în articolul său —, se încheie a treia și ultima tăbliță a poemului lui Atrahasis. Poemul nu este o cronică, ci o expunere teologică, o povestire mitologică. Ea răspunde întrebărilor puse în legătură cu condiția umană. Care e sensul vieții noastre? De ce sîntem siliți să ne istovim mîncînd? De unde provine deosebirea dintre mulțimea truditărilor și elita celor puțini și profitori? De ce la capătul vieții se află moartea? De ce aceasta survine uneori în masă, ca urmare a unor flageluri neașteptate și monstroase?

Răspunsul la toate aceste întrebări — ne sugerează această primă versiune a potopului — este unul singur: așa vor zeii. Încă de la naștere, omul este sluga lor și a stăpînilor care îi reprezintă pe pămînt. Conform acestei interpretări, nu numai că orice revoltă este zadarnică, dar ea riscă să declanșeze cataclisme ucigătoare. Cumînți și supuși, exploatații trebuie să-și îndure soarta fără crîcnire.

Care e partea de adevăr istoric în povestirea despre potop din *Poemul Prea înțeleptului*? se intrabă autorul

¹ Assurbanipal, regele Asiriei (668-626 î.e.n.), a adunat în palatul său de la Ninive cea mai mare parte din operele literare ale țării sale, tot ceea ce merita să fie păstrat și citit în epocă. În secolul XIX, biblioteca sa, transportată la Londra, a constituit obiectul unor fructuoase cercetări. Pentru specialiști, ea reprezintă unul dintre cele mai bogate izvoare despre statul asirian. Vezi și *Magazin istoric*, nr. 10/1976.

ISTORIA ȘI EDUCAȚIA

Interviul care urmează, luat lui Eugeniusz Duraczyński, cercetător științific la Institutul de istorie al Academiei polone de științe și redactor-șef al revistei *Mówia Wiek* (Veacurile vorbesc), se înscrie în amplul dialog purtat de echipa de redactori al revistei *Magazin istoric* cu participanții străini la al XV-lea Congres internațional de științe istorice, desfășurat la București, în august 1980.

— Vă cunoaștem ca autor de lucrări despre cel de-al doilea război mondial. Cum le primesc cititorii polonezi?

— Acestui subiect i-am consacrat șase lucrări și peste 80 studii. Mi-am concentrat atenția îndeosebi asupra istoriei politice a acestei perioade; o a doua temă principală a investigațiilor mele o constituie mișcarea de rezistență europeană. Dealtfel, cu cîțiva ani în urmă, am publicat lucrarea *Europa podziema. 1939-1945* (Europa subterană), recenzată pozitiv într-o serie de țări, printre care și în țara dv., în *Revista de istorie*, de către colegul român Milică Moldoveanu.

Mă simt dator să specific însă că cercetările publicate de mine nu reprezintă decât un mic procent din realizările istoricilor polonezi, deoarece cel de-al doilea război mondial se înscrie și se va înscrie încă mult timp ca un subiect de maxim interes al istoricilor din țara noastră.

În ultimii zece ani, știința

istorică poloneză a înregistrat un mare pas înainte, pe calea studierii vieții și activității polonezilor în timpul ultimului război mondial.

Personal, elaborez un studiu despre istoria guvernului de emigrație între anii 1939 și 1945, pentru care m-am documentat în arhivele din Londra, de unde am și venit la congresul de la București.

— În calitatea dv. de redactor șef al unei publicații de popularizare a istoriei, ce ne puteți spune?

— Mi-aș permite să încep cu câteva date „biografice” ale revistei pe care o conduc: *Mówia Wiek* se adresează elevului de liceu, studentului, în ultimă instanță, oricărui iubitor de istorie. Am început să o edităm la sfîrșitul anului 1957, cu un mare succes de public. Ca și *Magazinul istoric* al dumneavoastră, se epuizează din chioșcuri foarte rapid. Acordăm un spațiu mai larg istoriei patriei noastre, dar în atenție ne stau deopotrivă toate continentele și toate epocile. Dedicaș numere speciale unor momente cruciale din istoria națională, ca, de pildă, în acest an [1980], răscoala antițaristă din noiembrie 1830, de la care aniversăm 150 ani. Am constatat cu satisfacție că aici, la congres, o comisie specială a fost consacrată exclusiv revoluțiilor din 1830, comisie în cadrul căreia mișcarea din Polonia a ocupat un loc distinct. Sau un alt exemplu: începînd din 1978, publicăm o suită de materiale

din istoria mișcării muncitorești poloneze, pentru că ne aflăm în pragul aniversării centenarului primului partid marxist de pe pămîntul Poloniei (creat în 1882).

Mi se pare că, în prezent, nivelul culturii politice a persoanei, a națiunii, a societății, în general, joacă un rol special. În procesul formării acestei culturi politice, cultura istorică, respectiv gradul de cunoștințe despre istorie ale omului, capătă o pondere deosebită. În prim plan, între cunoștințele despre istorie se disting, desigur, cele despre trecutul propriei națiuni. Fără îndoială, sînt cele mai importante, dar nu singurele și nici pe departe nu reprezintă totul. Din cîte sînt informat, revista dv., *Magazin istoric* (deși nu cunosc limba română, am citit despre ea), se ocupă nu numai de cronica trecutului națiunii române, ci și de istoria altor state. În acest sens, cele două reviste *Unare*, *Mówia Wiek*, în Polonia, și *Magazin istoric*, în România, își aduc o importantă contribuție la educația maselor în spiritul dragostei față de istorie; de aceea cred că trebuie să lărgim legăturile de cooperare între revistele noastre. Dealtfel, în Mesajul adresat congresului, președintele Republicii Socialiste România, tovarășul Nicolae Ceaușescu, a insistat asupra ideii de colaborare dintre istoricii întregii lumi.

Interviu realizat de
Florentina DOLGHIN

PLANSELE NOASTRE

①②③④ Fotografii inedite ale „pionierului” fotografilor români și din lume, pictorul Carol Popp de Szathmáry, aflate la Biblioteca Academiei R. S. România
Macheta artistică a planșelor: arhitect Alexandra Tuțui

Carol Popp de Szathmáry

Album inedit (I)

În a doua jumătate a veacului trecut putea fi văzut pe străzile Bucureștilor, pe noul bulevard al Academiei coborînd pe strada Colței spre Hanu Verde sau trecînd podurile Dimboviței, un bărbat înalt, vesel, în ciuda ochelarelor și a bărbii care, la prima vedere, impuneau un personaj reținut, chiar posomorît, cu o valiză nu prea voluminoasă, dar suficient de grea de vreme ce trebuia s-o ducă pe spinare. Valiza conținea un aparat de fotografiat. Persoanele de vază îl salutau ca pe o cunostință veche și demnă de respect.

Se numea Carol Popp de Szathmáry și deținea importanta funcție de pictor și fotograf al Curții. Se născuse la Cluj, în ianuarie 1812 și se stabilise în capitala Țării Românești prin 1840. Într-un act cercetat de George Oprescu și de Adrian Maniu (din păcate, documentul a dispărut odată cu imobilul din strada Jenei de la numărul 19, în urma bombardamentelor din timpul ultimului război mondial), se dezvăluiau originea românească a familiei Szathmáry și titlul de baron, două elemente care, asociate talentului indiscutabil și culturii alese, au înclinat balanța de partea artistului transilvănean în cercurile înalte. Ambițiile sale, alimentate de o curiozitate intelectuală puțin comună, ne îngăduie astăzi să-l etichetăm drept romantic, ceea ce nu rareori l-a dus în situația să-și riște viața. Astfel, în condiții de mare pericol, a luat două sute de imagini în Războiul Crimeei, fiind împreună cu englezul Roger Fenton, primul fotoreporter profesionist de război.¹

Carol Popp de Szathmáry în atelierul sau din clădirea Hanului Verde (aproximativ 1863)

Evenimentele politice și edilitare l-au atras în aceeași măsură. În vara anului 1862, Szathmáry a urcat în turnul Colței și a fotografiat de acolo circular Capitala, alcătuiind un ansamblu panoramic, după stîlînța noastră, fără precedente pe alte meleaguri.

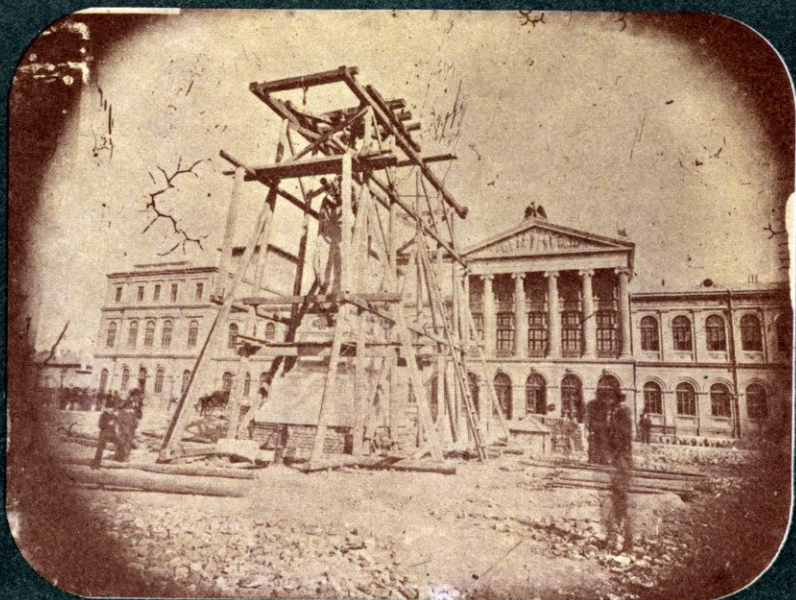
Prin 1866 a reunit fotografiile mai deosebite în Albumul României. În cadrul operei sale, fotografiile cu scop etnografic, sporadice la ceilalți artiști, ocupă un loc de primă importanță.

Datorită fotografiilor sale, astăzi putem fi martorii unor momente de răscruce ale istoriei României, martori ai Războiului de Independență, cuprins într-un album alcătuit, probabil, cu Franz Duschek, Suvenir din Rezbelul Independenței 1877, al construirii Universității din București, al inaugurării statuii lui Mihai Viteazul etc. etc.

Carol Popp de Szathmáry a avut marea șansă de a-și vedea împlinite visurile de creație. Jurile principalelor expoziții internaționale ale vremii sale au recunoscut vloarea artei și tehnicii sale de pionier la nivel de maestru al fotografiei, iar numeroși suverani din Europa l-au distins cu ordine și l-au onorat cum puțin contemporani au fost răsplătiți.

Fotograficul aceluia Cupidon cu bratele întinse din

anul 1848, una din primele imagini foto din lume, s-a stins din viață în anul 1888, lăsînd în urmă un tezaur de mare preț, operă unică prin originalitatea și vastitatea ei, care adaugă României încă un titlu de prioritate.

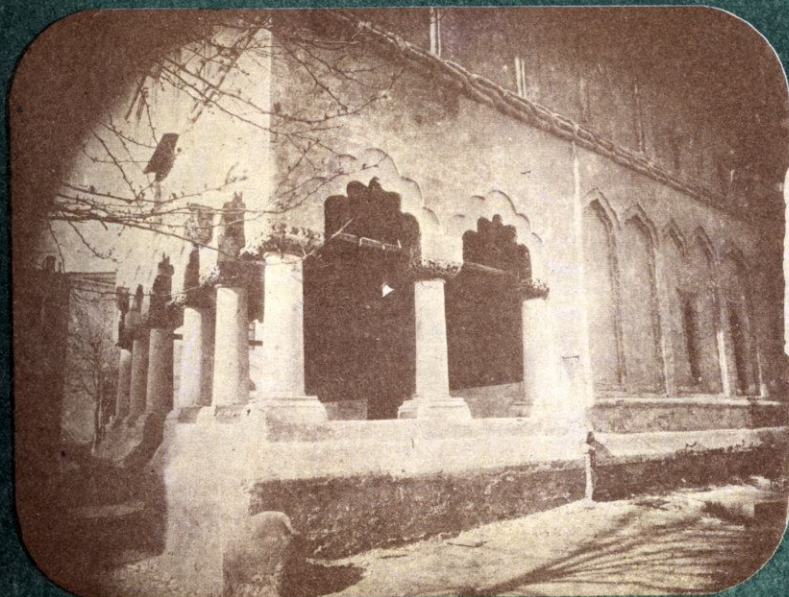
**Statuia lui Mihai Viteazul in timpul construirii
(in fundal, clădirea Universității din București)**

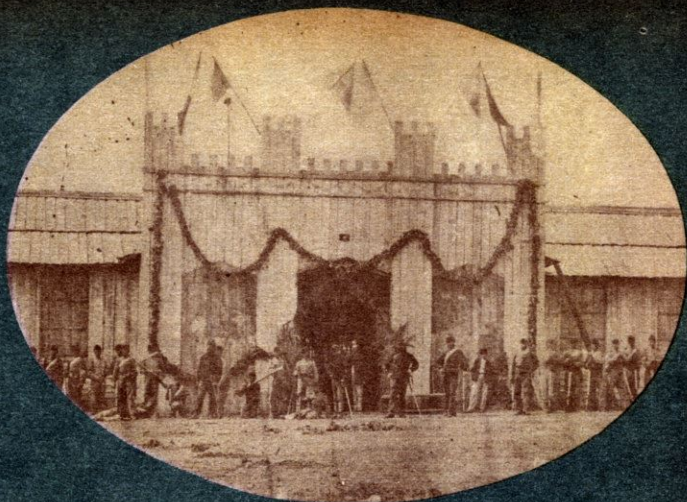
**Un cunoscut dans românesc, care a dus faima
folclorului nostru pe multe meleaguri străine
calușarii (1866)**

**Hanul lui Manuc
(1866)**

**Un străvechi monument
al arhitecturii bucureștene, Biserica Colței
(1866)**

Cavaleriști români (aproximativ 1870)

**Turnul Colței văzut din curtea palatului Suțu, în prezent
Muzeul de istorie a municipiului București (1866)**

CÎȘTIGĂTORII CONCURSULUI 15 DIN 45

Concursul MAGAZIN ISTORIC, a II-a ediție 1982

„Ca la absolut toate concursurile precedente, și de data aceasta răspundem prezent” (ION și LIVIU POP-COMAN, tată și fiu, pensionar C.F.R. și, respectiv inginer constructor, din Oradea). „Din clasa a IV-a, de cînd tovarășa învîțătoare ne preda primele noțiuni de istorie, l-am rugat pe tata să mă aboneze la această frumoasă revistă. Iubesc foarte mult concursurile organizate de Magazin istoric, nu pentru premiile care se cuvin celor mai buni dintre cei mai buni, ci pentru posibilitatea de a-mi verifica cunoștințele” (DANIEL BOTEZ, elev cl. a VIII-a, din Tîrgu Ocna). „Particip pentru a doua oară la concursul revistei. Indiferent de cei care vor fi premiați, cîștigători leșin toți, pentru că ne îmbogățim cunoștințele” (LAURENȚIU CEZAR MIREA, lăcătuș mecanic din București). „Sînt unul dintre mii de cititori ai revistei pe care am îndrăgit-o de la primele numere. Datorită marilor diversități de teme abordate, atît din istoria națională cît și din cea universală, revista constituie un important act de cultură” (KISS EMERIC, sudor, Brașov). „Am rezolvat cu mult interes întrebările, așa cum au apărut lună de lună, spre a-mi da posibilitatea să dau nu numai un răspuns scurt, ci să și aprofundez întrebarea și să revăd, în unele cazuri, mai multe numere ale revistei” (GHEORGHE ROMAN, învîțător pensionar din comuna Olteanca, jud. Vîlcea)... Gînduri, sentimente, aprecieri și sugestii exprimate de cititorii noștri, participanți la concursul 15 din 45, al cărui ultim act se consumă acum: aflarea cîștigătorilor celor 88 premii. Numeroasa participare — oameni ai muncii de vîrstă și profesioniști diferiți, din toate colțurile țării, români, maghiari, germani și de alte naționalități — atestă, și pe această cale, marea dragoste a cititorilor noștri pentru istorie, interesul pentru revistă și concursurile organizate.

La încheierea acestor ediții a concursului Magazin istoric, un scurt bilanț: au participat 8 933 concurenți, din care 3 670 au dat răspunsuri corecte la toate cele 15 întrebări.

Desemnarea cîștigătorilor s-a făcut, și de data aceasta, prin tragere la sorți.

Premianții — oameni ai muncii de cele mai felurite categorii socio-profesionale: maștrii oțelarii, tehnicieni, elevi, asistenți universitari, ofițeri, arhitecți, contabili, profesori, ingineri, lăcătuși mezaniei, electricieni, țărani cooperatori, silvicultori, economiști, pensionari, casnice, șoferi etc. etc.

Cîteva precizări:

— Premiile în obiecte vor fi ridicate de la sediul redacției, București Intrarea Ministerului, nr. 2, parter, începînd cu data de 1 martie 1983, între orele 14.30-16.30 (luni-vineri) și 10-13 (sîmbăta).

— Cîștigătorii din provincie care nu se pot deplasa la București sînt rugați să ne solicite formularul tip pentru a delega o altă persoană să ridice premiul. În acest scop vor atașa la scrisorile lor un plic timbrat, pe care își vor scrie adresa completă.

— Abonamentele la Magazin istoric pe un an și, respectiv, 6 luni vor fi făcute începînd cu luna Iulie 1983.

Și acum față-i pe cîștigătorii concursului 15 din 45, cărora le adresăm, ca și tuturor participanților, căldurile noastre felicitări și urări de noi succese în activitatea ce o desfășoară.

PREMIUL 1 — 1 televizor OLT

1. VIRGIL CONSTANTINESCU, București

PREMIUL 2 — 1 aparat radio MADRIGAL

1. CORNELIA STANCIU, Sighișoara

PREMIUL 3 — 1 aparat radio ULTRASON

1. ALECU GHERASIM, Derohol

PREMIILE 4-5 — 2 aparate foto ORIZONT

1. VIOREL SIMION, Buzău
2. POMPIU DELIU, Sfîntu Gheorghe

PREMIILE 6-8 — 3 aparate radio DERBY

1. DUMITRU CRĂCIUN, Suceava
2. ION LĂZĂROIU, București
3. CRISTIAN SELEGEAN, Arad

PREMIILE 9-13 — 5 aparate foto SMENA 8 M

1. PETRE RARES, Turda
2. IULICA STANC, com. Dragodana, jud. Dimbovița
3. THEODOR CEBOTARU, Cluj-Napoca
4. ROXANA CARMEN COFESCU, București
5. IOAN SLAVU, Deva

PREMIILE 14-23 — 10 serviete

1. STEFANIA MAKAI, Constanța
2. EUGEN NICOLAE, București
3. NICOLAE BALOG, Reșița
4. ION MARINA, Hunedoara
5. DOMINUT I. PĂDUREANU, Constanța
6. ION IPATE, sat Ioncaș, com. Vadu Moldovei, jud. Suceava
7. HOROVITZ OSSY, Cluj-Napoca
8. PAULINA CHELARU, com. Boldu, jud. Buzău
9. DUMITRU I. GHEORGHE, Slatina
10. MIRCEA DAROȘI, com. Parva, jud. Bistrița-Năsăud

PREMIILE 24-38 — 15 seturi diapozitive istorice

1. GHEORGHE STANIMIR, com. Chirnogi, jud. Călărași
2. ELENA BORIGA, Cîmpulung-Muscel
3. CORNEL MEDREA, Craiova
4. CONSTANTA ANGELESCU, București
5. DAN CONSTANTIN SUTEU, Brașov
6. IORDACHE M. COVASĂ, com. Cîreșu, jud. Brăila
7. ADRIAN RADU, com. Dragodana, jud. Dimbovița
8. PETRE DROSU, Rîmnicul Vîlcea
9. GHEORGHE ALEXE, com. Mîneclu, jud. Prahova
10. TRAIAN V. MANEA, Deva
11. GHEORGHE OROIANU, Tîrgu Mureș
12. NICOLAE PĂCLISAN, Alba Iulia
13. GHEORGHE FELEA, com. Vidra, jud. Vrancea
14. TRAIAN BIRĂU, Drobeta-Turnu Severin
15. SCHUMMER HANES, Deta, jud. Timiș

PREMIILE 39-58 — 20 abonamente pe un an la MAGAZIN ISTORIC

1. DANIELA SORINA MIȘICI, Timișoara
2. IONITĂ PATRĂȘCOIU, sat Arsurile, com. Schela, jud. Gorj
3. CORNEL BOJA, sat Șolmu, com. Smîrdioasa, jud. Teleorman
4. NICOLAE G. CĂPITANU, București
5. GIULIO CENGHEA, Zalău
6. IOAN POPOVICI, București
7. MIHAI TÎNȚĂ, Galați
8. MENDEL FISCHMAN, Timișoara
9. DAN KOOS, Lugoj
10. DUMITRU COSTEA, sat Tinăud, oraș Aleșd, jud. Bihor
11. BELLA LIBERMAN, Brașov
12. ANDREI POTRA, Bala Mare
13. IOSIF SÎRȘHEI, Tulcea
14. GETA DINU, București
15. STELIAN MINULESCU, sat Arfari, com. Ileana, jud. Călărași
16. HRISTACHE MĂNZĂ, Birlad
17. FLORICA TEODORESCU, com. Scărișoara, jud. Alba
18. ION VALEA, com. Valisoara, jud. Hunedoara
19. GHEORGHE TIGMEANU, com. Leordeni, jud. Argeș
20. DOMNICA VASILE, Fălticeni

PREMIILE 59-88 — 30 abonamente pe 6

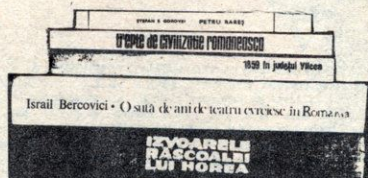
luni la MAGAZIN ISTORIC

1. CONSTANTIN STĂNOȘILĂ, București
2. CONSTANTIN AVASILICĂI, Iași
3. ANDREI IANCU, Cluj-Napoca
4. SANDU HENDEA, Zalău
5. COSTICA SPĂLĂTELU, Turnu Măgurele
6. ION V. BRAIA, com. Conțești, jud. Dimbovița
7. LIVIA IOVĂNESCU, Tirgu Jiu
8. CONSTANTIN M. DIANU, com. Polana Mare, jud. Dolj
9. CLAUDIU BÎRLUT, Sibiu
10. GELU GHEORGHE PASCU, com. Semlac, jud. Arad
11. TAKÁCS BALÁZS, București
12. VICTOR PREDA, Caransebeș
13. GABRIELA MONICA PĂUNESCU, Caracal
14. GHERGHINA TRĂȘCĂ, Constanța
15. ANICA IUGA, București
16. IOAN TĂUTU, com. Bîrsana, jud. Maramureș
17. ION SAPUNARU, Băicoi, jud. Prahova
18. LEON IACOBȘOHN, Galați
19. RUXANDRA CONSTANTINESCU, București
20. IOAN PRAPAGIO, Sulina
21. STEFAN I. MARINESCU, Brezoi, jud. Vâlcea
22. ION GHEORGHE, sat Corlătești, com. Berceni, jud. Prahova
23. NICOLAE MURADIN, București
24. OVIDIU PETRI, com. Nîmigea, jud. Bistrița-Năsăud
25. MARIA AMBROAȘĂ, com. Tîbucani, jud. Neamț
26. STROE VLAHOPOLO, Buzău
27. ROXANA IORGA, Gheorghe Gheorghiu-Dej
28. IULIANA IOANA MARIN, com. Valea Măcrișului, jud. Iași
29. FLORIAN GRIGORE PUPĂZĂ, sat Dudașu Cernefului, jud. Mehedinți

NU UITAȚI

În curînd, concursul Magazin istoric ediția 1983. Bibliografie: numerele 10, 11 și 12 din 1982 și 1, 2, 3 din 1983 ale revistei. Amănunte în numerele viitoare.

CARTI SOSITE LA REDACTIE

● **IZVOARELE RĂSCOALEI LUI HOREA. SERIA A. DIPLOMATARIA** (sub redacția acad. Ștefan Pascu; volum Intocmit de Alexandru Neamțu, Costin Feneșan).

Editura Academiei, București, 1982, 548 pp., 57 lei: primul volum, consacrat premiselor răscoalei, cu 329 documente din anii 1773-1784.

● **Georgeta Tudoran — SOCIALIȘII ROMÂNII ÎN CONFRUNTĂRI POLITICE.**

Editura Junimea, Iași, 1982, 308 pp., 15,50 lei: pagini de istorie revoluționară dintre 1918 și 1921.

● **TREPE DE CIVILIZAȚIE ROMÂNEASCĂ** (coordonatori: George G. Potra, Șerban Stati, Constantin Crișan).

Editura politică, București, 1982, 302 pp., 18 lei: culegere de studii semnate de George G. Potra, Emil Condurachi, Mihai Gramatopol, Radu Vulpe, Vasile Netea, Eugen Stănescu, Radu Florescu, Vasile Drăguș, Constantin Prut, Valentin F. Mihăescu, Ion Zamfirescu, Dan Grigorescu, Ovidiu Trăsnea, Mircea Mușat, Constantin Naica, Dan Zamfirescu, Constantin Crișan, Cristian Popășanu, Șerban Stati, Hajdu Győző, Franz Storch, Mihnea Gheorghiu.

● **Ștefan S. Gorovei — PETRU RĂREȘ.**

Editura militară, București, 1982, 232 pp., 9 lei: viața și faptele unui mare domn român (1527-1538, 1541-1546).

● **Radu Ștefan Ciobanu — PE URMELE STOLNICULUI CONSTANTIN CANTACUZINO.**

Editura Sport-Turism, București, 1982, 336 pp., 20,50 lei: incursiuni în istoria Țării Românești din sec. XVII-XVIII.

● **Z. Ornea — VIAȚA LUI C. DOBROGEANU-GHEREA.**

Editura Cartea Românească, București, 1982, 516 pp., 25 lei: evocarea sub multiple unghiuri a personalității unuia dintre fruntașii mișcării socialiste din România, pe baza multor materiale noi.

● **Israil Bercovici — O SUTĂ DE ANI DE TEATRU EVREIESC ÎN ROMÂNIA.**

Editura Kriterion, București, 1982, 366 pp., 44 lei: evocări documentare din perioada 1876-1976.

● **Corneliu Tamaș, Sergiu Purece, Gheorghe Dumitrescu, Petre Bărdașu — 1859 ÎN JUDEȚUL VÎLCEA** (cu o prefață de prof. univ. dr. Ștefan Ștefănescu).

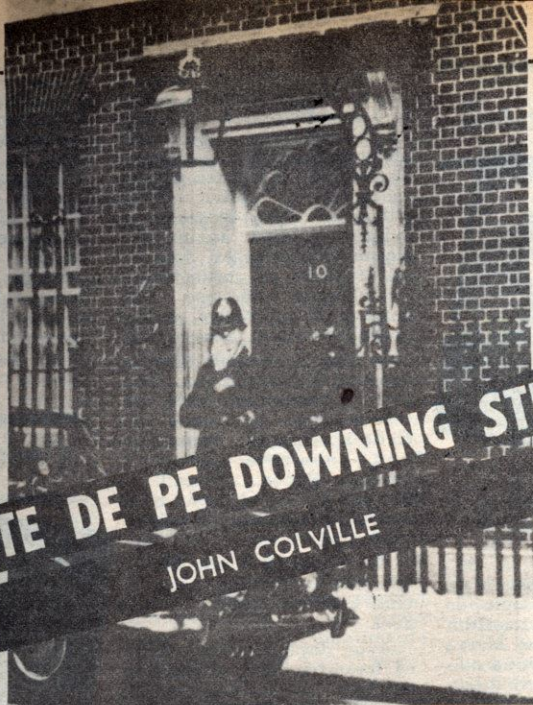
Rîmnicu Vîlcea, 1982, 280 pp.: contribuția vilceleilor la unirea Principatelor.

● **BIHAREA.**

Oradea, 1978-1981, vol. V — 302 pp., vol. VI — 344 pp., vol. VII-VIII — 452 pp., vol. IX — 276 pp.: studii de etnografie și artă în publicația editată de Muzeul Țării Crișurilor.

VINIEȚE DE PE DOWNING STREET

JOHN COLVILLE

fost numit în echipa de secretari particulari ai primului ministru Neville Chamberlain. Postul și l-a păstrat sub alți doi premieri, Winston Churchill și Clement Attlee, devenind astfel unul dintre cei mai constanți „locatari” ai faimoasei clădiri de pe Downing Street nr. 10. În cursul războiului, și-a întrerupt activitatea civilă vreme de trei ani, înrolându-se ca pilot de vânătoare în Royal Air Force. Revenit în preajma lui Churchill în 1944, Colville a funcționat pe Downing Street și după instalarea lui Attlee în fruntea guvernului laburist care a câștigat alegerile din Iulie 1945. La sfârșitul aceluiași an, el s-a înrolat la Foreign Office. În 1951, după ce conservatorii au obținut o neașteptată victorie electorală, Churchill l-a readus în secretariatul său particular. Cel doi au rămas în strînse legături pînă la moartea fostului prim-ministru, în 1965. Mulți biografi consideră că, exceptînd familia Churchill, John Colville este omul care l-a cunoscut cel mai bine pe acesta, în ultimii săi 25 ani de viață.

Născut în 1915, John Colville a studiat istoria la Universitatea din Cambridge, pe care a absolvit-o ca șef de promoție. În 1937, a intrat în diplomatie, dar, la scurtă vreme după aceea, a

Ca istoric, Colville are la activul său cîteva studii și lucrări, printre care o biografie a feld-mareșalului Gort, unul dintre comandanții britanici nedreptățiți de cronicarii celui de-al doilea război mondial.

De un deosebit succes s-a bucurat cartea sa *Footprints in Time* (Urme de pași în timp) apărută în a doua sa ediție la Londra, în 1979. Subintitulat *Amintiri*, volumul este, de fapt, o suită de portrete și evocări. Cititorul la cunoștință de episoade în aparență mărunte, dar pline de culoare și avînd o adîncă semnificație umană. Personalități de mare anvergură istorică sînt surprinse în ipostaze neoficiale, care le evidențiază trăsături ignorate de marea public și reacții nu tocmai conforme cu imaginea pe care le-a plăcut să o dea despre ele însele. Printre cei intrați sub acest neașteptat fascicul de lumină se numără, bineînțeles, Churchill, dar și generalul de Gaulle, președintele Roosevelt, feldmareșalul Montgomery, premierul Chamberlain și mulți alții. Așa cum aprecia recenzentul literar al cotidianului Times, „Colville este un ghid extrem de spiritual, care ne conduce printr-o galerie de portrete, istorisindu-ne o mulțime de anecdote, admirabili șlefuite”.

În cele ce urmează, prezentăm într-o formă oarecum condensată cîteva dintre aceste vinete. Subtitlurile aparțin uneori autorului, altelei redacției noastre.

Trei cuvinte fatidice

După München, Chamberlain (în prim plan) afisează o mulțumire deplină

Îmbrăcat într-un costum de marinar — costumul tipic de duminică pentru băieții din Anglia, pe vremea cînd Marea Britanie încă mai domina mările — tatăl meu a fost introdus o dată prin fraudă în Camera lordilor, pentru a-l asculta pe lordul Beaconsfield¹. Împrejurarea i-a provocat sentimente durabile, de adîncă reverență, față de Dizzy, cum îi spuneau partizanii politici. Probabil că tata nu fusese martor ocular la un eveniment, pe care totuși mi l-a relatat după aceea cu multă mîndrie: triumfală întoarcere a lui Dizzy, de la Congresul de pace ținut la Berlin, în 1878. De la o fereastră a reședinței sale de pe Downing Street nr. 10, Disraeli a anunțat atunci că aduce cu sine „pace cu onoare”.

Cu exact 60 ani mai târziu, un alt prim-ministru, Neville Chamberlain, s-a întors triumfal de la München². Ministrul de externe, unde lucram acum în calitate de secretar III, nu era deloc entuziasat față de rezultatele obținute, ba chiar de-a dreptul ostil, în limitele bunei cuvințe. Citeva minute m-am aflat singur pe balconul de la etajul I,

situat exact vizavi de Downing Street 10, în timp ce colegii mei se confundaseră ostentativ în dosarele lor. Jos, pe stradă, nu se vedea însă nici un semn de rezervă. Mulțimea aclama zgomotos și înțona cîntece patriotice. Spre deosebire de colegii mei, împărțeam entuziasmul londonezilor, deoarece mi se părea că inițiativa lui Chamberlain aminase războiul și că un război amînat poate deveni un război evitat.

În timp ce mașina primului ministru își croia cu greu drum prin mulțimea electrizată, alături de mine, pe balcon, și-a făcut apariția Sir Orme Sargent, subsecretar adjunct la Foreign Office. Privind cu dezgust și dispreț scena ce se desfășura la picioarele noastre, mi-a spus:

— Ai putea crede că am reputat o victorie mare, și cînd colo am trădat o țară mică.

Apoi, după o pauză, văzînd că fereastra casei de vizavi se deschide și că Chamberlain se va adresa mulțimii, Sargent a adăugat:

— Îi trec orice cu vederea, numai să nu spună că ne aduce „pace cu onoare”.

După cum aveam să aflăm mai târziu, Chamberlain se decise să urce la etajul I și să spună cîteva cuvinte celor de pe stradă, de la fereastra dormitorului lui Disraeli. Atunci a intervenit doamna Chamberlain, care i-a sugerat:

— Spune-le că le-ai adus pace, dar nu numai pace, ci „pace cu onoare”.

Primul ministru a dat curs recomandării³ și, pe cînd mulțimea de jos aplauda furtunos, Sir Orme Sargent s-a răsucit pe călcîie, a intrat înăuntru și m-a lăsat singur pe balcon.

Au trecut doi ani, în care am devenit eu însumi secretar particular la nr. 10. Deoarece nu-mi plăcea aerul cam închis din încăperea centrală, dedesubtul căreia mi se pusese la dispoziție un dormitor minuscul, am reușit să mă instalez nopțile în camera acum

goală, de la fereastra căreia cuvintele lui Disraeli și ale lui Chamberlain porniseră pentru a răsună în întreaga Anglie și apoi în întreaga lume. În toamna anului 1940, de onoare nu ne puteam plînge — o aveam din belșug. Dar pacea rămăsese doar o amintire și, noapte de noapte, bombele germane răvășeau Londra. La începutul lui 1941, suflul uneia dintre ele a spart geamul faimoasei ferestre, obligîndu-mă să-mi trag plapuma peste cap pentru a mă feri de cioburi.

5 000 havane pe an

Churchill, cu nedesprîșita sa havară

Bătălia Angliei fusese cîștigată, dar bătălia Atlanticului rămînea încă nedecisă. Submarinele naziste atacau convoaiele noastre, scufundînd zeci de cargouri. Astfel că alimentele, îmbrăcămintea, țigările și benzina erau strict raționalizate. Ca toate articolele de lux, țigările de foi nu se mai importau. Numai primul ministru Churchill le considera de strictă necesitate.

Stocul său antebelic de havară se epuizase. Cum Churchill fuma sau, mai bine zis, mesteca 10-15 pe zi, ca să nu mai vorbim de cele pe care le oferea musafirilor, pînă și cadourile oferite de prietenii și admiratorii săi de peste ocean se dovedeau insuficiente. Situația era pe cale să devină desperată, cînd, într-o după-amiază de la sfîrșitul anului 1940, pe Downing Street a sosit ministrul Cubei la Londra. Venea într-un taxi cu capotă înaltă, care adăpostea o i-

¹ Benjamin Disraeli (1804-1881), înobilat ca lord Beaconsfield, lider conservator, prim-ministru (febr.-dec. 1868 și 1874-1880).

² În toamna lui 1938, după semnarea pactului de dezmembrare a Cehoslovaciei de către Chamberlain, Daladier, Hitler și Mussolini. Vezi Magazin istoric, nr. 9/1973.

³ De la fereastra reședinței sale de pe Downing Street, Chamberlain a fluturat textul Acordului de la München, declarînd că aduce „pace cu onoare” pentru o generație.

mensă ladă din lemn de cedru, ce conținea 5 000 havane de cea mai bună calitate. El i-a declarat unui Churchill plin de bucurie că erau dovada admirației pe care guvernul și poporul Cubei i-o purtau. Soarele se ivise printre nori.

A doua zi, s-a înființat la mine un funcționar al vâmlor britanice, care a declarat că primul ministru dădorea pentru darul primit o taxă de aproximativ 10 000 lire sterline. Mi-a revenit mie sarcina să primesc pe acest aducător de vești triste. I-am explicat că salariul primului ministru se ridica la exact 10 000 lire sterline pe an. I-am mai spus că englezii vor fi dezamăgiți, poate chiar demoralizați, dacă îl vor vedea pe Churchill fără obisnuita lui țigară de foi. Dar vameșul, cu chipul lui de granit, era de neclintit:

— Numai regele e scutit de taxe vamale, mi-a declarat el. Nu regina, nu reginamamă și, cu atât mai puțin, primul ministru.

Agitat, I-am informat pe Churchill de cele întâmplate. El s-a mulțumit să-mi spună: — Găsește dumneata o soluție satisfăcătoare.

În asemenea împrejurări, un om invocă fie pe Dumnezeu, fie pe propria sa mamă. În ciuda respectului pe care îl aveam și pentru unul și pentru cealaltă, am considerat că nu-mi vor fi de nici un ajutor, așa că m-am adresat secretarului particular al ministrului de externe [Anthony Eden]. I-am explicat că primul ministru va fi silit să refuze darul și să restituie țigările. Mi-am dat cu părerea că un asemenea gest va duce la o considerabilă înrăutățire a relațiilor dintre Cuba și Imperiul britanic. Am amintit că văzusem un raport sosit de la Washington, din care rezulta că guvernul american era preocupat de o eventuală utilizare a bazelor cubaneze de către submarinele germane. Am înisnuat că dacă Statele Unite, care nu erau o țară beligerantă, se nelinișteau de această perspectivă, era cazul să nu o primim nici noi cu indiferență.

Spusele mele au avut efectul dorit. În aceeași zi, de la Foreign Office a pornit o misivă în numele ministrului

Eden¹ către Ministerul de finanțe. În scrisoare se arăta că, din motive politice, era extrem de important să nu se aducă vreo jignire guvernului cubanez, refuzându-se havanele. Cei de la finanțe s-au conformat, trimițând vămii instrucțiuni corespunzătoare. Churchill și-a păstrat țigările, iar eu mi-am păstrat slujba. Mai mult decât atât, s-a creat un precedent fericit. An de an, ministrul Cubei a continuat să aducă la Downing Street 10 o splendide ladă din lemn de cedru, ca dovadă a nestinsei admirații a guvernului și poporului cubanez față de Churchill. An de an, primul ministru a primit-o fără a plăti nimic. Lucru cu atât mai remarcabil, cu cât cei doi miniștri implicați în această treabă — cel de finanțe și cel de externe — au plătit taxe pentru fiecare cadou căpătat din străinătate. Ce-i drept însă, ei nu erau monumente naționale ca Winston Churchill.

Vizită din cer

10 mai 1941. Hess urcă la bordul unui Me 110, cu care va ateriza în Scoția

Așa se născu o ingenioasă și amuzantă povestire publicată de Peter Fleming la începutul celui de-al doilea război mondial: Hitler era obligat din greșeală să aterizeze în Marea Britanie și relatarea continua cu jena și încurcăturile cărora acest eveniment le dăduse naștere. Am

¹ Magazin istoric, nr. 4-6, 8/1971.

citit-o în primele luni ale anului 1940, apoi am dat-o uitării.

Bombardamentele cele mari asupra Londrei au debutat în septembrie 1940. Seară de seară, deindată ce se lăsa întunericul, sirenele începeau să se văicăre în noaptea de noapte mureau cîteva sute pînă la o mie de londonezi. Ultimul și poate cel mai puternic raid din această serie a avut loc în noaptea de 10 spre 11 mai 1941.

În după-amiaza de 10 mai, mă aflam singur pe Downing Street. Unul dintre colegii mei se duse cu primul ministru la Ditchley² deoarece era lună plină și în asemenea cazuri se considera că Chequers³ este prea expus. Ceilalți doi secretari căpătaseră o îndelung așteptată învoire de sfîrșit de săptămînă. Fusesse o zi caldă, de început de vară. Dar odată cu înserarea au sunat sirenele și m-am culcat pe o laviță dintr-un adăpost cam subter, construit în grabă, cu puțin înainte de izbucnirea războiului, sub bucătăria clădirii.

Bombele au început să cadă. Cîteva au nimerit peste cazarma gării călare și una pe Whitehall⁴. Din cine știe ce motiv, mă trezeam cu cîteva secunde înaintea fiecărei explozii, apoi, obosit și deja familiarizat cu raidurile aeriene, adormeam aproape imediat. Cu puțin înainte de 6 dimineața, zgomotul bombelor și al artileriei antiaeriene s-a mai potolit. Stăteam întins, pe jumătate adormit, pe priciul meu inconfortabil, și, în mod bizar, gîndurile m-au dus la cartea lui Peter Fleming. Mi-am amintit și de un raport emanat de la Serviciul de informații al Ministerului aerului, care afirma că Göring zbura din cînd în cînd într-un bombardier german, pentru a se delecta cu distrugerile săvîrșite de Luftwaffe la Londra⁵. Îmi

² Reședințe oficiale de la țară, în apropierea Londrei, rezervate primilor miniștri.

³ Mare arțăr din centrul Londrei, pe care se află principalele ministere.

⁴ Informația era eronată. Reichsmarschallul Göring nu numai că nu a participat niciodată la vreun raid asupra Londrei, dar în tot timpul războiului s-a ferit să zboare fie și ca pasager, preferînd să călătorească pe șosea și pe calea ferată.

spuneam ce nostim ar fi fost să fie silit să se arunce cu parașuta dintr-un aparat cu-prins de flăcări. Și tot vișind cu ochii deschiși, mă gîndeam mereu la cartea lui Fleming.

La 7.30 în acea dimineață de duminică, m-am înbrăcat și am pornit-o prin Londra. Era — sau ar fi trebuit să fie — o adevărată zi de mai. Dar un nor gros de fum plutea deasupra orașului. Un antreprenor de hîrtie fusese lovit și de sus se cerneau fulgi mărunți și albi, de parcă ar fi nins. Camera Comunelor era o ruină, dintre zidurile palatului Westminster țîșneau flăcări, iar Westminster Abbey înregistrase singura lovitură directă primită în anii războiului. Cazarma găzdui călare și terenul din jurul ei erau ciuruite de cratere, iar apa dintr-o conductă spartă se revărsa ca un torent pe Whitehall. Cum de rămăseseră în picioare clădirile fragile de la nr. 10 și 11 de pe Downing Street, cum de nu se prăbușiseră ca niște castele din cărți de joc, habar nu am pînă astăzi.

Înapoiat la nr. 10, am sunat Ditchley și i-am relatat primului ministru cele văzute.

— Bine cel puțin că am doborât 33 porci, mi-a răspuns el, care aflase cifra de la ministrul aerului.

Treptat, fumul s-a spulberat, mașinile pompierilor și ambulanțele și-au văzut de treburile lor obișnuite și viața s-a întors la normal — la normal unei Londre bombardate.

Pe la orele 11 am traversat strada și am urcat la Foreign Office. Voiam să aflu ce mai era nou și să mai birfesc cite ceva cu Nicholas Lawford, secretarul particular al lui Anthony Eden. L-am găsit vorbind la telefon. Văzîndu-mă, a spus în receptor:

— Tocmai a intrat omul care vă trebuie. Așteptați o clipă.

Apoi, punînd palma pe receptor, mi-a șoptit:

— O fi vreun nebun! Zice că-i ducele de Hamilton, că s-a întîmplat ceva nemaipomenit și că vrea să plece cu avionul din Scoția la Northolt, unde să se întîlnească cu Alec Cadogan¹ și cu secretarul primului ministru. Alec are prima zi liberă de luni de zile și refuz să i-o stric. Asta nu vrea să spună despre ce e vorba, zice numai că e ca într-un roman de aventuri! Da, trebuie să fie un nebun.

Mi-a întins receptorul și presupusul duce mi-a repetat și mie mesajul. Dintr-o dată, mi-a revenit în minte „visul” meu din zorii zilei și l-am întrebat:

— A sosit cineva?

A urmat o lungă pauză, apoi am auzit la celălalt capăt al firului:

— Da. Vă rog să mă așteptați la Northolt.

Am telefonat imediat la Ditchley și am cerut instrucțiuni.

— Cine a venit? m-a întrebat primul ministru.

— Nu știu, i-am repetat pentru a patra oară. Nu vrea să spună.

— Să fie Hitler?

— N-aș crede.

— Lasă-te de crezut și trimite-l pe duce — dacă e chiar ducele — direct de la Northolt aici, la Ditchley.

Și așa s-a făcut că, în după-amiaza aceleiași zile, Churchill a aflat de la ducele de Hamilton — care s-a dovedit a nu fi nici impostor, nici nebun — că Rudolf Hess aterizase în Scoția.

¹ Sir Alexander George Montagu Cadogan, ministru plenipotențiar în China (1933-1936), pe atunci lucrînd în centrata Foreign Officeului.

CHURCHILL

Microfișă biografică

Winston Leonard Spencer Churchill se naște la 30 noiembrie 1874, la Blenheim Palace, din comitatul Oxfordshire, ca fiu al Lordului Randolph Henry Spencer Churchill și al Jeanettei Jerome, fiica unui editor newyorkez. Moare la Londra, la 24 ianuarie 1965.

Elev-problemă, neînclinat spre învățătură, vîltozurii prim-ministru nu manifestă interes în școală decât pentru limba și literatura engleză, istorie și teatru. După studiile sale dezastruoase la Colegiul Harrow, Lordul Churchill nu vede altă salvare pentru fiul său decât cariera armelor. Bălatul urmează, deci, cursurile Școlii militare de la Sandhurst, după care pleacă în Cuba (1895), în calitate de corespondent de război; își slujește apoi țara ca ofițer în India și în Sudan. În 1898, părăsește armata, pentru a se dedica ziaristicii și poliției. Prima sa tentativă de a intra în viața politică — deputat conservator în Oldham (Lancashire) — se soldază cu un eșec. La începutul războiului burilor (1899-1902), Churchill se înrolază pentru Africa de Sud, unde este luat prizonier. Reușește însă o evadare spectaculoasă.

Cariera politică a lui Winston Churchill începe în 1900, cînd devine deputat conservator. Trei ani mai târziu optează însă pentru liberali. În 1906, este numit subsecretar de stat la Ministerul coloniilor, iar în 1908 devine ministru al comerțului, pentru ca în 1910 să devină ministru de Interne, funcție în care întreprinde importante măsuri cu caracter social. Prim-lord al Amiralității în 1911, el dă direcțiile care fac ca Marea Britanie, în numai patru ani, să producă cea mai modernă și mai puternică flotă din lume. În urma eșecului expediției franco-englize asupra Dardanelor (martie 1915), își pierde postul. Două ani mai târziu Churchill este rechemat în guvern ca ministru al armamentului, iar în 1918 devine secretar de stat la Ministerul de război și la Ministerul aviației. În 1921, obține portofoliul coloniilor. Învin succesiv în alegerile din 1922 și 1923, reîntre în guvern în 1924 — de astă dată după ce fusese ales deputat conservator — ca ministru de finanțe. Răspunzător de unele măsuri financiare dezastruoase pentru economia țării, Churchill este îndepărtat zece ani (1929-1939) de la orice funcții în conducerea țării. În tot acest timp însă, el manifestă același interes pentru treburile politice, atrăgînd consecvent atenția că lumea se îndreaptă spre catastrofă. Fîind un adversar ireductibil al reînmărilor Germaniei și indecebi al poliției hitleriste. În ziua declanșării conflagrației, Sir Neville Chamberlain, primul ministru britanic, îl cheamă pe Churchill în funcția de prim-lord al Amiralității. La 10 mai 1940, cînd începe bătălia Angliei, el devine prim-ministru, rămînînd în acest post pînă în iulie 1945, cînd laburistii cîștigă alegerile. În 1951, conservatorii revin la putere, cu Churchill în fruntea guvernului. Din considerente de sănătate, în 1955 el își dă demisia.

Pentru întreaga sa operă — adunată în 40 volume — în 1953 i s-a decernat Premiul Nobel pentru literatură.

DRUMUL SPRE PEARL HARBOR

În deceniul 1930-1940, clica militaristă care —indiferent de guvernul aflat la putere — conducea efectiv destinele Japoniei a elaborat o noțiune nouă: „sfera de coproșperitate a marilor Asil răsăritene“. Sub această titulatură pompoasă se ascundea, de fapt, intenția de a transforma întreagă această parte a continentului într-o zonă aservită intereselor imperialiste nipone.

Prima mișcare pe eschier (pe care mulți istorici o consideră a fi debutul real al celui de-al doilea război mondial) a constat în atacarea de către japonezi, la 18 septembrie 1931, a părții de nord-est a Chinei, cunoscută pe atunci sub numele de Manciuria. Peste câteva luni, în regiunile cotoprite s-a instaurat regimul de marionete al așa-zisului stat Manchuko — un satelit obedient al guvernului de la Tokio. Au urmat alte incursiuni pe teritoriul chinez, care s-au lovit însă de o rezistență mult mai îndrăjită decît se așteptau agresorii. La 7 iulie 1937, înscenînd cunoscutul „inci-

Cu 11 luni în urmă

GORDON W. PRANGE

dent de la podul Marco Polo“, din apropiere de Beijing, militaristii niponi au lansat o ofensivă de mare amploare, în urma căreia sperau ca războiul să se încheie repede și cu o victorie deplină. Dar, din nou, așteptările le-au fost înșelate. În ciuda pier-

derii unor teritorii vaste și a unor orașe de primă importanță (Beijing, Shanghai, Nanjing etc.), poporul chinez a opus o împotrivire crescîndă și ofensiva japoneză a început să bată pasul pe loc.

Izbucnirea războiului în Europa, în septembrie 1939, nu a modificat la început situația din Extremul Orient. Dar, în mai și iunie 1940, după victoriile-fulger obținute de Wehrmacht în Belgia, Olanda și Franța, perspectivele Japoniei s-au ameliorat considerabil. Guvernul de la Vichy era prea slab pentru a mai putea proteja Indochina, cu resursele ei de orez și cauciuc. Și mai rău stăteau lucrurile pentru Olanda ocupată de naziști și al cărei guvern se refugiase la Lon-

dra. Olanda nu mai avea deci decât foarte puține mijloace la dispoziție pentru a apăra Indile Orientale (actuala Indonezie), cu bogatele lor zăcămintele de petrol. Cît despre Marea Britanie, ea părea în pragul prăbușirii și existau slabe șanse să-și împartă forțele, pentru a pune la adăpost plantațiile sale de cauciuc din Peninsula Malacca și bazele militare de la Singapore și Hong Kong. În Asia de Sud-Est și în Pacificul de Sud-Vest se crease un vid al puterii, pe care Tokio se simțea cu atât mai ispitit să-l umple cu cît avea neapărată nevoie de materiile prime respective, pentru a-și duce la bun sfîrșit proiectele de dominație în Asia.

La mijlocul anului 1940, numai două puteri mai puteau sta în calea ambițiilor planului are cilei militariste nipone: Uniunea Sovietică și Statele Unite. Dar amîndouă erau preocupate de evoluția războiului din Europa și nu păreau să acorde Extremului Orient o atenție deosebită. La 17 iulie 1940, la Tokio s-a format un nou guvern, prezidat de prințul Fumimaro Konoye și avîndu-l ca ministru de externe pe Yosuke Matsuoka, un om ambițios, brutal și lipsit de scrupule.

Conștient, cel puțin în parte, de amenințarea care se contura spre coasta de est a S.U.A., guvernul american a sperat o vreme că îi va putea face față printr-o serie de măsuri cu caracter diplomatic și economic. La 25 și 31 iulie 1940, Washingtonul a instituit practic un embargo asupra exportului de petrol și metale vechi în Japonia, condiționînd orice vînzare de o autorizație prealabilă. Benzina cu înalt coeficient octanic, destinată avioanelor, era supusă unei interdicții totale, alte produse au rămas însă libere la export.

La sfîrșitul aceleiași luni, noul cabinet japonez a luat în discuție obiectivele fundamentale ale politicii sale externe. S-a discutat posibilitatea declanșării unui atac împotriva posesiunilor britanice din Asia de Sud-Est și a Indilor olandeze, încă înainte de încheierea războiului cu China. S-a convenit să se limiteze, pe cît posibil, conflictul doar la Anglia și Olanda, dar s-a luat în considerare și eventualitatea unei intervenții americane și s-a ajuns la concluzia să se facă toate pregătirile necesare în acest sens.

La 22 septembrie 1940, guvernul de la Vichy a acceptat ultimatumul primit de la Tokio încă din august și japonezii au căpătat baze militare (îndeosebi aeriene) în nordul Indochinei. Malacca și Singapore — în care se aflau trupe ale Imperiului britanic — intrau astfel în raza directă de acțiune a bombardierelor nipone, iar China devenea vulnerabilă și pe flancul de sud. Reacția Washingtonului a fost promptă: la 26 septembrie, guvernul american a anunțat un embargo total asupra exporturilor de fier vechi și oțel în Japonia. A doua zi, Tokio a aderat oficial la Pactul Tripartit, alături de Germania lui Hitler și Italia lui Mussolini. Era o măsură care nu avea nimic de-a face cu riposta americană, ea fiind hotărîtă mai demult și avînd

drept țel să intimideze S.U.A. Pactul celor trei dictaturi de extremă dreaptă era îndreptat împotriva oricărei puteri care se afla sau ar fi intrat în conflict cu vreunul dintre statele semnatare.

Între timp, Matsuoka mai obținuse un succes, silindu-l pe britanici să încheie așa numita „șosea birmană”, singurul canal prin care China mai primea ajutor din străinătate, și să-și retragă garnizoanele din Shanghai și Tianjin, ocupate de japonezi. Ministrul de externe nipon a supus, de asemenea, unor mari presiuni autoritățile olandeze din Indile Orientale, cerîndu-le să semneze un contract pe termen lung, pentru livrarea unor uriașe cantități de petrol din Sumatra și Java. Sub presiuni similare, guvernul Thailandei a trebuit să încheie un tratat extrem de favorabil Japoniei.

Dar izbînzile diplomatice ale lui Matsuoka nu au continuat la nesfîrșit. Încurajați de guvernul de la Washington, olandezii au refuzat să semneze contractul cerut cu atîta insistență de Tokio, iar la 18 octombrie 1940, englezii au redeschis „șoseaua birmană”. Peste cîteva zile, au început tratative militare între britanici, olandezi și australieni, cu privire la o apărare concentrată a zonei, în eventualitatea unei agresiuni nipone. În decembrie, Washingtonul a făgăduit guvernului chinez un împrumut de 100 milioane de dolari și o forță aeriană ale cărei echipaje urmau să fie formate din voluntari.

La sfîrșitul anului 1940, politica de forță complicase și mai mult situația Japoniei, ridicînd numeroase probleme. În China, războiul se prelungea, în pofida ocupării unor teritorii întinse și a principalelor porturi de la Marea Chinei de Sud: nădejtile puse fie într-o victorie militară decisivă, fie într-o lentă strângare economică se dovediseră iluzorii. Un mare semn de întrebare se punea în legătură cu aprovizionarea cu materiile prime și, mai cu seamă, pentru un stat angajat într-un conflict de lungă durată. Alternativa devenea foarte strictă: ori se abandonau proiectele de expansiune imperialistă, ori se deschideau noi fronturi de luptă, atît pe continentul asiatic, cît și în Oceanul Pacific.

Militariștii niponi au respins de plano prima soluție. Agresiunea și invazia reprezentau, pentru ei ca și pentru fasciștii din Europa, principala rațiune de existență. Cea de-a doua cale promitea să ofere roade dintre cele mai atrăgătoare. După șapte ani de campanii în China, trupele armatei de uscat japoneze aveau o solidă experiență a războiului, iar tunurile, tancurile și avioanele trecuseră cu bine grelele probe ale luptei. În numeroasele operații de desant maritim împotriva porturilor chineze, se efectuaseră veritabile repetiții generale ale acțiunilor amfibii pe care le necesita un conflict cu Marea Britanie, Olanda și Statele Unite, iar comandamentul nipon își demonstrase capacitatea de a coordona în modul cel mai adecvat forțele terestre, aeriene și navale.

Dispoziția strategică a acestor forțe constituia, de asemenea, un atu de mare valoare în mîna Japoniei. Insulele din centrul Oceanului Pacific — foste posesiuni germane, intrate sub mandat nipon după primul război mondial — fuseseră fortificate în secret, devenind excelente baze pentru operații militare la est împotriva arhipelagului Hawaii, la vest împotriva Filipinelor și la sud împotriva Noii Guinee, a insulelor Salomon și a Australiei. Insulele americane Guam și Wake nu erau deloc fortificate și puteau fi ușor cucerite. Filipinele, pe atunci principalul avanpost al S.U.A. în Extremul Orient, erau abordabile din trei direcții de atac: insulele Palau la est, Taiwanul ocupat la nord și Indochina la vest. Așa cum am mai văzut, Hong Kong, Singapore și Indile Olandeze deveniseră accesibile din Taiwan, din porturile chineze cucerite și din nordul Indochinei.

Iată, foarte pe scurt, argumentele care au convins statul major imperial de la Tokio, la sfîrșitul anului 1940 și începutul lui 1941, să ia în considerare invadarea prin forță a acestor așa numite „regiuni sudice“, bogate în materii prime. Amiralul Isoroku Yamamoto, comandantul șef al marinei militare nipone, a propus atacarea prin surprindere a flotei americane, staționată la baza Pearl Harbor din arhipelagul Hawaii, considerat a fi punctul cel mai apropiat și vulnerabil al apărării S.U.A. Acest atac a fost inclus în faza întâi a planului discutat, fază care mai cuprindea ocuparea rapidă a Peninsulei Malacca, a Indilor Orientale și a Filipinelor, precum și constituirea unui perimetru de protecție, care să ajungă pînă în imediata apropiere a Australiei și pînă pe la mijlocul Oceanului Pacific. Faza a doua prevedea întărirea acestui perimetru, prin construirea unui lanț de baze fortificate, începînd la nord cu insulele Kurile și ajungînd la sud pînă în arhipelagurile Marshall, Gilbert și Bismarck, Noua Guinee, Timor, Java, Sumatra și Borneo. Faza a treia și ultima preconiza interceptarea și nimicirea oricăror forțe care ar fi încercat să pătrundă în perimetrul amintit, ceea ce însemna angajarea unui război de uzură cu Statele Unite, principalul antagonist din zonă.

Ajunși la acest punct al pregătirilor japoneze — care, la 7 decembrie 1941, aveau să ducă la năpraznicul atac de la Pearl Harbor, dînd astfel războiului o dimensiune cu adevărat planetară — să ne adresăm celei mai noi și uneia dintre cele mai importante monografii pe această temă, lucrarea *At Dawn*

We Slept (În zori, dormeam). Apărut în 1981, în prestigioasa editură americană McGraw-Hill Book Company, volumul de aproape o mie de pagini este rodul a nu mai puțin de treizeci și șapte de ani de muncă din partea profesorului Gordon W. Prange, titular al catedrei de istorie de la Universitatea din Maryland. Decedat în mai 1980, el nu a mai apucat să-și vadă opera tipărită. Sarcina a revenit foștilor săi studenți, dr. Donald M. Goldstein și Katherine V. Dillon, care au trebuit să reducă aproape trei sferturi dintr-un manuscris de peste 3 500 pagini.

Începînd și investigația în 1943, deci în toată conflagrația, Prange a fost numit, după capitularea Japoniei, șef al secției istorice a forțelor de ocupație americane, de sub comanda generalului Douglas MacArthur. În această calitate, el a avut acces la toate izvoarele scrise din arhivele nipone și a putut sta de vorbă cu toți ofițerii japonezi în viață, care participaseră la atacul de la Pearl Harbor. Înapoiat în Statele Unite, autorul a consultat, de asemenea, toate sursele documentare americane, începînd cu cele 40 volume care cuprind dezbaterile, depozitiile și raportul comitetului mixt al Congresului S.U.A. pe marginea dezastrului de la 7 decembrie 1941. Ca și în Japonia, Prange s-a adresat protagoniștilor dramei. Astfel, amiralul în retragere Husband E. Kimmel, comandantul șef al flotei Pacificului în perioada atacului și unul dintre principalii inculpați de anchetatorii Congresului, i-a acordat patru zile întregi de convorbiri și i-a pus la dispoziție un tezaur de informații.

Inițial, Prange intenționase să prezinte cele întîmplate la Pearl Harbor exclusiv din punctul de vedere al japonezilor. Ulterior însă, el s-a hotărît să sintetizeze pozițiile ambelor tabere. De la bun început, trebuie subliniat că autorul nu a fost, niciodată și în nici o măsură, de acord cu teza — promovată de unii istorici americani în epoca postbelică — potrivit căreia președintele Roosevelt ar fi scontat atacul nipon, ba chiar că l-ar fi permis sau provocat. Prange ține să sublinieze că japonezii n-au fost niciodată niște marionete pe care Roosevelt putea să le manipuleze după pofta inimii, tirîndu-le în conflict. Nu Washingtonul, ci Tokio decidea asupra politicii externe nipone. Iar dacă trebuie neapărat să se desemneze un singur individ, pe umerii căruia apasă răspunderea, acela este amiralul Isoroku Yamamoto, nu Franklin Delano Roosevelt.

Dar o asemenea viziune nu corespunde, decît într-o mică măsură, criteriilor științifice

ale istoriografiei. În realitate, Prange apreciază că evenimentele de la Pearl Harbor nu s-au desfășurat nici ca urmare a dorințelor unei singure persoane, nici cu inevitabilitatea unei tragedii din Grecia antică. Ele s-au datorat unei vaste și complexe înălțări de realități istorice obiective și de greșeli omenești subiective. Autorul subliniază că nu poți arăta cu degetul la nici unul dintre acești factori, spunând „iată, el e de vină”, așa cum nu te poți uita la o clădire, spunând: „Această cămărită ține tot edificiul”.

Viziunea lui Prange este una dialectică, de strînsă corelare și determinare reciprocă între ceea ce el numește „forțele tăcute, invizibile,

care fac să curgă maiestuosul fluviu al istoriei”. După părerea lui, cu sau fără Pearl Harbor, războiul ar fi fost inevitabil între Statele Unite și Japonia. Dacă Washingtonul nu ar fi reacționat la expansionismul nipon în 1940, prin măsurile menționate anterior, militariștii ar fi perseverat nestingheriți și, mai devreme sau mai târziu, problema confruntării armate tot s-ar fi pus.

În serialul care urmează, vom prezenta o suită de pasaje din lucrarea în zori, dormeam, într-o adaptare care elimină anumite detalii și digresiuni¹. Începem cu momentul la care am ajuns în schițarea tabloului general al situației — începutul anului 1941, cu unsprezece luni înainte de faimosul atac.

Paradoxurile unei corespondențe

În acea zi de 7 ianuarie 1941, un bărbat cu o înfățișare gravă stătea în cabina sa, de la bordul cuirasatului „Nagato”. Impozanta navă de 32 000 tone tocmai aruncase ancora în Golful Hiroshima. Mic de statură chiar pentru un japonez, bărbatul avea umeri largi, pe care epoleții masivi îi accentuau și mai mult, un piept bombat, acoperit de decorații, nasul proeminent, buzele cărnoase și ochii mari și scrutațori, sub un păr cărunt și tuns scurt. Amiralul Isoroku Yamamoto², comandantul-șef al întregii flote militare a Japoniei, în vîrstă de 57 ani, se pregătea să redacteze o scrisoare destinată amiralului Koshiro Oikawa³. Mîinii sale stîngi îi lipseau arătătorul și degetul mijlociu, pe care le pierduse în bătălia navală de la Tsushima, în mai 1905, împotriva flotei ruse.

În scrisoarea sa, Yamamoto a început prin a arăta că

marina japoneză „trebuie să se pregătească serios de război, deoarece un conflict cu Statele Unite și Marea Britanie a devenit inevitabil”. În continuare, el sublinia că navele de sub comanda sa vor trebui „să atace și să distrugă principalele unități ale S.U.A. încă de la început, astfel încît moralul americanilor să se prăbușească pînă la un punct de unde nimic nu-l va mai putea ridica”. După părerea lui, „soarta războiului avea să fie decisă încă din prima zi”. Planul său operativ propunea atacarea pe cale aeriană a forțelor navale de la Pearl Harbor, citadela militară americană din Pacific, indiferent dacă ele se aflau în port sau în larg. În acest scop, urmau să fie trimise în Hawaii două escadre de portavioane, una de distrugătoare, una de submarine și cîteva petroliere, pentru aprovizionarea cu carburant în plin ocean.

Faptul că tocmai Yamamoto concepuese un astfel de plan era întrucîtva o ironie a destinului. Fost student la Universitatea Harvard, de lângă Boston, apoi atașat naval la Washington pe la mijlocul deceniului 1920-1930, Yamamoto era pe deplin conștient de superioritatea Statelor Unite asupra Japoniei în materie de industrie, tehnologie și, îndeosebi, resurse naturale. O bună bucată de vreme, sperase sincer că un conflict cu S.U.A. va putea fi evitat. Mai mult decît atît, nu avea nici o simpatie pentru Hitler sau Mussolini. Așa cum îi scria,

la 4 septembrie 1939 lui Shimada, fostul său coleg de an de la Academia navală⁴: „Mășinațiile lui Ribbentrop și Hitler îmi inspiră numai dezgust... Mă înfior gîndindu-mă la consecințele pîntru Japonia ale alianței cu Germania și Italia, date fiind uriașele frămîntări care au loc astăzi în Europa”.

Un an mai târziu, la sfîrșitul lui septembrie 1940, opiniile lui nu se schimbaseră. Într-o discuție purtată cu primul ministru Konoye, Yamamoto i-a declarat: „Dacă mi se va ordona să lupt, indiferent de urmări, mă voi bate ca un diavol în primele șase, cel mult douăsprezece luni, dar nu am nici o încredere în ce se va întîmpla peste doi sau trei ani. Pactul Tripartit a fost semnat, așa că nu mai avem nimic de făcut. Sper însă că vă veți strădui să evitați un război cu Statele Unite”.

Amiralul nu acorda prea mult credit nici oamenilor politici de la crîmă propriei sale țări. La 10 decembrie 1940, el îi scria, cu cea mai totală sinceritate, aceluiași Shimada: „Guvernul nostru de astăzi este în plină confuzie. Felul cum își manifestă surprinderea față de presiunile economice americane, jeluirile și furia sa față de Washington îmi amintesc de hachițele unui școlar, care se lasă mînat de capriciile sale de moment... For-

¹ Titlul și subtitlurile aparțin redacției *Magazin istoric*.

² Născut la 4 aprilie 1884, ca fiu al lui Teikichi Takano, Isoroku a fost adoptat. În 1918, de familia Yamamoto conform unei practici răspîndite în Japonia, mai ales printre familiile de prestigiu care, neavînd descendenți de sex masculin, volau ca numele lor să nu se piardă. Postul de comandant-șef îl deținea din august 1939.

³ Ministru al marinei de război din 4 septembrie 1940 și susținător alit al agresiunii în China, pe care o numea „campania sfîntă”, cît și al expansiunii spre sud.

⁴ Viceamiralul Shigetaro Shimada a comandat flota japoneză din Marea Chinei de Sud, apoi baza navală de la Yokosuka, iar în octombrie 1941 a devenit ministru al marinei militare, în locul lui Oikawa.

tele noastre navale nu ar trebui să acționeze în ideea că se pot bizui pe oameni ca prințul Konoye sau ministrul de externe Matsuoka..."

Yamamoto se îndoaia că diferențele nipono-americane mai puteau fi rezolvate pe cale diplomatică. „Nomura¹ nu speră cituși de puțin să își ducă misiunea la îndeplinire”, scria el în continuare, adăugând: „Dealtfel, e prea târziu să ne ameliorăm relațiile cu Statele Unite prin intermediul unor astfel de negocieri”.

În mod paradoxal, într-o altă scrisoare, datată 26 ianuarie 1941, deci la nouăsprezece zile după cea adresată lui Shimada, Yamamoto părea să facă o sarcastică demonstrație a imposibilității unui război cu S.U.A.: „În cazul când ar izbucni ostilitățile între Japonia și Statele Unite, nu ar fi suficient să ocupăm insula Guam și Filipinele, nici măcar arhipelagul Hawaii sau orașul San Francisco. Pentru a fi siguri de victorie, ar trebui să mărșăluim pe străzile Washingtonului și să dictăm condițiile de pace la Casa Albă. Mă întreb dacă politicienii noștri, la care argumentele războinice, debitate din fotoliu, țin loc de strategii și tactici, au cit de cît încredere în rezultatele unui conflict și sînt dispuși să facă sacrificiile necesare”.

Cu alte cuvinte, Yamamoto avertiza extrema dreaptă de la Tokio că Statele Unite nu erau, așa cum le plăcea să creadă expansionistilor, un uriaș cu picioare de lut, gata să se prăbușească la prima

lovitură. Pentru ca japonezii să-i învingă pe americani, ei ar fi trebuit să debarce pe coasta de vest a S.U.A., să-și croiască drum peste șiruri de munți, prin deserturi și prin imense cîmpii, luptînd la fiecare pas, pentru a ocupa, în cele din urmă, înșăși capi-

răspuns este că guvernul de la Tokio adoptase deja o orientare cu un curs fatidic și că amiralul nu făcea decît să ofere o soluție tehnică. Nu trebuie uitat, pe de altă parte, că și el era crescut în tradiția samurailor și în convingerea că japonezii aparțin unei „rase superioare”, avînd de jucat rolul dominant în comunitatea asiatică a națiunilor.

La data venirii sale în fruntea marinei militare, concepția generală de luptă urma o doctrină strict defensivă, cunoscută sub numele de *Kantai Kessen*, ceea ce s-ar traduce prin „bătălia decisivă în Pacificul de Vest”. Ideea suna cam așa: să lăsăm inamicul să se apropie de insulele metropolei, unde scurtimea liniilor de comunicații ne conferă imense avantaje strategice și tactice; să-l atacăm cu avioane decolînd atît de la baze terestre, cît și de pe portavioane, eliminîndu-l din vîzduh; să-l atragem într-o cursă, la momentul potrivit, și să-l anihilăm.

Din punct de vedere naval, doctrina *Kantai Kessen* anticipa dislo-

carea spre vest a unei puternice flote americane. Submarinele japoneze urmau s-o atace, pe măsură ce se îndepărta de la bazele sale, scufundînd cît mai multe unități. În cele din urmă, cînd navele inamice ar fi ajuns într-o poziție avantajoasă pentru niponi, trebuia să se desfășoare marea ciocnire, soldată cu distrugerea escadrelor dușmane.

Yamamoto considera doctrina ca mult prea învechită față de necesitățile și posibilitățile unui război modern. După părerea lui, o ofensivă japoneză spre sud — dirijată împotriva unor obiective atît de numeroase și de distanțate între ele, cum erau cele prevăzute în planul statului major imperial — nu avea șanse de succes decît dacă flota americană era zdrobită cu mult

“I am looking forward to dictating peace to the United States in the White House at Washington”

— ADMIRAL YAMAMOTO

What do YOU say, AMERICA?

„Ce spui despre asta, America?” „Unul din afişele edile în S.U.A. și pe care se poate citi și celebra frază ce definea felul lui Yamamoto: „Savurez anticipat ideea de a dicta pacea Statelor Unite de la Casa Albă din Washington”

În p. 39: militarizarea Japoniei începuse cu mulți ani înainte de atacul din 7 decembrie 1941

tala țării. Dar militaristii au denaturat concepția amiralului publicînd pasajul de mai sus, minș ultima lui frază. În felul acesta, se crea impresia că Yamamoto își lua angajamentul să aducă forțele nipone la Casa Albă. Din nefericire, la data cînd scrisoarea a văzut lumina tiparului, războiul începuse, așa că Yamamoto nu a mai dezmințit-o în mod public, din dorința de a nu crea disensiuni.

Jucătorul de poker

Cum putea, așadar, un om care prevedea atît de limpede consecințele să preconizeze lovitura menită să declanșeze un război pe care ar fi vrut să-l evite? Un prim

¹ În noiembrie 1940, guvernul japonez a numit ca ambasador în S.U.A. pe Kichisaburo Nomura, amiral în retragere, în vîrstă de 64 ani. Post atașat naval la Washington, el își făcuse numeroși prieteni americani, printre care și pe Franklin D. Roosevelt, pe atunci secretar adjunct al Departamentului marinei militare. Nomura a plecat la post cu peste două luni de la născut, în ziua de 23 ianuarie 1941.

(Urmare din p. 31)

înainte de a se apropia de apele japoneze. În acest sens, Yamamoto își puna toate speranțele în aviație. Deși nu pilotase niciodată vreun aparat, el avusese un strîns contact cu forțele aeriene ale marinei militare, pe care le sprijinise cu consecvență în dezvoltarea lor rapidă. Numit, în decembrie 1936, director al departamentului aeronautic din Ministerul marinei, Yamamoto luase măsuri energice pentru modernizarea acestei arme, dotînd-o cu o apăratură bine pusă la punct și cu echipaje instruite conform celor mai avansate tehnici de luptă.

Trebuie adăugat că, în conceperea planului de atac de la Pearl Harbor, un rol de seamă a jucat și temperamentul lui Yamamoto, om căruiia îi plăcea să înfrunte riscuri mari și să joace totul pe o carte. Aforismele sale favorite dezvăluie această mentalitate: „Un șobolan încolțit e în stare să muște o pisică”, sau: „Dacă vrei un pui de tigru, trebuie să întri în vizuină”. Mare amator de poker, i se întâmpla adesea să invite pe cei din jur la o partidă de noapte întreagă, cu precizarea că cel care se ridică primul pierde totul.

De cum s-a instalat la comanda „florei combinate”, amiralul a introdus un program bazat pe două puncte principale: creșterea accelerată și multilaterală a forței de șoc a aviației navale și deplasarea cît mai spre sud-est a zonei unde urma să se desfășoare „bătălia decisivă” — în largul arhipelagurilor Caroline și Marshall. În 1940, cînd flota americană a apărut în Hawaii, Yamamoto a ajuns la concluzia că acolo trebuia dată lovitură hotărîtoare. El știa, din proprie experiență, că un mărunt luptător de judo poate birui un adversar mult superior ca înălțime și musculatură, dacă îl surprinde într-un moment de neatenție și dezechilibru. Aceasta era marea — și singura, în opinia lui — șansă a flotei nipone.

Nu știm exact data la care Yamamoto s-a gîndit prima oară să atace Pearl Harbor. Dar o prețioasă indicație în această privință ne-o oferă bunul său prieten Fukudome¹. După amintirile lui, se pare că subiectul a fost abordat în martie sau aprilie 1940. Cei doi prieteni vorbeau despre progresele realizate de avioanele capabile să torpileze nave militare, cînd Yamamoto a murmurat, dus pe gînduri:

— Mă întreb dacă nu am putea întreprinde un atac aerian asupra bazei americane de la Pearl Harbor...

Fukudome a primit ideea cu scepticism. În anii trecuți, mai ales cu prilejul manevrelor, statul major al marinei cochetase cu proiectul unei astfel de operații, dar, de fiecare dată, se renunțase la ea, considerîndu-se că „e ceva imposibil”. Unii înclinau să creadă că singura șansă ar fi avut-o, eventual, submarinele. Dar Yamamoto a rămas neclîntit de partea unui atac aerian, executat de piloți decolați de la bordul unor portavioane.

La 19 decembrie 1940, el și-a așternut planul pe hîrtie. Iar în scrisoarea trimisă lui Oikawa, la 7 ianuarie 1941, amiralul aducea precizări suplimentare, anticipînd că „succesul nu va fi lesne de dobîndit, iar participanții vor trebui să se consacre cu trup și suflet misiunii lor, fiind gata să-și jertfească viața pentru reușita ei”.

În încheierea scrisorii, Yamamoto formula o cerere cu caracter personal: „Doresc din tot sufletul să fiu numit comandant-șef al forței aeriene care va ataca Pearl Harbor, astfel încît să pot conduce eu însumi acțiunea”.

Vom vedea în ce măsură i s-au realizat speranțele.

¹ Viceamiralul Shigeru Fukudome a fost șeful de stat major al lui Yamamoto de la 15 noiembrie 1939 pînă la 40 aprilie 1941. Confident al amiralului, Fukudome discuta adesea cu el probleme de strategie navală.

francez. După toate probabilitățile, întîlnim aici un amalgam de amintiri ale multor generații. În Mesopotamia, excesul de precipitații atmosferice provoca adesea mari revărsări ale Tigrului și Eufratului. Arheologii au descoperit urme, uneori impresionante, ale unor astfel de calamități, îndeosebi la Ur, Kish și Fâra-Shuruppak. Muntele Niçir, menționat ca loc de acostare al corăbiei lui Atrahasis, pare să fie masivul Pir Omar Gudrun, înalt de aproape 3000 m și situat în Kurdistanul de astăzi, adică la nord-estul Mesopotamiei, la aproximativ 80 km est de Kirkuk. El domină întreg acest sector al Irakului de astăzi, motiv pentru care s-ar putea să fi fost ales ca punct final al călătoriei potopului.

Revenind acum la povestirea biblică, ne va fi mai ușor să o vedem în adevărata ei lumină. Oricine a citit-o, reflectînd cît de cît asupra ei, nu se poate să nu fi remarcat cît de puțin posibilă era o astfel de inundație într-o țară de coline și pîrîiașe ca vechea Palestină, fără urmă de fluviu demn de acest nume, fără cea mai mică vale suficient de largă pentru a permite acumularea apelor. De la bun început se impune cu probabilitate ideea unui împrumut al acestei povestiri. Asemănarea mai mult decît substanțială cu potopul babilonian nu lasă loc nici unei îndoieli, totuși, prea multe amănunte diferă pentru a considera narațiunea *Genezii* ca o simplă transcriere în ebraică a textului din *Atrahasis*.

În realitate — conchide Bôtéro — potopul face parte dintr-un larg buchet de teme teologice, mitologice și de alt fel, pe care le-a elaborat prodigioasa Mesopotamie și care au fecundat întregul Orient Apropiat și Mijlociu. Ca și *Atrahasis*, primele 11 capitole ale *Genezii* zugrăvesc în viziune teologică — dar într-o versiune destul de serios remaniată — tabloul condiției umane în vremurile străvechi, preistorice.

În acțiunea militară de cucerire a Africii, pe care au de-
clanșat-o în 1879, mărșăluind apoi din nordul Senegalului
spre nordul Nigerului, francezii au întâmpinat o puternică re-
zistență din partea unui suveran al țărilor din sud, cunoscut sub
numele de Samudu sau Samori¹. Abia în septembrie 1898,
ei au reușit să îl captureze, în urma celei mai îndelungate și
mai tenace rezistențe înfrînte de o putere colonială în Africa
neagră. Nu este, deci, de mirare că Samori — a cărui arie de
acțiune, denumită în sursele franceze Sudanul francez, a fost
actualul stat Guineea — a devenit un simbol pentru tinerele
state naționale de pe Continentul Negru.

File din
istoria
Guineei

SAMORI

un iscusit conducător de oști

YVES PERSON

Populația malinke de sud, care se întindea din Sierra Leone pînă în Coasta de Fildeș, era o ramură a poporului manding, cel care în evul mediu întemeiasă celebrul imperiu Mali². Această populație era constituită într-o societate funciarmente țărănească, alcătuită în principal din oameni liberi, între care meseriași, mai ales fierari, vopsitori și grioți. Acest ultim cuvînt, senegalez, desemna pe cîntăreții păstrători ai tradițiilor, cu un considerabil rol cultural, dăd și pe lăudătorii și consilierii celor puternici. Meseriași erau uneori disprețuiți (vopsitori, cizmarii), dar mai ales temuți (fierarii). Ei nu formau un oprimat.

Întreaga viață socială a obștei gravita în jurul piețelor săptămînale. Comerțul pe distanță mare, care nu antrena, înainte de secolul XIX, decît cantități mici de mărfuri, juca un rol de catalizator social

și cultural, el făcînd parte, încă din evul mediu, din structura societății manding. În aceste țări din sud, din cauza lipsei de fluvii mari și de animale de tracțiune, alungate de mușca fețe, transporturile în marile piețe-etape, între care era o zi de mers (20-30 km), se făceau aproape întotdeauna cu spinarea și uneori pe cițiva măgari. De la micul hamal individual, în permanentă mișcare, alături de nevastă și măgarul lui, pînă la marele antreprenor de caravane — imobil în centrul rețelei sale, de unde strunea o armată de sclavi — gama raporturilor sociale era foarte largă.

Încă din evul mediu, negustorii au coborît în sud pentru a căuta sclavi, uneori aur și îndeosebi nuci de kola. Acest excitant, la fel de indispensabil sudanezilor precum cafeaua europenilor, nu creștea decît în pădurile locului și se conserva greu. Comercianții aduceau, în schimb, țesături, arme și vite.

Începînd din sec. XVIII, societatea manding își asigura ieșirea la mare. Sclavii sînt transportați de acum înainte spre America, în timp ce țesăturile și armele de foc

¹ Articolul care urmează semnat de Yves Person, profesor la Sorbona — ca și casele care îl însoțesc — sînt extrase, într-o formă prescurtată și cu titlul și substituirea reștetei noastre, din volumul II al enciclopediei *Les Africains* (Africani), apărută în 1977, în prestigioasa editură „Jeune Afrique”.

² Magazin istoric, nr. 4/1967.

importate din Europa joacă un rol crescând în cultura locală. Tehnicile de vânătoare și cele de război, înrudită cu ele, sînt zdruncinate din temelii. Nici o putere politică nu mai poate ignora acest fapt. Importanța comerțului exterior sporește. Satele și cîvartalele de negustori se măresc și se înmulțesc. Rolul minorității comerciale în societate crește. Acesta este tabloul economico-social al mediului natal al lui Samori.

Cucerind pentru a se apăra

Născut către 1830, Samori vădește de timpuriu un caracter dificil, distant și autoritar. Cu acordul tatălui său, se consacră foarte devreme comerțului. Neîndelung de suplu ca să izbutească, își descoperă curînd adevărata vocație: armele.

Din 1861 pînă în 1865, Samori își alcătuiește o mică oaste profesionistă, care-i este în întregime devotată și în care toți luptătorii sînt înarmați cu puști. Comandamentul este asigurat de frații săi și de prieteni din copilărie, dintre care unii vor fi tovarășii săi cei mai fideli, precum griotii Morifinjan și Nyamakala-Amara Jeeli. Samori se instalează la Sanankoro și domină de acolo văile înalte ale rîului Milo, afluent al Nigerului. Treptat, el este recunoscut drept căpetenia cea mai puternică a regiunii. Cucereste tot mai multe teritorii și își stabilește capitala la Bisandugu. Între 1876 și 1878 ocupă toată partea de sud a Nigerului, își impune stăpînirea asupra ținutului Boure, țară a aurului.

Samori este acum stăpînul unui întreg imperiu și puterea sa se află în continuă ascensiune. Integrează armatele învinse celor ale lui și își formează astfel cele mai bune trupe. Controlul teritoriului, acum uriaș, este asigurat prin crearea de vaste guvernăminte militare, fiecare încredințat unei armate. Soveranul se înconjură de un consiliu, în care frații și rudele sale joacă un rol considerabil, pînă cînd îi înlocuiește cu fiii săi. Aceștia se grupează în facțiuni, care

divizează uriașa familie, mișunînd de copii, a soveranului.

Cu timpul, caracterul statului lui Samori suferă modificări. Elementul negustoresc este principalul beneficiar. Puști cu tragere rapidă și, mai tîrziu, cu repetiție sînt importate în număr mare, grație comerțului exterior, dirijat cu talent de negustorii locului. După 1886, Samori se străduiește, cu succes, să antreneze mai multe corpuri de elită, după model european, întrebînd ca instructori vechi trăgători francezi și britanici. Meseriașii imperiului, organizați în ateliere, vor izbuzi, după 1890, să fabrice puști cu repetiție autohtone, ceea ce reprezintă o performanță extraordinară pentru vechea Africă. Samori recompensează întotdeauna inițiativele, oricare ar fi originea sau casta celor care le avansează. Printre aceștia, un număr considerabil îl constituie griotii și captivii, cărora le dă cele mai înalte răspunderi.

Istoriografia colonială l-a prezentat pe Samori drept un neîndurător și sîngeros negustor de sclavi. Într-adevăr, el a făcut mulți prizonieri, urmare a campaniilor sale războinice. A sporit, desigur, numărul sclavilor luați în marșurile sale, din care a vîndut un număr destul de mare vecinilor, pentru a-și procura vite sau hrană. Cel mai adesea însă a păstrat sclavii pentru a-i integra în armată sau a-i pune la muncă în uriașele sate agricole care înconjurau reședința sa de la Bisandugu. Ceea ce, de altfel, au făcut dintotdeauna soveranii malinke. Samori nu s-a dovedit cu nimic mai sclavagist decît ei.

În 1881, imperiul condus de el este deja alcătuit. Nu atinge, totuși, cea mai mare extindere a lui. După prima cîciornă cu francezii, în 1882, Samori ocupă Nigerul mijlociu. Se întoarce apoi spre sud și, în 1883, îl elimină pe conducătorul unui grup etnic vecin. În acest timp însă fratele său, Keme-Brema, eșuează în fața forțului francez de la Bamako. Spre vest, un general al său ocupă interiorul Sierrei Leone, în 1884, și ia contact cu britanicii, pentru a organiza comerțul de armă.

Jaula-Karamoxo la Paris

Încă în 1879, în momentul în care imperiul lui Samori se afla în plină expansiune spre nord, francezii începeau cucerirea Sudanului de la apus spre răsărit, astfel încît forțele africane și franceze, înaintînd, trebuiau, în mod necesar, să se încrucișeze pe Niger, spre Bamako, unde se sfîrșea calea ferată proiectată de europeni.

În pp. 45-47: luptători samorienți

Operația franceză a fost încredințată trupelor de marină, întărite, după 1885, cu un mare număr de trăgători. Corpul de armată se afla sub comanda unor ofițeri, adesea cu tradiție republicană, dar prădă unui naționalism exaltat și dornici de fapte de arme care să justifice avansarea rapidă pentru care au acceptat serioasele riscuri ale serviciului militar de peste-mări. Disprețul față de burocrății și civilii de la Paris, pe care-i considera incompetenți, îi împinge să revendice autonomie deplină în domeniul lor și să organizeze operațiile fără să țină seama de instrucțiunile ministrului de resort. Pînă la normalizarea situației, în 1893, cînd Théophile Delcassé, subsecretar de stat la Ministe-

rul coloniilor, va pune în fruntea coloniei pe guvernatorul civil Grodet, Sudanul francez va constitui fieful trupelor de marină, ai căror șefi, împătimiti de activism, vor găsi în Samori cel mai redutabil adversar.

Primul dintre acești șefi este bretonul Borgnis-Desbordes, care conduce, din 1881 până în 1883, marșul Nigerului. În 1882, este paralizat de febră galbenă, dar neresemnându-se cu inacțiunea, folosește prima ocazie care i se ivește. Când Samori asediază fortul Kényeran, Borgnis-Desbordes lansează un raid adânc pentru a apăra localitatea, dar ajunge prea târziu. Trebuie să fugă, urmărit îndeaproape de Samori și la un pas de dezastru.

În anul următor, la 1 februarie 1883, Borgnis-Desbordes ocupă, în sfârșit, Bamako, luându-i-o înainte lui Keme-Brema, fratele lui Samori, pe care acesta l-a însărcinat să cucerească orașul. Dar Keme-Brema este învins categoric, trebuind să se îndepărteze de pozițiile franceze. Conștient de primejdie, Samori își dezavuează fratele și un *modus vivendi* se stabilește pe malul Nigerului, între cele două puteri. Pacea va domni aproape doi ani. Samori folosește la maximum acest răgaz, întinzându-se larg spre apus și spre răsărit, unde pornește duelul cu Ceba, șeful militar local.

În 1885, maiorul Combes, numit în fruntea Sudanului pentru o simplă campanie de rutină, nu poate rezista tentației de a ataca pe localnici. Fără provocare, ocupă Boureul, țara aurului, și-i aruncă pe samorienii pe malul drept al fluviului Niger. Samori nu acceptă această umilire gratuită. Își pornește toate armatele pe Niger și le azvârle asupra garnizoanelor franceze în momentul când Combes, plin de morgă și de înconștiență, tocmai pornea spre Franța (mai 1885). Superioritatea tactică și strategică a lui Samori s-a impus nefcetat în timpul luptei, dar a fost neutralizată de insuficiența armamentului. Samori este perfect conștient de puterea inamicului și hotărât să nu se lase ținut în clește între francezi și Ceba. Pentru a putea ocoli obstacolul pus de

acesta din urmă, Samori tragează cu francezii, încă din iarna lui 1885 și, în acest scop, începe negocieri cu ločotentul Peroz, comandantul localității Nyagasola.

Între timp însă în locul lui Peroz, Samori îl numește pe colonelul Frey. Acesta vrea să lovească tare și repede, înainte de a trece în rezervă. La 19 ianuarie 1886, el surprinde și dispersează ariergarda samorienilor, care se retrăgea în spatele Nigerului. Dar pe când îi urmărea pe samorienii, colonelul este nevoit să se îndrepte în altă direcție, unde izbucnise o revoltă locală. Această conjunctură, providențială pentru șeful african, permite angajarea de negocieri: Samori evacuează malul stâng al Nigerului și localitatea Tenkisso, dar menține alte avantaje. Fiul său preferat, Jaule-Karamoxo, viitorul moștenitor, pleacă în Franța, însoțit de Peroz. Frey vrea să-l impresioneze cu superioritatea albilor. Într-o oarecare măsură reușește, căci Karamoxo, primit de președintele republicii, Jules Grévy, asistă la niște manevre și se întoarce acasă lămurit asupra puterii militare a francezilor. Această călătorie stârnește verba cronicarilor parizieni, înșețați de exotism. Karamoxo va fi una dintre principalele căpetenii militare ale lui Samori până în 1893. El va muri în 1894, în Coasta de Fildeș, în împrejurări obscure.

La sfârșitul anului 1886, când generalul Gallieni¹ ia în mână Sudanul, el trimite în misiune pe lângă Samori pe căpitanul Peroz, care stă la Bisandugu șase săptămâni; francezii obțin cedarea totală a malului stâng al Nigerului, cu condiția să amâne ocuparea țării. Tratatul îi este necesar lui Samori, pentru a se putea împotriva unui ținut vecin, vrăjmaș, fără a fi atacat pe la spatele de francezi.

În mai 1887, începe lupta. Adversarii lui Samori se dovedesc foarte puternici. În plus, ei se aprovizionează de pe teritoriul lor, nu trebuie să-și care hrana în spinare, ca oamenii lui Samori, cărora conducătorul lor le cere un efort supraomnesc, ceea ce trezește nemulțumirea generală. În două cazuri, Samori este pe punctul de a învinge, dar până la urmă eșuează, înregistrând pierderi sîngeroase. Înfrîngerea marchează o cotitură majoră în istoria Sudanului. Din această acțiune, imperiul iese secătuit, confruntat cu iminența unei agresiuni franceze, care va eclipsa cu timpul orice alt pericol.

În această vreme, Gallieni ocupă Siguiri, de pe malul Nigerului, în ciuda tratatului de la Bisandugu, și este hotărât să urgenteze căderea lui Samori, pentru a-i anexa ținutul. În consecință, el împinge la revoltă populațiile obosite de un război dur și amenințate cu foametea, din cauza rechiziționărilor. Îi încurajează apoi pe Ceba, cu care poartă tratative, în contradicție cu actul de la Bisandugu. Revolta se întinde ca un foc de paie și, în iulie 1888, circula zvonul că Samori a murit.

Speranțele lui Gallieni sînt deșarte. Sprijinindu-se pe zoznele credicioase, în septem-

¹ Generalul Joseph Simon Gallieni (1849-1916) — absolvent al școlii de la Saint-Cyr, viitor mareșal (post mortem, 1921), guvernator al Parisului la începutul primului război mondial, în timpul căruia a fost combatant și ministru de război (1915-1916) — a servit în Niger, Senegal și Sudan în timpul colonizării franceze, iar în anii 1896-1905 a fost guvernator general al insulei Madagascar. A lăsat numeroase lucrări despre campaniile sale coloniale: *La Pacification de Madagascar — 1899; Madagascar de 1896 à 1905; Lettres de Madagascar (1926); Mémoires (1926).*

brie 1888, Samori începe să zdrobească sistematic pe insurgenți. Instalat la Nyako, în Ouassoulou, își restabilește controlul asupra văilor Nigerului și ale râului Milo, apoi își împinge avangărzile spre Sierra Leone și spre nordul Coastei de Fildeș, unde revolta se va stinge complet, în noiembrie același an.

Un civil disciplinează pe militari

La sfârșitul anului 1889, imperiul lui Samori se află, în mare, în vechile sale granițe, dar este mistuit de război. Populația a scăzut la mai puțin de jumătate, revoltații refugiindu-se la periferie, în pădure, dar mai ales pe malul francez al Nigerului, unde trăiesc în mizerie, provocând numeroase incidente de frontieră. În ținutul său sărăcit, Samori își restabilește puterea. El îl proclamă pe unul din fiii săi mai mici, Sarankeny-Mori, moștenitor al imperiului. Armata se reorganizează și se reînarmează febril cu puști moderne, pe care le importă de la englezi, prin portul Freetown.

Samori este uimit de lipsa de lealitate a lui Gallieni, care a încălcat prevederile tratatului de la Bisandugu. La începutul anului 1889, are o nouă experiență similară cu francezii. De data aceasta, Samori le răspunde cu aceeași monedă: în mai 1889, el anulează un text semnat cu francezii cu numai o lună în urmă, la Nyako. Noul comandant francez, tânărul Archinard crede că prin anularea tratatului de la Nyako, deține deja un *casus belli* și poate ataca fără alt pretext, atunci când va sosi oportun. Din mai 1889 până în aprilie 1891, se va instala pacea. Fără să țină deloc seamă de instrucțiunile de la Paris, acționând după propria inspirație, în aprilie 1891, pe când se apropiau ploile, Archinard atacă, sperând că Samori va ceda. El ocupă fără greutate Kankanul și Bisandugul, dar Samori adoptă tactica pământului prjolit, foarte dură pentru supușii săi, dar eficace pentru a paraliza mișcările adversarului.

Bolnav, Archinard se întoarce la Paris. Camaradul lui, Humbert, care îl înlocuiește în funcție, reușește să se implanteze în inima imperiului lui Samori, care adoptă singura soluție ce i-a mai rămas: se retrage spre răsărit, spre lizierele pădurii Coastei de Fildeș. Francezii — conduși acum de Combes, devenit, între timp, locotenent-colonel — nu înțeleg ce se petrece și se pregătesc să dea o mare lovitură. Dar coloanele franceze lovesc în gol. Samori sustrăgându-se, Combes reușește să ocupe fără greutate o întindere vastă, aproape pustie. În plus, Samori pierde drumul spre Freetown; nu-și mai poate reînnoi stocul de arme moderne.

Dar în acest moment ia sfârșit nemiloasa urmărire a francezilor. Un nou guvernator civil trimis din metropolă are alte planuri cu trupele franceze: el vrea să întreprindă un marș asupra Ciadului, pornind din Dahomey. De aceea, el începe negocieri cu Samori, care dobândește astfel o amănare.

Răgaz refuzat

Ultimii ani ai lui Samori pot fi descriși pe scurt. Singura lui grijă este acum să-și întărească armata, departe de albi. Nu mai face proiecte pentru o societate nouă. Structurile statului sînt simplificate la extrem. Puterea politică rămîne monopolul celor care l-au urmat în exod. Partidul intransigentei, regroupat în jurul fiului său Sarankeny-Mori, își păstrează în continuare influența asupra stăpînului. Armata, metodic antrenată, atinge gradul cel mai înalt de eficiență. Este îmbogățită permanent cu contingente furnizate de populațiile locale, dar populația malinke va alcătui întotdeauna marea masă și numai ea va furniza principalii conducători. Cîmpul său de acțiune este de aci înainte limitat, căci împărțirea Africii este în toi. Din toate părțile, francezi, britanici, germani își întind tentaculele. Pentru a evita orice incident, Samori trebuie să se mulțumească să controleze un teritoriu restrîns, al cărui locuitori îl suportă greu. Este limpede că

nu va fi lăsat în pace la nesfârșit.

În anii 1894 și 1895, Samori zdrobește cîteva populații vecine, dar teritoriul lui nu se întinde prea mult spre răsărit, căci avangărzile Europei sînt deja acolo. În așteptarea francezilor, samorienii stabilesc relații cu germanii din Togo. Aceștia îi furnizează ceva arme, dar în cantități insignifiante.

Samori speră mai mult în ajutorul britanicilor din Coasta de Aur (viitoarea Ghană), care se găsească granița sa. Dar aceștia refuză să reia comerțul de arme. Atitudinea lor față de Samori devine, dealtfel, din ce în ce mai ostilă, cînd constată că pozițiile lui închid singura lor cale posibilă de a ajunge la bucla Nigerului și a se opune dominației francezilor.

În aprilie 1897, fiul lui Samori nu se poate împiedica să nu-i atace pe britanici, pe care-i disprețuiește. Îi urmărește, le distruge parțial coloana și îl face prizonier pe căpitanul ei. Samori, care nu vrea să fie prins în clește, încearcă să repare greșeala. Îl trimite pe căpitan la Accra, în Ghana, cu mari onoruri. Dar răul era făcut. Britanicii își mobilizează trupele împotriva lui. În același timp, Samori află cu îngrijorare că francezii au întemeiat de curînd, în apropierea sa, fortul de la Diébougou.

Mai la sud, britanicii intră în Boudoukou. Menghina se strînge. Pentru a scăpa, Samori face încă o dată dovada geniului său diplomatic. În iulie 1897, îi scrie lui Caudrelier, care tocmai a întemeiat regiunea Niger-Volta, oferindu-i localitatea Bouna, pe care se aștepta să o ocupe britanicii. Aruncînd cele două puteri coloniale una împotriva celeilalte, poate obține un nou răgaz. Dar planul nu-i reușește. Partidul războiului, grupat în jurul fiului său, nu-și poate tempera ura și neîncrederea pe care le-a acumulat față de francezi. Însărcinat să predea Bouna căpitanului Braulot, fiul lui Samori nu-i poate opri pe oamenii săi să nu masacreze în întregime coloana franceză, la 20 august, în centrul orașului.

Represaliile nu se anunță deocamdată. Francezii au de

rezolvat litigiile teritoriale cu britanicii din Coasta de Aur și Nigeria. Cînd însă, în ianuarie 1898, un tânăr ofițer francez îi atacă, fără ordin, pe samorienii, aceștia se retrag adînc în pădure, urmărind să se unească cu partizanii ce așteptau în Liberia din 1894. Armata lui Samori, sau cel puțin elementele ei de origine malinke, este încă intactă, dar o mulțime de c. 100 000 persoane se îngrămădește în jurul ei. Turmele și stocurile de alimente o vor ajuta să supraviețuiască pînă la recoltă. Dar atunci va trebui rechiționată hrana autohtonilor. Or, populația din regiune, cu toate că odinioară a fost aliată cu Samori, nu e deloc dispusă să cedeze și se dovedește ostilă.

În iulie 1898, cînd pădurea amenință să se prăvale sub ploile grele și garnizoanele se retrag, de obicei, în forturile lor, coloane armate franceze brăzdează Sudanul francez, îndreptîndu-se spre munții înalți unde se ascunde Samori. Înghesușii pe poteci înguste, oamenii lui avansează foarte lent, pierzîndu-și vitele și alimentele și murind de foame. În septembrie, avangarda sa, surprinsă de cercetașii francezi, capitulează aproape fără luptă.

Cu cei ce-i rămîn credincioși, Samori se retrage fără tîntă spre inima munților. Acolo îl găsesc și îl capturează cercețașii francezi, la 29 septembrie 1898. La 22 decembrie, la Kayes, francezii îi aduc la cunoștință în mod public că va fi deportat în Gabon. Samori încearcă să se sinucidă la Saint-Louis, în Senegal, în ajunul îmbarcării sale.

Instalat în localitatea gaboneză Ndjolé, împreună cu puținii săi fideli, simțindu-se străin într-un mediu cu desăvîrșire deosebit de al său, Samori moare de pneumonie, la 2 iunie 1900. Pierdut printre măcrașii, mormîntul său devine de negăsit.

Rezistența înverșunată a populației malinke în fața trupelor franceze, care a durat 18 ani, ia astfel sfîrșit. Sudanul Occidental trece sub autoritate franceză.

Samori, un bărbat frumos, cam de 60 ani, cu trăsăturile puțin dure, are, contrar bărbatilor din rasa lui, nasul lung și subțire. Ceea ce conferă o expresie de finețe fizionomială sale generale; ochii îi sînt foarte mobili, dar deseori nu-și privește interlocutorul în față.

Aspectul său mi s-a părut mai curînd primitiv decît dur: foarte mișcat cînd l se face un compliment, știe să fie neastent și indiferent cînd nu vrea să răspundă direct la o întrebare. Vorbește cu multă locvacitate și îl cred capabil să se exprime cu căldură și persuasiune cînd l se oferă ocazia.

Așezat într-un hamac de bumbac, cu dungi bleu și albe, adus de la Paris de fiul său, șine în mîini o bucată mare de lemn moale, numit nicdossila, cu care își curăță dinții.

Poartă un pantalon indigen dintr-o stambă cu dungi negre și roșii, de fabricație europeană; gambete, de un maron șocolat, mai deschis decît fața, îi sînt unse; e încălțat cu papuci indigeni din piele roșie.

Poartă un turban roșu de titalor, în jurul căruia e înfășurat un alt turban subțire alb, care îi trece pe sub gură, înecîndu-l figura neagră. Pe umeri poartă un burmaz, aruncat neglijent.

La picioarele sale se află: un bătrîn care nu îi părăsește niciodată, doi aseceți musulmani, cîțiva griși și cel patru captivi, care au în grija hamacul, un scaun, un taler de campanie, în care se spală pe mîini, și cealnicul cu apa cu care își clătește din cînd în cînd gura. Rar părăsește captivii aceste obiecte; pretutindeni unde merge suveranul, instrumentarul îl urmează. Sub acești aseceți (un sol de hangar, unde e legat hamacul), doi eroitori sînt ocupați cu coaserea hainelor galbene pentru femeile sale. Unul dintre griși ține o umbrelă mare roșie, altul un baston — de fapt o pușcă leșită din uz. Toate obiectele pe care le-am enumerat sînt de fabricație engleză, în afară de hamac și talerul de campanie.

Comandant BINGER

(din lucrarea Du Niger au golfe de Guinée)

Numărul de personaje convocate aici, bogățiile etalate în această împrejurare indicau importanța deosebită a lui Samori.

Nol înșine am fost foarte șocați de destoinicia punerii în scenă, al cărei centru original — cu metehnea, donjonul, colibele înalte și meterezele palatului — era făcut pentru a pune în valoare marea, înalțimii înecet, conduși de Karamoxo, către marchiza largă care îl adăpostește pe Samori și Curtea sa.

Samori este pe jumătate culcat și are alături mai multe cuverturi cu desene tipătoare. E îmbrăcat foarte simplu: elizme arăbești, un turban negru, un câșcan de culoare închisă. O diademă de aur elizet al finețe și un colier din același metal, lucrat cu multă artă, sînt singurele însemne care îi trădează rangul. Sulta sa, așezată pe fotolii foarte joase, face să iasă în evidență austeritatea costumului suveranului, prin veșmintele ei în culori vii. Amestecătura de nuanțe conferă întregului tablou un ton cald. La stînga sa, chiroit la pămînt, stă Ansoumana, grișul său neliștit, fără de care nu se decide nimic. De aceeași parte, Klasi, șeful trezoreriei, a cărui haină verde aruncă ansamblului o primă notă veselă.

Samori nu se ridică pînă ce nu coborîm de pe cal. Ne oprim în fața lui după ce l-am salutat și ne întinde mîna cordial. Din toate părțile izbucnesc zgomete de gîrzenie răsunite, amestecîndu-se cu durulul tam-tamurilor și cu buibulul tamburului de război al lui Samori...

Vacarmul instrumentelor de tot felul care salută sosirea noastră face la început orice conversație imposibilă și acoperă cuvintele de bun venit, care ne sînt adresate pe un ton voalât: profițăm de acest respiro, pentru a admira sincer spectacolul.

Ceea ce izbște la prima vedere este forma în care este așezată sulta: de semilună. Escortele diferiților geți ai lui Samori descriu un semioval perfect.

Comandant PEROT

(din lucrarea Au Soudan français)

După 18 ani de rezistență... în captivitatea albilor

ianuarie-februarie
1933

MICRÔARHIVA MAGAZIN ISTORIC

ÎN BUCUREȘTI, ACUM 50 ANI

Cronică mărunță

● Citim în ziarul *Adevărul* o însemnare a poetului Adrian Maniu despre obiceiurile strămoșești, din care spicăm: „Între multe datini din ajunul anului nou, una dintre cele mai poetice — deși nu prea de pomenite — e amenințarea pomilor neroditori, pe care o fac copiii români din Munții Apuseni. Se adună cînd, cu clopota în mînă și cu securi pe umeri, apoi pleacă prin grădini. Copiii, înconjurînd pomul neroditor, sună aprig din talanță, iar cel mai tîrziu se oprește și vorbește arborului, îl amenință cu securile, că îl va tăia pentru că e leneș, nefăcînd poame, nefînd rodul așteptat. Atunci, alt copil îi răspunde — nu-l tăia că mă bag eu chează, la anul va face poame. E un gir pe care îl dau copiii inspirîndu-se poate dintr-o parabolă. Ar trebui numai ca și bietul pomilor să poată răspunde — să ceară scăderea de omizi, tăierea rămurilor de prisoș, ba chiar să roage să fie altot trunchiul și îngrășat pămîntul din care își va lua putere. Datinile încheieau puștîrul cît îl cunoștea omul, omenirea veche păstrînd o învățătură nescrisă. Datini noi, sau, mai bine zis, înțelegi, ar ajuta mult celui progres pe care îl dorim pe toate tărîmurile, pentru o insuficientă nouă“ (1 ianuarie)

● În anul 1932, 18 620 cititori au consultat la Academia română 66 678 volume și broșuri tipărite; 1 855 cititori au consultat 3 411 manuscrise, 5 403 documente, 320 cărți vechi românești.

Colecțiile Academiei au sportat în acest an cu 6 790 volume și broșuri, 5 149 numere de reviste românești, 3 051 reviste străine, 125 atîșe și hărți, 341 stampe și portrete, 32 volume manuscrise, 1 422 do-

Inceput de an 1933. În capitala României din urmă cu cinci decenii, ca dealtfel în întreaga țară, viața se desfășoară sub semnul puternicei crize economice care a afectat întreg sistemul capitalist și ale cărei consecințe sînt tot mai greu suportate de masele largi populare, de clasa muncitoare în primul rînd. Clasă revoluționară care, sub conducerea Partidului Comunist Român, își înțește, în acest început de an 1933, lupta pentru dreptate, pentru o viață mai bună, împotriva exploataților și a așfătorilor la război. Să urmărim, în continuarea incursiunii noastre în viața Capitalei din urmă cu 50 ani, cîteva dintre evenimentele petrecute în lunile ianuarie-februarie 1933, așa cum sînt ele înfățișate în presa timpului.

Unul din evenimentele care rețin atenția presei bucureștene este demisia guvernului ce se produce în primele zile ale anului. Confruntat cu gravele probleme ale crizei economice, guvernul național-țărănist prezidat de Iuliu Maniu și instaurat cu numai trei luni mai înainte își depune, la 13 ianuarie, mandatul. Motivul formal al demisiei îl constituie criza de autoritate.

Este adevărat, o criză de autoritate exista. Ea se vedea între altele în conflictul care apăruse între ministrul de interne, Ion Mihalache, și prefectul Poliției Capitalei, colonelul Gabriel Marinescu, unul din pilonii camarilei grupate în jurul lui Carol II. Nemulțumit, probabil, de atitudinea sfidătoare a șefului poliției, ministrul de interne încearcă să-l înlăture. Gabriel Marinescu, biziindu-se pe sprijinul Palatului reacționează. Dar să vedem cum relatează aceste episoade ziarul *Facla* din 9 ianuarie: „Cauza principală a conflictului este circulara pe care d. colonel Gabriel Marinescu a trimis-o cu prilejul anului nou tuturor organelor polițienești din țară“¹ și prin care „iritat probabil de zvonurile despre înlocuirea d-sale din postul pe care-l deține, le dădea o drastică dezmințire. Sînt și rămîn prefect al poliției, spune că în acești termeni circulara, numit prin decret regal, și voi rămîne pînă ce tot prin decret regal voi fi înlocuit“. Ion Mihalache „a găsit că această circulară constituie un act de indisciplină și, în același timp, o provocare și o jignire față de ministrul de interne și de guvern“. La aceasta se adaugă și un ordin de zi al generalului Dumitrescu, comandantul jandarmeriei, în care „arăta că nu din vina d-sale a putut realiza toate îmbunătățirile pe cari le proiectase în favoarea corpului jandarmieresc. Și acest ordin de zi, cu această frază, a fost interpretat ca un act de indisciplină și o acuzare, deci o ofensă directă, adusă ministrului“.

Cauza reală a crizei ministeriale o constituie însă neputința guvernului de a face față complexelor probleme ale momentului. Săptămînalul *Frontul evenimentelor culturale și sociale*, din 15 ianuarie scrie: „Cu tot optimismul afișat de reprezentanții guvernului, cu toată fățarnicia asigurare a presei de mare tiraj că sîntem la sfîrșitul crizei, criza economică continuă să existe și mai ales continuă să se adîncască. Pe această criză primară și de structură se grefează criza financiară, care a produs nu

¹ Pentru a ușura lectura, nu am mai marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text în extrasele preluate din ziarile respective. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții, scrierea din original.

la pp. 51 și 52
 la sticlele
 C.F.R. Grivite.
 în zilele
 de 15-16
 februarie 1933.
 Imaginea
 din revista
 Realitatea ilustrată

numai dezastruoasă dezechilibrare bugetară, dar a paralizat întreg organismul de stat din România. Neputința organică pentru guvernanți de a face față greutăților născute în aceste împrejurări, imposibilitatea de a stabili un cît de șubred echilibru, cu toată mobilizarea tuturor forțelor care le stau la îndemînă pentru spolierea maselor prin regimul fiscal anunțat, prin noua ofensivă patronală, prin măsurile de represiune și prigoană puse în mișcare, zămislește și actuala schimbare guvernamentală”.

La 14 ianuarie se formează un nou cabinet național-tărănist, prezidat de Al. Vaida-Voievod, care depune jurămîntul, în aceeași zi, la miezul nopții, în următoarea componență: G.C. Mironescu — vicepreședinte și interne; N. Titulescu — externe; M. Popovici — justiție; D.R. Ioanțescu — muncă, sănătate și ocrotiri sociale; Ed. Mirto — comunicații; Voicu Nițescu — domenii; N. Samsonovici — apărarea națională; I. Lugoianu — comerț; Dim. Gusti — instrucție, culte și arte; Virgil Madgearu — finanțe; Pan Halippa, Sauciu Săveanu, Emil Hațiegan — secretari de stat.

Unele ziare se amuză în legătură cu noua schimbare de guvern. *Facla*, de astă dată din 14 ianuarie, scrie că la ultimul consiliu de miniștri, prezidat de I. Maniu, care s-a ținut în palatul Cantacuzino de pe Calea Victoriei (azi sediul Muzeului muzicii românești), „cu toată gravitatea împrejurărilor și în pofida solemnității, s-au petrecut scene de suculent humor. Unde e Iuliu Maniu scrie publicația amintită, se nimereste și Puiu Iancovescu, geniul ștrengar al scenei românești, care aflînd că președintele consiliului e de acum înaintea liber, venise să-l invite, pur și simplu, la teatru!

Cineva apreciază netam-nesam:

— Teatrul pe care-l joacă d. Iancovescu e frivol...

— Nu e frivol, d-le, răspunde imbatibilul Puiu, e inteligent!

Și, ca o completare cu vagi sugestii, sumete un suris de circumstanță:

— De ce crezi că pe d-ta nu te invit?”

„Toată trupa, continuă ziarul, trece apoi în marele hol al palatului. Grupul miniștrilor se formează strîns, se așează în mai multe chipuri, în sfîrșit mișcare: se vor trage poze.

Inevitabil, fotografu! rostește formula sacramentală: zîmbiți, vă rog!

Rumoare. Iar unul dintre miniștrii demisionați adaugă cu convingere: Imposibil!”

La rîndul său, *Adevărul* din 17 ianuarie serie, făcînd aluzie la obiceiul celor doi lideri ai P.N.Ț. de a se retrage, atunci cînd nu le izbutesc calculele politice, în localitățile lor de origină: „Dl. Alex. Vaida-Voievod, venind de la Valea Seacă, a format guvernul... Iar d. Maniu, demisionînd de la președinție, desigur că se va retrage la Bădăcin... Jocul continuă!”

Dincolo de situațiile mai mult sau mai puțin hazlii, noua criză de guvern evidențiază o realitate a vieții politice din România acelor ani: partidele și oamenii politici burghezi erau, de fapt, instrumente ale jocului politic practicat de rege și de camarila regală. Adevăr exprimat și de

Cronică mărunță

cuminte, 161 fotografii, 21 albume, 16 foi volante, 30 partituri muzicale, 43 obiecte de muzeu și 237 monede și medali. Biblioteca este deschisă în fiecare zi de lucru, pentru cărțile tipărite, de la orele 8-12 și 14-18; pentru manuscrise, documente și cărți vechi românești, între orele 8-13 (13 ianuarie)

● Se aduce la cunoștință pensionarilor din cuprinsul orașului București care își primesc pensia trimestrială că, spre a putea ridica suma respectivă pe anul 1933, trebuie să prezinte un certificat de la comisarul, cu indicația exactă a adresei, că sînt în viață și că nu ocupă nici un serviciu la stat, județ sau comună; iar pentru pensionare că nu sînt căsătorite. Acest certificat se va prezenta odată cu carnetul de pensie la ad-ia financiară a jud. Ilfov, la data cînd se va anunța plata pensilor pe trimestrul ianuarie.

● Invitația adresată de oamenii de știință americani celebrului fizician Einstein de a vizita Statele Unite ale Americii a fost primită cu proteste de un grup de femei din cercurile reacționare americane, care vedeau în marele savant „un radical și un comunist”. Aceste proteste au avut darul de a-l amuza pe Einstein: „Nicolodată nu mi s-a întîmplat ca o încercare de a mă apropia de sexul frumos să fie respinsă cu atîta energie și de atîtea gentile persoane deodată. Dar, în definitiv, aceste viziente cetățene au poate destule motive ca să mă bînuiască... De ce li s-ar impune oare prezența individului care înghite pe cel mai aprig capitalișt cu aceeași poftă, cu care, pe vremuri, mîlnăturul din Creta înghitea pe delicioasele fete grece!

Cronică mărunță

Un om destul de vulgar, în definitiv, care vrea să se opule la toate războaiele, afară de acela de nelămurat cu femeile. Îmi mai permit apoi să amintesc acestor înțelepte doamne patriote, că mîndra capitală a puternicului Imperiu roman a fost pe vremuri salvată de trănăcnea credincioaselor sale găște". (16 ianuarie)

● „Criza politică a fost prelungită, serie cu ironie Adevărul, între altele, și din cauza unei crize la rîniele d-lui Valda-Volevod. Simbătă după-amiază, tocmai cînd cazanul fierbea mai tare și trebuia să se alocuiască noul cabinet, Valda s-a pus la pat și a eliminat două pietre. Temperatură, dureri, medicație — așa cum se întîmplă în asemenea neplăcute împrejurări. Unul au susținut că au fost pietre... diplomatice. Totuși adevărul este că d. Valda a eliminat pietre din rîniele, deși l se cerea să elimine altfel de pietre din lista ministerială". (17 ianuarie)

● Societatea „Teacătoarea”, de sub președinția d-nei Alexandrina Gr. Cantacuzescu, deschide al V-lea concurs de covoare cu motive românești, în zilele de 30 martie-3 aprilie a.c. la Casa Femeii, din Spitalul Independenței 46. Se vor acorda trei premii în bani celor mai frumoase covoare din punct de vedere al desenului, al coloritului și al texturului. (23 ianuarie)

● Ziarul suedez Dagens Nyheter consacră o pagină obiecturilor poporului nostru. Între altele este publicat un amplu și documentat studiu, însoțit de fotografii, despre Tîrgul de

dr. N. Lupu în Parlament, la 31 ianuarie 1933, care relevă că această situație este, de fapt, consecința practicii de a „se trage dintre culise sfărilor schimbărilor de regim și de guvern”.

Dacă pentru guvernanți anul a început printr-o criză ministerială, pentru masele populare, pentru cei mulți și exploatați, 1933 a debutat prin înăsprirea condițiilor de trai, prin noi concendieri, prin mii și mii de familii rămase fără minimul necesar existenței. Puternic afectați de criză sînt muncitorii ceferiști și petroliști. Comentînd *Anul muncitoresc 1932* ziarul *Universul* din 2 ianuarie 1933 relevă grelele urmări ale crizei și în „metalurgie, arta grafică, industria minieră și cea forestieră... S-a observat o creștere a șomajului în lumea funcționarilor de bancă, din industrii și comerț”.

Muncitorimea, sub conducerea partidului său revoluționar, P.C.R., se ridică la luptă, în lunile ianuarie-februarie 1933 înregistrîndu-se în toată țara un val de greve și acțiuni de protest, dintre care cele mai puternice sînt cele ale lucrătorilor ceferiști din București, din 15-16 februarie 1933. De-a lungul anilor, revista *Magazin istoric* a evocat sub multiple aspecte istoria eroicelor lupte muncitorești din ianuarie-februarie 1933 într-o suită de articole și studii (nr. 7-8/1968, 2/1970, 2/1971, 2/1973). Eroismul clasei muncitoare condusă cu vigoare și fermitate de comuniști, ecoul în țară și dincolo de hotarele ei al acestor mari bătălii revoluționare sînt înscrise la loc de fruntă în cronică de luptă a poporului nostru, din acest veac, pentru libertate.

Dar să rememorăm, prin intermediul ziarelor de acum cinci decenii, cîteva din secvențele acestei lupte. La 29 ianuarie, ceferiștii din Capitală se întrunesc în sala Marna, într-o mare adunare de protest împotriva măsurilor luate de guvern de a li se reduce salariile cu 10-12,5 la sută. „Personalul C.F.R. — se spune în finalul motiunii adoptate — avertizează guvernul țării că înțelege a-și apăra drepturile la viață cu orice risc, nepuțin primi a fi tratat cu dispreț de cei care sînt chemați să le prețuiască munca excepțională ce o depun zi cu zi în condițiunile cele mai grele”.

Promisiunile pe care ministrul comunicațiilor, Ed. Mirto le face și la care se referă și *Adevărul* din 30 ianuarie nu pot satisface pe muncitori. La 2 februarie, lucrătorii de la Atelierele Grivița intră din nou în grevă (întreruperi ale lucrului mai avuseseră loc în 28 și 31 ianuarie). *Cinci mi de lucrători din atelierele C.F.R. au încetat lucrul azi dimineață, scrie Adevărul* din 3 februarie. „Cei aproape cinci mii de lucrători ceferiști sînt liniștiți, așteptînd rezultatul demersului făcut în cursul dimineaței. S-au luat măsuri de siguranță în jurul atelierelor”. A doua zi, aceeași publicație, referîndu-se la greva din 2 februarie, consemnează între altele: „Întrîntirea începută la ora 9 în sala de vagonetaj a continuat de fapt toată ziua. Doar tribuna se muta din loc în loc. După-amiază i s-a vorbit mulțimei din balconul clădirii administrației, unde vorbitorii s-au cățărut cu ajutorul unei prăjinii. Pînă la amiază se primiseră adevizuri de la atelierele din Cluj, Iași și Galați. Greviștii au stat nemîncați aproape toată ziua. Spre seară au început să sosească la porțile atelierelor nevestele și copiii cu de ale mîncării”. În cursul după-amiezii greviștii dau următorul comunicat: „Noi demonstrăm pașnic. Am asigurat direcțiunea că atîta timp cît nu vom fi provocați de forța publică răspundem de orice cui care ar fi mișcat din ateliere. În caz de provocare, ne degajăm de orice răspundere” în

Capitala
„oficială”
petrece

cursul zilei sînt masate, de la podul Grand pînă în dreptul atelierelor, puternice detașamente de jandarmi și gardieni publici.

În aceeași zi, de 2 februarie, au loc incidente la Ploiești și Moreni, unde muncitorii încetează lucrul. Lucrătorii de la Societatea „Subsolul român” n-au primit salariile de patru luni de zile. Frământări sînt semnalate și în rîndurile cefeștilor de la Galați și ale petroliștilor din regiunea Dimbovița.

Primul ministru se întîlnește, la 2 februarie, cu G.G. Mironescu, ministrul de interne și D.R. Ioanîtescu, ministrul muncii, apoi și cu generalul Samsonovici, ministrul de război. Ministrul comunicațiilor, Ed. Mirto, încearcă să minimalizeze lucrurile, declarînd presei: „Zvonurile că la atelierele C.F.R. ar fi o situație îngrijorătoare sînt nu numai exagerate, dar pe de-a-tregul inventate”.

Alarmat de sporierea continuă a valului de acțiuni revendicative ale muncitorilor, guvernul emite la 4 februarie Legea stării de asediu, care este votată în Cameră cu 202 voturi pentru și 43 contra, și în Senat cu 111 voturi pentru și unul contra. În aceeași zi, regele semnează decretul prin care intră în vigoare starea de asediu în municipiile București, Cernăuți, Galați, Iași, Timișoara și Ploiești, precum și în regiunile industriale din județul Prahova. La 5 februarie, președintele Consiliului, împreună cu G.G. Mironescu, Mihai Popovici și generalul Samsonovici emit Ordonanța pentru aplicarea stării de asediu. Sub semnătura acelorași, la 6 februarie este lansată o proclamație a guvernului în care, vinovate pentru mișcările cefeștilor și petroliștilor sînt declarate unele „organizații ascunse comuniste [care] lucrează la răsturnarea prin violență a ordinii de stat”.

În acest timp, Capitala oficială — evident, nu familiile celor care se ridicaseră la luptă pentru un minimum de drepturi — petrece. E vremea balurilor. „Cel mai mare bal al presei, anunță *Adevărul* din 5 februarie. Balul mascat și nemascat organizat de *Realitatea ilustrată*, pentru 11 februarie în palatul Roxy. Formidabil program artistic, la care își dau concursul principalele vedete ale teatrelor din Capitală. Concurșul baloanelor cu mari premii. Jocuri de lumină. Cortegii groțesti. Orchestra de jazz mărit Hönigsberg-Seidman și orchestra specială de tangouri. Cea mai elegantă costumare, cea mai reușită deghizare, precum și masca cea mai grotescă, vor fi alese de un juriu și răsplătite cu următoarele 3 premii: o statueta de artă din porțelan de Saxa, o lampă modernă de masă din renumitele fabrici «Württemberg Metallwarenfabriki» și un ceas fantezie de masă, toate furnizate de «Cartea Românească». Debutul diseurilor selecționate prin concursul *Realității ilustrate*. Baruri și bufete americane. Orchestra specială de muzică națională. Un serviciu special de secretariat va primi și fotografiile concurenților pentru marele concurs de frumusețe organizat de *Chicago Tribune* și *Realitatea ilustrată* etc.”

La 11 februarie, comandantul Corpului 2 armată emite o ordonanță prin care reamintește că, printre altele organizații muncitorești și democratice, „sunt și rămîn disolvate următoarele organizații: Comitetele de conducere ale organizațiilor comuniste; Uniunea Tineretului Comunist; Blocul Muncitoresc-Tărănesc; Ajutorul Roșu Internațional; Ajutorul Muncitoresc Român; Birourile juridice comuniste; Sindicatele muncito-

Cronică măruntă

fete de pe muntele Gâlna. Total vădește multă simpatie față de țărănul român și de obiceiurile sale, autorul articolelor relevînd, pe acest plan și numeroase puncte de asemănare între România și Suedia. (26 ianuarie)

● Se pare că obiceiul mestecatului gumei vine din vremuri îndepărtate. Cel puțin așa susține *Adevărul*, care preelzează că nu americanii au inventat această modă, ci ea a existat la unii vechi locuitori din zone ale Europei și Asiei, printre care și Laponia. Aceștia mestecau o compoziție pe bază de rășină. „În Finlanda, serie ziarul, s-a găsit, cu ocazia unor săpături în straturile neolitice, un fragment de pastă rășinoasă identică cu cea întrebunțată de către laponi și pe care se distinge în mod vizibil amprenta măselelor care au mestecat-o acum mil și mil de ani. În Cehoslovacia un profesor arheolog a găsit o asemenea pastă calcinată, alături de dantura omenească dintr-o epocă cu mult mai depărtată”. (28 ianuarie)

● Teatrul românesc sărbătorește pe unul dintre cei mai mari actori ai săi, Tony Bulandra, cu prilejul împlinirii a 30 ani de teatru. În acest răstimp a jucat peste 200 roluri. Într-un interviu acordat ziarului *Dimineața*, Tony Bulandra mărturisește: „Tatăl meu mă destinaie carierei militare. Reușisem la examenul de admitere în școala de ofițeri. Trebuia să fiu un sublocotenent tînăr, undeva, într-o garnizaună... Desigur, aș fi spus versuri la petrecerile de schimbătoare, în familii. Său la festivalul artistic care precede obișnuitul bal mascat al Craciunului — evenimentul

ianuarie-februarie
1933

Un „mărtisor”
al păcii:
N. Titulescu,
B. Jofci și E. Beneș,
ministrii
de externe
al României,
Iugoslaviei
și, respectiv,
Cehoslovaciei

Imagine apărută
în Realitatea ilustrată
cu ocazia semnării,
pactului de reorganizare
a Micii Înțelegeri

Ilona
Văcărescu
și mama sa

Cronică mărunță

cel mai de seamă în micile orașele provinciale. Chemarea mea însă era mult mai puternică decât dorința tatălui meu. Am stăruit și am izbutit să intru în conservator. N-aș fi izbutit, dacă n-ar fi intervenit maestrul Nottara pe lângă tata. Precum vezi, bunul maestru m-a făcut actor și a lipsit armata de un ofițer în plus! Oricât de ciudat ar părea — continuă Tony Bulandra — am fost totuși petlică. Da, da, petlică... Eu nu-mi dădusem seama de acest defect de pronunție. Când maestrul Nottara mi-a atras atenția, a fost pentru mine ca o lovitură de răsunet. Am fost profund nenorocit. Am suferit cum nu-ți poți închipui. Dar în urma unor exerciții repetate, cu stăruința unei voințe ferm hotărâtă să înlăture acest defect am izbutit să-l corijez încetul cu încetul și, la sfârșitul primului an de studii, nu mai eram petlică.

Am terminat conservatorul condus pe atunci de Wachman, având ca profesor pe maestrul Nottara. Pe urmă, am plecat în Paris, unde am urmat cursurile lui Silvain și le Bary și în același timp, spectacolele Comediei franceze, ale Odéonului și, mai ales, ale Teatrului Antoine. Aruncându-mi ochi înapoi, văd totți acești 30 ani închinăți teatrului și numai teatrului. Noblesse oblige! (1 februarie)

● Dem. I. Dobrescu, primarul general al Capitalei, comunică delegației parlamentare a municipiului că o comisie din trei pictori s-a pronunțat pentru acceptarea donației marelui colecționar de tablouri Zambaccian. Este vorba de o colecție de 150 tablouri, între care

rești neafiliate Confederației Generale a Muncii; Comitetul central comunist de acțiune al lucrătorilor C.F.R.”

Dar toate aceste măsuri nu înspăimântă pe muncitori, care sub conducerea comunistilor se ridică cu tot mai multă hotărâre la luptă. La 16 februarie, ziarele anunță: 4000 de lucrători din Atelierele Grivița din nou în grevă. În aceeași zi, în București și în țară (Constanța, Chișinău, Cernăuți, Cluj, Timișoara, Birlad) sînt arestați membri ai P.C.R., confiscîndu-se broșuri, manifeste etc. La Atelierele C.F.R. Grivița sînt arestați mai mulți muncitori. În seara zilei de 15 februarie, la orele 20, atelierele trec în stăpînire armatei și sînt declarate închise pînă la 19 februarie. Au loc incidente între jandarmii postați la porțile și gardurile atelierelor și familiile celor dinăuntru, care au venit să le aducă mîncare. Se trag salve de arme și jandarmii încep să evacueze strada. „Pînă la orele opt, piața din fața atelierelor a fost complet evacuată — scrie Adevărul din 17 februarie. Această nu s-a făcut însă fără vărsare de sînge”.

În cursul nopții, incidentele continuă. În dreptul podului Grand un cordon de trupe cu baionete la armă reușește să împrăstie un grup de greviști. În busculada de după-amiază este rănit și un vînzător de ziare, „rănit cu patul armei în cap, umăr și piciorul stîng”.

În zorii zilei de 16 februarie, armata deschide focul asupra greviștilor. Se trage în plin. Cad morți și răniți. Se operează aproape 700 arestări. Arestații sînt duși sub escortă de la Prefectura poliției la Consiliul de Război al Corpului II armată. Sînt ținuți sub pază într-o sală de manevă. Ministerul de interne dă un comunicat în care arată că „din partea lucrătorilor sînt trei morți, [de fapt, șapte muncitori au fost uciși] și numeroși răniți, dintre cîri 16 mai grav”. În aceeași zi, după-amiaza, faptele petrecute la Atelierele Grivița sînt aduse în discuția Camerei. Printre cei care iau cuvîntul este dr. Lupu care, cum citim în ziarul Adevărul din 18 februarie, „reproșează autorităților că au somat pe muncitori să evacueze niște ateliere atît de vaste în cinci minute. Suprafața atelierelor se întinde pe patru kilometri. A trebuit un oarecare timp pentru ca, pe toată această suprafață, să se vestească ordinul. Muncitorii au cerut încă cinci minute, termenul nu le-a fost acordat. După primele cinci minute, fără o nouă somațiune, s-a început jocul mitralierelor”. În continuare, dr. N. Lupu relatează cele povestite de un lucrător „care a venit la d-sa și i-a spus că nici în război nu i-au trecut pe la urechi atîtea gloanțe de mitraliere”.

Propunerea făcută de un grup de deputați de a se deschide o anchetă parlamentară asupra evenimentelor de la Grivița este respinsă. „Di. Vaida-Voievod roagă adunarea să respingă ancheta parlamentară. Apoi părăsește banca ministerială”.

„Atelierele Grivița din București au fost teatrul celor mai înverșunate și sîngeroase lupte de pînă azi dintre clasa muncitoare și burghezia și moșierimea din România”, scrie Știința din 15-28 februarie 1933. La rîndul său, Frontul evenimentelor culturale și sociale, din 19 februarie 1933, consemnează: „Represiunea barbară de la Atelierele Grivița înscrisă o nouă pagină pătată cu sînge, alături de masacrul de la Lupeni, în istoria guvernării reacționare național-tărăniste”.

Împotriva conducătorilor luptelor din ianuarie-februarie 1933 a fost intentat un proces judecat la București, în iulie-august 1933 și rejudecat la Craiova, în iunie 1934. Din însărcinarea partidului, în iunie 1934

Clădirea Școlii
române
„Accademia
di Romania”.
Inaugurată
la Roma

a fost trimis la Craiova tânărul comunist Nicolae Ceaușescu, spre a aduce mesajul de solidaritate și îmbărbătare al muncitorimii române tovarășilor arestați.

Deși aflat la anii tinereții, militanțul comunist Nicolae Ceaușescu se afirmase ca un luptător înflăcărat pentru cauza proletariatului, pentru libertate și dreptate, împotriva fascismului și războiului. Cu un an mai înainte, în iunie 1933, fusese trimis de Secretariatul C.C. al P.C.R. în conducerea Comitetului Național Antifascist, în cadrul cruia a desfășurat o susținută activitate patriotică revoluționară, împotriva războiului.

În zilele și lunile care au premers procesului de la Craiova, Comitetul Național Antifascist a acționat intens pentru încetarea înscenării judiciare și eliberarea celor arestați pe nedrept. Au fost strinse mii și mii de semnături pe scrisori și memorii de protest, pe adresa Corpului I armată din Craiova. Tovarășul Nicolae Ceaușescu împreună cu alți comuniști a fost însărcinat să prezinte completului de judecată aceste documente exprimând protestul și indignarea celor mai largi pături ale opiniei publice românești. Prezent la Craiova în acele zile de iunie 1934, a fost arestat în vecinătatea Tribunalului militar. Asupra sa și a tovarășilor săi s-au găsit 15 liste de subscripție, 7 proteste ale muncitorilor șomeri din București, împreună cu un memoriu al Comitetului regional antifascist din Cluj, semnat de 200 muncitori, intelectuali, studenți etc. Anchetat la Parchetul Tribunalului Dolj, tânărul comunist Nicolae Ceaușescu declară cu dirzenie că a venit pentru „a face declarații în favoarea acuzaților” și arată că „muncitorimea se solidarizează cu ei”. După cercetări minuțioase, împreună cu ceilalți tovarăși arestați, este pus în libertate. Într-o notă trimisă de Ministerul de interne către Prefectura Poliției Capitalei sint semnalați militanți comunist Nicolae Ceaușescu și tovarășii săi „care, făcându-se vinovați de adunare de adeziuni de solidaritate a muncitorilor cu ceferiști condamnați în procesul de rebeliune, au fost deferiți Parchetului Tribunalului din Craiova și apoi puși în libertate, după care s-au întors în Capitală”.

În timpul procesului de la Craiova, P.C.R. a editat publicația *Apărarea ceferiștilor*¹ care, în primul număr menționa: „Această gazetă apare în timpul procesului muncitorilor ceferiști condamnați la muncă silnică. Un proces cunoscut atît în țară cît și în străinătate. Un proces în care tresaltă la un loc viața și lupta, organizarea și jertfa. Este procesul care pune problema acțiunilor solidare și hotărîte”.

În nr. 2 al publicației, M. Popilian subliniază faptul că ridicarea la luptă a muncitorilor de la Grivița constituie și o importantă acțiune de protest a proletariatului român împotriva fascismului și hitlerismului care „caută să-și întindă dominația imperialistă...”, continuă să inventeze noi mijloace de sărăcire și terorizare a maselor. Totodată, gazeta publică moțiuni de solidaritate cu muncitorii arestați. „Subsemnații — se spune într-un memoriu semnat de un mare număr de muncitori, studenți, funcționari și intelectuali — avînd în vedere că muncitorimea de la C.F.R. a făcut grevă pentru pîine și libertate, avînd în vedere mijloacele necinstite cu care s-a încercat să se arunce în sarcina muncitorilor răspunderea vîrșărilor de sînge, considerăm ca o consecință a culturii românești și un impe-

¹ Au apărut două numere; publicația și-a avut redacția și administrația în casa avocatului craiovean Mihail Popilian, unul dintre apărătorii muncitorilor acuzați, care avea pus la dispoziție unele documente din acea perioadă.

Cronică măruntă

90 semnate de mari pictori români — Grigorescu, Luehjan, Andreescu și străini — Courbet, Corot și alții. (3 februarie)

● Între informațiile pe care le găsim în presa de acum 50 ani se află și aceea despre numărul românilor ce frecvențau, în anii 1868-1871, cursurile universității veneze, precum și școlile superioare de acolo. Între altele nume ilustre, găsim și pe acelea ale lui Slavici, Th. Nica, fost director la Banca Națională, părintele dr. V. Lucaciu, Caragiani, fost profesor la Universitatea din Iași și membru al Academiei române, M. Eminescu și alții¹. Marele poet era membru activ al „Societății literaro-stiințifice din Viena”, numele și calitatea sa, „Michailu Eminescu”, „auditoriu la filosofie”, înscris în baza unui certificat de studii, ocupînd demnitatea de bibliotecar, figurînd în „consemnarea” membrilor acestui societăți la nr. 55. (4 februarie)

● Creionul se intitulă o notă apărută în *Adevărul*: „Dl. C. Stere nu scrie dect cu creionul, cum fac dealtfel mulți publiciști. E un mijloc de a scăpa de plictisul muștatului condotelui în cerneală. Cum, pe de altă parte, dl. Stere scrie mult, a utilizat și un imens număr de creioane, cumpărate toate, și de același fel, de la Socec. Rezultatul Vinzătorii au început să vorbească de creioane Stere. Află a fost suficient ca să se consume enorm de multe creioane de acest fel. Cumpărătorii vin să întrebe:

— Cu creionul acesta scrie dl. Stere!

Firește, nu este nici o legătură între creion și operă și orice creionare vor cumpăra cel mai mult,

ianuarie-februarie
1933

Capitala
în stralele
unui viscol
de iarnă

Cronică mărunta

ei nu vor reuși să scrie lucrări ca acelea ale d-lui Stere". (5 februarie)

● Revista săptăminală engleză *The Book Window* a cerut scriitorilor britanici să semnaleze, în ordinea preferințelor, 12 din cele mai bune romane. G.B. Shaw a răspuns: „Deși cred că ancheta aceasta este o copilărie, deoarece nimănui nu a eșuat toate romanele existente și deci orice apreciere este incompletă, iată totuși operele mele preferate, în ordinea în care îmi place: Don Quixote, Robinson Crusoe, Tom Jones, Le Vicair de Wakefield, Mannon, Ivanhoe, Rob Roy, Les milles et une nuits, Candide, Gulliver, Le voyage du pèlerin, Les Misérables”. (7 februarie)

● Intr-o conferință de sepe viața și opera sa. Liviu Rebreanu se referă, firesc, și la marele roman Ion: „În urmă cu vreo 20 ani, scrie un ziar al vremii, într-o dimineață, lângă afară la câmp, scriitorul a surprins un țaran îngenușchiat cu fața la răsărit și sărutând pământul. Atunci de mult l-a impresionat acest rest, încât a început de atunci să se gândesc la o operă literară în care să se oglindescă toată setea de pământ a plugarului român”. (10 februarie)

● Profesorul N. Iorga își deschide cursul anual la Sorbona, iar George Enescu obține un răsunător succes la New York. Ziarul *Times* și *Herald Tribune* consacră articole admirative. (12 februarie)

● Pentru prima oară la noi se cântă ciclul integral al sonatelor pentru pian și vioară de Beethoven, în trei concerte ce se vor da de d-na Cella Delavrancea și de d. Alexandru Theodorescu, primul concert-maestru al

rativ al conștiinței umanitare stingerea acestui proces și imediata eliberare a acuzaților”. Printre semnatari: Tudor Bugnariu, V. Chereștesiu, M. Beniuc, Zoe Bugnariu, Mircea Biji.

Evocând zilele procesului de la Craiova, avocatul M. Popilian nota: „Fostul ministru al comunicațiilor, Mirto, a fost nevoit să recunoască, sub jurământ, că lucrătorii lucrau la 20 grade sub zero, că aveau salarii ridicole și că acuzația ce li se aduce că au pregătit un atac în contra statului este o insultă gratuită. Îmi amintesc ce penibilă impresie a făcut această depoziție care avea aspectul jalnic al prezentării unor scuțe ce se aduceau muncitorilor în fața justiției de către un membru al guvernului național-țărănist, care trimisese muncitorilor gloanțe, în loc să li se dea pîine”.

Printre evenimentele pe care le găsim pe larg comentate în presa de acum 50 ani se înscrie și inaugurarea sediului Școlii române din Roma, petrecută la 10 ianuarie.

Școala română de la Roma, notează *Universul* din 11 ianuarie, a fost înființată în 1922 cu scopul de a sprijini specializarea tinerilor absolvenți ai învățământului universitar în domeniile arheologiei, istoriei și filologiei. Inițiatorul și conducătorul școlii a fost, până la moartea sa, Vasile Pârvan. La inițiativa sa a fost conceput și proiectul ridicării unui local pentru școală, cu subvenția Băncii Naționale a României. Planurile construcției au fost făcute de arhitectul Petre Antonescu, rectorul Academiei de arhitectură, iar lucrările au început în 1925. „Înălțat pe un teren de peste 600 m pătrați, scrie același ziar, ce se urcă în pantă ușoară din Viale delle Belle Arti către terasele Villei Borghese, palatul școlii noastre, cu titlul de *Accademia di Romania* săpat pe frontispiciu, înfruntă cu noblețe și măreție imediată vecinătate a importanților monumente: Muzeul Etrusc (faimoasa villă a Papei Iuliu II) și Academia olandeză. Clădirea, continuă ziarul, cuprinde 12 mici locuințe, compuse din câte o cameră și un cabinet de toaletă; la acestea se adaugă șase ateliere pentru arhitecți, sculptori și pictori, precum și apartamente pentru director și secretar. Serviciile generale sînt compuse dintr-o sală de repaus, o sală de mîncare, o sală de conferințe, o galerie de expoziție și o mare bibliotecă cu depozite și birouri anexe”.

Vorbind cu prilejul inaugurării noului edificiu al școlii, Dimitrie Gusti, ministrul instrucției publice, aduce un cald omagiu lui Vasile Pârvan: „Activitatea sa în ordinea științifică și practică are acest caracter de solidaritate și de lumină al unei existențe care s-a transpus în ea și s-a sfîrșit sub intensitatea însăși a efortului său. El știa să organizeze admirabil opera științifică, să creeze o școală și, tot atât de bine, să organizeze viața sa și să creeze profunde prietenii”. O caldă evocare a lui Vasile Pârvan și a Școlii române din Roma semnează și George Oprescu, în *Universul* din 16 ianuarie 1933: „El [Pârvan] vroia să arate de ce erau capabili tinerii români sub o direcție energică și inteligentă. Mi s-a întîmplat, tocmai în acea epocă, să întîlnesc pe cunoscutul istoric francez Jérôme Carcopino, pe atunci directorul Școlii franceze din Roma. El mi-a

Actorul
Tony Bulandra
la 50 ani.
În rolul
lui Hamlet

vorbit cu mare admirație de activitatea de director a lui Parzan, de rolul de animator al acestuia, de locul din ce în ce mai important pe care instituția română îl câștiga printre numeroasele școli din Roma".

Între evenimentele externe ale acestui început de an 1933, presa bucu-reșteană acordă o deosebită atenție celor ce se petrec în Germania, unde la 30 ianuarie, Hitler preia puterea în stat, fiind numit cancelar. Este începutul unei lungi și sumbre perioade din istoria Germaniei și a lumii. Numeroasele articole și comentarii apărute în paginile ziarelor în legătură cu aceste evenimente reflectă profunză îngrijorare a opiniei publice românești. Partizanii lui Hitler, scrie, de exemplu, B. Brănișteanu în *Adevărul* din 1 februarie, se așteaptă ca acesta să-și pună în aplicare programul dictatorial: „parlamentul să fie trimis la plimbare; ca forța să ia locul constituției; ca averile evreilor să fie expropriate, iar ei înșiși despuiați de drepturi și excluși de la dreptul de aprovizionare; ca presa să fie limitată în drepturile ei”.

Tot la 1 februarie, *Facla* consemnează: „Guvernul lui Hitler înseamnă o declarație de război tacită, dacă ne putem exprima astfel, la adresa claselor muncitoare germane și introducerea la fascismul oficial de stat”.

Să reținem dintre numeroasele comentarii prin care presa bucu-reșteană a timpului dezvăluie gravele consecințe pe care le are venirea lui Hitler la putere și articolul intitulat *Speranțele absurde ale hitlerismului* semnat de Heinrich Mann și reproduș în *Adevărul* din 19 februarie, în care cunoscutul scriitor exprimă punctul de vedere al opiniei publice democrate din Germania, al celor conștienți de realul pericol pe care-l prezenta hitlerismul pentru soarta omenirii: „În totalitatea lui, naționalismul nu-i altceva decât organizarea războiului, acest lucru îl putem constata cotidian. Naționalismul este o forță dizolvantă. Ne slăbește înăuntru și ne îngroapă libertățile”.

Pentru atitudinea sa antinazistă, Heinrich Mann este forțat să demisioneze din funcția sa de președinte al Academiei poetice din Germania. „Reacția obscurantistă medievală face ravagii în Germania”, scrie *Frontul evenimentelor culturale și sociale* din 26 februarie.

În același timp este demascată prozelitismul hitlerist și fascist, care încearcă să prindă rădăcini prin gruparea Garda de fier. *Frontul evenimentelor culturale și sociale*, din 8 ianuarie, în articolul *Demagogia fascistă a Gărzii de fier*, atrage atenția că „au început să se infiripeze organizații fasciste cu scopul de a mări teroarea din țară”. Sub titlul *Garda de fier - garda fascismului*, aceeași publicație, la 15 ianuarie 1933, demască atitudinea antimuncitorească a legionarilor care „au înscris o luptă de distrugere împotriva mișcării muncitorești revoluționare”. „În calea fascismului practicat de Garda de fier sau de celelalte ale ei organizații surori, cari activează în numele și sub flamura huliganismului, subliniază *Frontul evenimentelor culturale și sociale*, muncitorimii și organizațiilor ei de clasă le revine rolul istoric de a pune barieră de netrecut și de a înfringe planurile sângeroase ale gardiștilor și ale celor ce-i conduc”.

Rubrică de:
Cristian POPIȘTEANU, Valeriu BUDURU,
Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ
Selecția fotografiilor: Radu Ion POPESCU

Cronică mărunță

Filarmonicii. (14 februarie)

● C.A. Rosetti, negustor? Așa susține Universul într-un articol în care se spune între altele: „Am în față o frumoasă colecție publicată de d. dr. N.I. Anzelescu, asupra necușurilor de odinioară, față pe primul stors al negustorilor bucureșteni. C.A. Rosetti, ce cumula situația de om politic și de gazetar cu o pretuită abilitate. Librar, tipograf, om politic, gazetar și, în plus, negustor. În «Stabilimentul C.A. Rosetti», deschis în 1846, din Hanul Bossel, Ulița Mogoșoalei nr. 18, se găseau vinurile cele mai renumite. Om de un extraordinar bun simț, înfățișează în 1858 o casă de cărți, cu vreo 3 000 volume. Cu vremea, «Stabilimentul C.A. Rosetti» adăugă la comerțul de librărie și alte articole de felul acestora: mese adevărate chinezești, flori de tot felul de la compania Florală din Paris”.

În legătură cu comerțul practicat de C.A. Rosetti, în articol se amintește și de un anunț apărut în ziarul Românul, din 15 ianuarie 1860: „Un amator de cărți a cumpărat deunăzi la un mezat opera lui Boetius Consolatio philosophiae pentru 15 centime și a găsit în acea carte un bon asupra tezaurului de 10 000 franci. Această întâmplare a inspirat librărilor C.A. Rosetti ideea de a acorda un bilet al ministrului nostru de finanțe de 3 000 lei într-un volum din cărțile magazinelor sale, cu speranța că acesta va îndemna pe viitor pe amatorii de lectură a cumpăra cărțile lor la acea librărie; dacă după un an de zile nimeni nu va cumpăra volumul ce conține acest bilet se va scoate de acolo și se va pune în alt volum”. (15 februarie)

(Urmare din p. 19)

Speranțe pentru orașul dogilor

Cu 1.500 ani în urmă, laguna care înconjură Veneția a salvat locuitorii de hordelor hunilor care invadaseră pământul Italiei. În evul mediu, marea a transformat orașul într-o putere de importanță mondială. Astăzi, ea este și binecuvântarea și nașta Veneției. Pe de o parte, frumusețea orașului, construit pe mai bine de 100 micile insule, atrage turiștii, de al căror bani are atât de multă nevoie Veneția pentru a supraviețui; pe de altă, valurile Mării Adriatice amenință permanent să scufunde minunatele clădiri care îl inspiră de veacuri pe pictori și poeți.

Cel dinții care a prevăzut chinurile de astăzi ale acestui oraș ciudat a fost Lordul Byron, cu 160 ani în urmă. La 4 noiembrie 1866, Veneția a fost inundată de un val mai înalt cu șase picioare (1 picior = 0,3048 m) decât cele cu care era obișnuită. După 14 ore, apa s-a retras, lăsând în urma ei dărâmaturi și iluzii spulberate, dar mai ales obligând opinia publică internațională să accepte ideea că, dacă nu vor fi luate măsuri de urgență, pielea orașului este iminentă. Au sârit imediat în ajutor specialiști conservatori și oameni de afaceri americani, suedezi, australieni, germani și, mai târziu, italieni. Pentru lucrările de restaurare au fost alocate atunci peste 450 milioane de dolari.

Cu toate acestea, pericolul nu a dispărut. Vaporazele cu motor provocă valuri, care macină lent fundurile imobilelor. Fondurile extraordinare afectate în 1973 de Parlamentul Italian aproape că s-au epuizat. Ca și până acum, nu există un control efectiv asupra valurilor, care se rostogolesc necontenit dinspre Adriatică. Deși scufundarea Veneției a fost oprită, orașul se află la numai 27 cm (1 țol = 25,4 mm) deasupra nivelului mării, adică la o țol mai jos decât sărăla cu 100 ani în urmă. Tot mai frecvent, fluxul inundă Piața San Marco; în 1981 de 204 ori, în timp ce în 1919 de pildă, doar de 28 ori.

Poate sau nu poate fi salvată Veneția? Este o problemă care a trezit de multă vreme numeroase discuții. Se spune că generalul Ulysses Grant, președintele S.U.A. (1869-1877), a remarcat că Veneția „ar fi un oraș minunat dacă ar fi asanat”. Alții, care diminuează valoarea orașului, îl consideră „un muzeu lipsit de viață, pe jumătate scufundat”. Apeții Veneției în ce privește fondurile alocate de stat a devenit atât de insuportabil, încât uneori oamenii politici de la Roma se silesc să recunoască ce gîndesc: că ar fi mai bine dacă Veneția ar dispărea fără urmă. Ultimul în seria protectorilor italiene este cel al Consiliului superior al

magistraturii, care se află în centrul unei ample polemici în privința defectelor și calităților sale.

Cu toate acestea, cine cunoaște Veneția dinainte de inundată observă că în cursul ultimului deceniu atitudinea față de ea s-a schimbat, că se poate spera în salvarea orașului și că nu se mai pune problema necrologurilor ce se scriu deseori la moartea unei localități. În acesti ani, expertul român dr. Ing. Dinu Moraru a adus o serie de contribuții originale și eficiente, solicitate și apreciate, care au reprezentat soluții optime pentru salvarea cetății de pe lagună. Lucrările de restaurare se află acum pe locul al treilea pe lista de activități a edililor orașului, după turism și comerț.

Larna, Veneția își aparține sleși. Cînd dinspre Alpi bat vînturile reci, Piața San Marco se află sub apă și canalele sînt acoperite de ceață. Timp de cîteva luni, străzile sînt moarte, gondolele stau legate la chel, iar muzeele sînt pustii. Dar Veneția impresionează și atunci, nu numai vara, cînd e asaltată de turiști. La începutul secolului, scriitorul englez G.K. Chesterton nota: „Imaginați-vă un oraș în care pînă și mahalalele sînt pline de palate și în care marea pare creată de natură numai pentru a ogîndi asfințitul”. Cel mai obișnuit lucru devine aici extraordinar. Zgomotul străzii îi dau leneșele bătăi ale motoarelor de bărel sau gondollerilor care lovesc lin cu vîștele lor apa întinectă a canalelor, ce formează străzile orașului. Aici nu există mașini sau biciclete. Salvarea, pompierei, taxurile și patrulele poliției folosesc numai bărel ca, dealtfel, și procesunile de înmormîntare. În timpul acestora din urmă, bărel cu muchile suflute în aur, încrețite de coroane gigantice și purtînd sîrle sculptate, se îndreaptă spre insula cîmîtîrelor, aflată în apropiere.

Cu fiecare an, populația orașului scade vertiginos. Pentru mulți dintre cei ce sosesc la Veneția, orașul se identifică cu gondole, cu bărel viu colorate, conduse de un luras cu o singură vîslă. În urmă cu 500 ani însă canalele erau brăzdate de 10.000 gondole; astăzi de numai 400. La ora actuală, cea mai importantă problemă este apărarea orașului de valurile mării. Acum zece ani, apănăvălea atât de des în biserica San Nicolo del Mendicoll, datînd din sec. VII, încît proștii țineau în lăcăș o barcă de salvare. Pentru conservarea edificiului s-au strîns 200.000 dolari și acum interiorul îl este uscat. Cu asemenea mici victorii Veneția își hrănește speranța de a dăinui încă 1.500 ani.

considerente economice, ci și pentru prestigiul țării, fiind apreciată ca un lucru „foarte trebuincios atît poliției [statului], cu trebuința scrisorilor, cît și bisericii cu tipăritul cărților”. Lipsa unor oameni pregătiți a fost suplinită temporar prin folosirea meșterilor străini, datori însă a-i deprinde și „pe pămînteni la meșteșuguri străine”, pentru ca în viitor să nu mai fie „trebuință a aduce din străinătate acest fel de lucru [s.n. — M.D.V.]”.

În elaborarea și aplicarea reformelor sale economice, Ipsilanti s-a sprijinit pe mulți dintre secretarii, sfetnicii și colaboratorii săi apropiați, a nimai ei înșiși de spiritul înnoitor și modern al iluminismului. O parte a boierimii, îndeosebi cea antrenată în comerțul cu produse agricole, întind foloasele acestor prime făgașe ale viitoarei economii capitaliste a sprijinit acțiunile domnului, considerînd că face prin această operă un act patriotic, fiind așadar „părinți ai patriei” datori să fie „de folos norodului”.

Apariția primelor elemente specifice societății capitaliste este evidentă în noul aspect pe care îl capătă negoul prin restrîngerea monopolului otoman asupra comerțului exterior, ca și în protecția acordată negustorilor autohtoni: în 1775 pe lingă „comunitatea negustorilor pămînteni” s-a mai înființat una nouă formată din „negustori străini cu staroste”; aceștia nu aveau însă voie „să vîndă marfă făcută în țară” sau „cu ridicata”, ceea ce, firește, a dus la prosperitatea negustorilor de țară care — potrivit lui Dionisie Eclesiarhul — „se lățiau cu alisverisurile [afacerile] lor la cîștig”.

Din cele mai vechi timpuri, oglinda a constituit un element de civilizație, ocupînd un loc bine determinat între componentele vieții de zi cu zi a omului. După cum atestă descoperirile arheologice, primele oglinzi datează de aproximativ 5 000 ani. Ele aveau forma unui disc șlefuit migălos și bogat decorat. De regulă, se făceau din bronz

sau argint — mai rar din obsidian lustruit — și erau prevăzute cu un miner. Aproape anual, excavațiile arheologice de pe teritoriul Eurasiei scot la iveală oglinzi metalice datînd din milenii I î.e.n.-I e.n. În epoca bronzului, oglinda era folosită mai ales în Orient, în perioada următoare, a fierului, ea răspîndindu-se și în alte regiuni ale globului.

OGLINDA de la Homer la Petru I

S. N. POPOVA

Încă din timpul grecilor și romanilor, oglinzile au devenit opere de artă. La Homer, de pildă, găsim menționate oglinzi de aur, folosite de femeile din Troia. Minerul înfățișa deseori o siluetă feminină, reprezentînd-o pe Afrodita, zeita dragostei și a frumuseții. Mai târziu, oglinda a devenit chiar atributul acestei zeițe. Iată cum descrie scriitorul și filozoful latin Lucius Apuleius (sec. II), în lucrarea sa *Metamorfozele*, călătoria Venerei pe mare: „Sînt aici și fiicele lui Nereu [divinitate marină protectoare a marinarilor], care cîntă în cor, și Portun, cu barba sa vinătă și ciufulită, și Salatia, ale cărei veșminte au cutele pline cu pește, și micul vizitiu al delfinilor, Palemon; pe mare sar ici și colo tritoni; unul suflă duios într-o scoică cîntătoare, altul așterne un umbrar de mătase, pentru a se feri de arșița dușmănoasă a soarelui, un al treilea apropie o oglindă de ochii stăpînei

ceilalți se plimbă în care trase de cite doi cai”.

În aceea epocă, oglinda constituia un obiect de viață cotidiană. În elegiile poetului latin Ovidiu (43 î.e.n.-17 e.n.), citim un sfat: „Nu uita că nu orice înfrumusețează și nu pe oricine: alege ceea ce ți se potrivește și verifică privindu-te în oglindă”. Etruscii cunoșteau foarte bine procedeele de fabricație a oglinzilor, pe care, de la ei, le-au moștenit romanii. În *Istoria naturală*, Pliniu cel Bătrîn (24-79 e.n.) nota cîteva date despre oglinzile din sticlă întrebuințate de romani: placa de sticlă se fixa pe un suport din plumb sau cositor, ceea ce asigura o reflexie mai bună decît a oglinzilor metalice.

Cu toate acestea, oglinzile metalice se foloseau pe scară mult mai largă, datorită procedurii lor de fabricație relativ simplă. Cele de buzunar sau de mîină, foarte mici, se agățau, de obicei, de centuri, fiind considerate un accesoriu al toaletei feminine. Cam în aceeași perioadă, China a început să întrebuințeze frecvent oglinda.

* Reproducem acest articol, cu titlul și subtitlurile redacției noastre, din revista *Voprosi istorii*, nr. 5/1982.

De 22 ori mai scumpă decît un Rafael

În evul mediu, arta fabricării oglinzilor de sticlă s-a pierdut. Ea a renăscut numai la Veneția, în sec. XIII. În anul 1291, oligarhia acestei republici a mutat pe toți meșterii sticlari pe insula Murano (la 2 km de Capitală), sub pretextul pazei contra incendiilor. În realitate, se urmărea izolarea sticlărilor și a meșterilor și păstrarea secretului de fabricare a sticlei venețiene, care devenise sursa unor imense venituri, exportându-se în numeroase țări europene. Meșterii sticlari se bucurau de o mare prețuire. O vreme, la Veneția, această meserie nu a fost mai prejos decît titlurile nobiliare. În 1454, s-a promulgat o lege care îi pedepsea cu moartea pe sticlarii care fugeau din Veneția și vindeau străinilor arta de fabricare a oglinzilor.

În anul 1564, atelierele venețiene s-au unit într-o singură corporație și, foarte curînd, oglinzile de sticlă le-au înălțurat definitiv pe „suro-rile” lor de metal. Deși în sec. XVI producția de oglinzi a căpătat o bază industrială, prețul lor a rămas foarte ridicat. La mijlocul sec. XVII, de pildă, o oglindă venețiană de 115 x 65 cm, cu ramă de argint, costa 68 000 livre (un tablou de Rafael se vindea pe atunci cu 3 000 livre).

Țările europene trebuie să-i fie recunoscătoare lui Jean-Baptiste Colbert, ministrul lui Ludovic XIV, care a reușit să smulgă secretul de fabricație a oglinzilor de la meșterii venețieni. În anul 1665, cînd a devenit controlor general al finanțelor, Colbert l-a însărcinat pe ambasadorul francez la Veneția să caute mîncatori pentru noua manufactură regală de oglinzi, subvenționată de stat, de pe lîngă atelierul de sticlărie al lui Nicolas du Noyer din fobourgul Saint-Antoine. Misiunea diplomatului consta, de fapt, în a atrage muncitorii de la fabrica de oglinzi din Murano. În acest sens, legile Veneției erau foarte aspre: „Dacă un meșter sticlari își va practica meseria în altă țară, îi va fi

trimisă poruncă de întoarcere. Dacă nu se va supune, îi vor fi interzicute rudele. Dacă nici în aceste condiții nu va accepta să revină în țară, vor fi trimiși după el ucigași plătiți”. În ciuda acestor amenințări, eforturile ambasadorului au fost încununat de succes: patru sticlari venețieni s-au învoit să fugă în Franța. Cînd autoritățile republicii au aflat vestea plecării lor, cei patru lucrau deja la Paris oglinzi franțuzești. Foarte curînd, i-au urmat alți patru meșteri italieni. Li s-au oferit în schimb sume imense și li s-au îndeplinit dorințele cele mai fanteziste. Dar Franța avea oglinzi de producție autohtonă. Luvrul și palatele de la Versailles și Fontainebleau dețineau oglinzi fabricate în țară.

Arhimede apără Siracuză

În Rusia, avîntul industrial imprimat de Petru I a influențat și dezvoltarea sticlăriei, determinată de marea cerere de geamuri pentru ferestre, de oglinzi și veselă. Încă din 1635, pe un loc viran din zona Dmitrovsk, un străin a înființat o fabrică de sticlă, cu încuviințarea țarului Mihail Feodorovici, întemeietorul dinastiei Romanov. În 1669, lîngă Moscova, în satul Izmailov, s-a construit, cu mijloacele statului, o fabrică de veselă (inclusiv din sticlă), destinată nevoilor țarului Aleksei Mihailovici Romanov și ale Despărțămîntului farmaceutic (*Aplekharshi prikaz*)¹.

Din timpuri îndepărtate, oglinda a fost un accesoriu mult prețuit. Imaginea din stînga datează din anul 440 î.e.n. iar cea din dreapta din

Cînd arhitectura europeană a trecut de la stilul gotic auster la barocul fastuos, oglinzile au decorat pereții și căminele palatelor, producînd

¹ Cea mai înaltă instituție administrativă de medicină și farmacie din Rusia sec. XVI-XVII. Înființată de Ivan IV cel Groaznic, în 1581, pentru nevoile medicale ale curții țarului, ea a fost reorganizată în timpul lui Boris Godunov, extinzîndu-și apoi activitatea.

multiple efecte optice, iar ramele lor au fost încărcate cu sculpturi și piese turnate. Într-un album cu mostre de mobilă, publicat în 1754 de celebrul ebenist englez Thomas Chippendale, sînt numeroase descrieri de rame pentru oglinzi; ele puteau fi din lemn aurit, turnate în bronz sau cu adăugiri din ghips. Le decorau păsări și veverițe, oi și amorași, siluete feminine și pavilioane elegante, ghirlande de frunze și flori. Mai tîrziu, oglinzile au început să fie folosite în arta aplicată. În Palatul Pavlovsk de lângă Leningrad se află o toaletă de Sèvres, compusă din 64 piese. Realizată la porunca reginei Maria-Antoaneta a Franței, ea a fost dăruită de către aceasta, în 1782, soției viitorului țar Pavel I, Maria Feodorovna.

de soare și de ploaie, găsim, bineînțeles, și oglinzi de mină. În secolul următor, oglinda s-a răspîndit pe scară largă. În 1813-1814, în Rusia funcționau 155 fabrici de sticlă. După 1861, datorită noului avînt al industriei rusești, fabricarea sticlei și a oglinzilor au luat o mare amploare. Timp de 10-12 ore, muncitorii — în special poleitorii, care inhalau vapori de mercur — lucrau în condiții îngrozitoare. Din primii ani de muncă — manuală în cea mai mare parte — ei se îmbolnăveau grav. Cît privește oglinzile, începînd din sec. XX, ele și-au pierdut caracterul de lux, devenind tot mai mult un obiect de uz casnic.

Încă din antichitate, mintea omenească a încercat folosirea oglinzilor în tehnică. Pri-

mul care le-a întrebuințat în scopuri militar-tehnice a fost Arhimede (c. 287-212 î.e.n.). În timpul celui de-al doilea război cu cartaginezii (218-201 î.e.n.), cînd flota romană s-a apropiat de portul coloniei grecești Siracuză, din Sicilia, locul de baștină al invățăturii, acesta a incendiat corăbiile inamice, îndreptînd asupra lor, raze de soare reflectate de mai multe oglinzi și focalizate într-un punct. Procedeu a fost descris abia cîteva secole mai tîrziu, de aceea există mai multe variante despre modul cum a reușit Arhimede să incendieze corăbiile dușmane. Una dintre ele susține că invățăturul siracuzan a scos pe țărm femei care țineau în mîini oglinzi și le-a aranjat într-un anume fel; alta — că aceste oglinzi erau fixate într-o ramă de lemn, astfel încît focalizau razele soarelui. În 1747, savantul francez J.-L. Buffon a demonstrat veridicitatea acestor relatări, dispunînd oglinzi mici, plane, în formă de paraboloid și incendiînd cu ele o grămadă de lemne aflată la 60 m distanță. În 1793, inginerul grec I. Sakkas a făcut o altă experiență semnificativă: pornind de la ipoteza că Arhimede a folosit ca reflectoare, pentru fiecare corabie, scuturile a 100 soldați șlefuite ca oglinda, Sakkas a reușit să incendieze o navă smolită din lemn situată la 54 m distanță. La un semnal al inginerului, 70 marinari ținînd în mîini scuturi din cupru bine lustruite au îndreptat 70 raze de soare asupra corăbiei, care după numai două minute a luat foc.

Folosirea în mod oficial a energiei solare produse cu ajutorul oglinzilor a început relativ recent; în 1878, la Expoziția universală de la Paris, a fost expusă o mașină cu aburi, cu un cazan a cărei apă se încălzea de la razele soarelui, captate de la o oglindă parabolică. În 1912, cu ajutorul energiei solare, cercetătorii americani au acționat o mașină cu aburi de 100 CP. Astăzi, razele soarelui topeșc metalele, încălzesc casele, fierb hrana etc.

În românește de
Florentina DOLGHIN

anul 1593. În centru: atelier de oglinzării, într-o ilustrație din Enciclopedia lui Diderot și D'Alembert (sec. XVIII)

În p. 59: oglindă grecească din sec. V î.e.n.

Cea mai frumoasă parte a toaletei o constituie oglinda sa, susținută de niște siluete decorative, executate de pictorul Boisseau. Printre accesoriile în vogă ale mășurilor de toaletă din a doua jumătate a sec. XVII — începutul sec. XVIII, alături de evantaie, cutiuțe pentru alunițe artificiale și farduri, umbrele

MOȘ IOAN ROATĂ DUPĂ UNIRE

CORNELIU ALBU, din București: Printre figurile reprezentative ale evenimentelor legate de unirea de la 1859, s-a aflat și Ioan Roată (1806-1882) din Crînguri-Putna, cunoscut și sub numele de Moș Ioan Roată, apreciat pentru caracterul, curajul și combativitatea sa de către fruntașii uniونيști, în frunte cu Alexandru Ioan Cuza și Mihail Kogălniceanu.

După unire, Moș Ioan Roată a căutat să acționeze cu aceeași hotărâre în folosul țărânilor. Astfel, din îndemnul lui, în localitatea sa natală, „gobștea satului, adunându-se la un loc, a făcut alegere de vornic și, în locul fostului pînă acum Constantin Manole, am pus pe Ionit Chetreanu, om sigur și cu bune purtări pentru care și închezășuim că nu va sfeterisi nîl un ban din cel ce i se vor încredința”. Curînd după acest fapt, Moș Ioan Roată a fost ales în sfatul bătrînilor din sat, pentru că și acolo „era nevoie de oameni cu bune purtări și demni în mîslunea lor sub a noastră (a obștei) răspundere”.

În 1864, cînd s-a făcut reforma agrară, un grup de țărani clăcași din Crînguri-Putna au cerut ca împărțirea pămînturilor ce li se cuvenea după lege s-o facă Moș Ioan Roată. Transformîndu-se în inginer hotarnic, fostul deputat al țărînilor în Divanul ad-hoc al Moldovei s-a apucat de treabă. Desi nu știa să scrie, a isprăvit totul cum nu se putea mai bine pentru clăcași, nu însă și pentru moșier, care l-a asuprit apoi toată viața.

Deși la 72 ani, în iulie 1878 i s-a conferit Crucea de Cavalier al ordinului „Steaua României” atunci înființat, ani bătrînetii l-a trăit în mari lipsuri, fapt consemnat într-un raport al prefectului de Putna către Mihail Kogălniceanu: „Moș Ioan Roată — scria prefectul — a ajuns la mare mizerie și, la bătrînețe, nu are în băta-tură nîl o viață”.

PE URMELE LUI ANTIM IVIREANUL

Reîntors de curînd dintr-o călătorie de studii în U.R.S.S., cercetătorul **TITUS FURDUI**, din Cluj-Napoca, ne scrie: În capitala Georgiei, am cîntrețelat vechile cartiere ale orașului, pe unde în 1705 Mihail al lui Ștefan transilvăneanul își purtase pași. În cei 10 ani, el a tipărit la Tbilisi numeroase cărți în tipografia înființată de el din porunca lui Constantin Brîncoveanu la îndemnul lui Antim Ivireanul. E o mîndrie pentru noi români că un transilvănean a fost primul care a imprimat cărți în „Ivria” în gruzină, printre care și poemul *Vephehis Tkaosani* (Viteazul în piele de tigru) al poetului Sota Rustaveli (1166 — începutul secolului 13). Sosei la una din cele două academii gruzine, (din fericire tocmai la aceea unde poetul și-a desăvîrșit studiile), am urcat treptele chililor, unde locuiau studenții, printre care și poetul.

Pot să vă fac cunoscut că din colecția mea a revistei *Magazin Istoric* nu-mi lipsesc decît puține numere. Păstrez cu pietate și abonamentul tatălui meu, pomicul-torului Vasile Furdui din Sobodolul de Aries din hotarul orașului Cippeni. Acolo, într-o căsuță de lemn sub Dealul Citerii, unde am văzut și eu lumina zilei, citea în miez de noapte paginile revistei dv. În comuna natală, primul abonament la *Magazin Istoric* a fost al tatălui meu.

ÎN JURUL CAPȘEI

TRANDAFIR ILIESCU, din București: În nr. 11/1982 ați publicat o fotografie-document referitoare la cofetăria *Capșa* în 1917. Precizez că scrisoarea din care se citează a fost adresată, la 24 iulie 1877, de Grigore Capșa lui Jean (Ioan) Nestor, elevul său, trimis la specializare în Franța.

Cei patru frați care au înființat *Casa Capșa* au fost Vasile, Anton, Constantin și Grigore.

Tot pe marginea notei despre *Capșa* din nr. 11/1982, ne scrie și **LUCIAN SOTA**, din București, care ne trimite o copie după contractul încheiat la 10 aprilie 1841 între C. Capșa și cofetarul Constantin Lefter prin care Vasile Capșa era dat să învețe meșteșugul cofetăriei. Prin acestu zăpisu adeverescu celu suptu iscălitu spre a fi știutu preum că am datu la Dumnealui Kir Costandin Lefteru cofetaru pă fiul meu Vasiliache sin Costandin. Capșa la meșteșugu de cofetărie ucenicu în patru ani purtîndu-l cu grîiea de îmbrăcămînte și spălătul cămășilor și de încălțămînte și spălătul la capu are Dumnealui și de purta grîiea precum și la împlinirea de patru ani are Dumnealui să-i facă un rînd de haine de postavu după vîrstă lui și așa are copilu să se poarte cu silință cu dreptate cu supunere la cele cuvînicioase lucruri și porunci ale stăpînului său dîndu-i ascultare cum și dumnealui Kir Costandin are datoria ca să-l învețe să-i arate la acest meșteșug de cofetărie de spre învățătura băiatului dîndu-i cuvînicioasele nizamuri (îndrumări) spre ale sale bunele urmări și învățături pentru care sint ieu chezasu răspunzători și spre bună încredințare m-am iscălitu. Costandin D. Capșa.”

MAGAZIN ISTORIC LA CLEVELAND

De curînd am primit, din partea dr. **DORIAN MARCEL VIDU**, din orașul Cleveland, Ohio, U.S.A., următoarea scrisoare: Domnule director. Mă numesc Dorian Marcel Vidu și am studiat, ca bursier al Asociației „România”, timp de șase ani la Facultatea de medicină generală din București. Terminînd examenul de stat cu media 10, m-am întors în orașul natal unde încep să lucrez la Cleveland Clinic Foundation în domeniul medicină internă și să pun în practică cele învățate de la profesorii mei români, cîntîndu-mi astfel profesiunea pe care o are și tatăl meu, originar din România. Cît am stat în România, am descoperit revista *Magazin Istoric* care mi-a îmbogățit nelîncipuit de mult orizontul de cunoaștere a istoriei și culturii nu numai românești, ci și a lumii.

Înceindu-mi studiile, nu doresc însă să sfîrșesc și lectura *Magazinului Istoric*. De aceea, vă rog să mă abonați și în anii viitori la revista dumneavoastră, dealtfel bine cunoscută în comunitatea românească din orașul meu — Cleveland. Cu deosebită stîmă, dr. Dorian, Marcel Vidu.

Vom satisface sollicitarea corespondențului nostru din Statele Unite, transmițînd comanda sa la I.L.E.X.I.M.

CTITORII MATEI BASARAB

Vizitînd orașul Sîstov, din R.P. Bulgaria, am văzut o biserică, despre care mi s-a spus că este construită în epoca lui Matei Basarab (nr. 9/1982) și v-as ruga să-mi comunicați cîteva date despre această ctitorie a domnului român, ne scrie **EMIL PETRESCU**, din Zimnicea.

Matei Basarab și soția sa Elina sînt ctitori la două biserici din Bulgaria, una la Vidin și alta la Sîstov. Cea din Vidin a fost construită în 1636 sau 1641-1642. Este din platră și se mai păstrează pictura originală. Ctitoria din Sîstov păstrează porțile domnitorului și a soției sale.

Despre cele două monumente a scris C.C. Giurescu în *Revista istorică română*, tom XI-XII, 1941-1942 (Două ctitorii ale lui Matei Basarab în Bulgaria).

CARE DION?

Am întîlnit în nr. 2/1982, la p. 32, un istoric Dion Crisostomos și cred că e o confuzie, el nu se numea **Dion** ci **Ioannes**. Nu credeți că am dreptate? ne întreabă **VASILE BÂNCIU**, din Tîrgoviste.

Nu credem, deoarece cele două personaje istorice sînt diferite și au trăit la interval de secole unul de altul. Ist-

POSTA MAGAZIN ISTORIC

riul Dion Crisostomos a trăit în sec. I e.n. Exilat în tinuturile daco-geților, a lăsat prețioase informații despre aceștia, relevând vitejia și caracterul lor deosebit (vezi și Magazin Istoric, nr. 12/1968).

Ioannes Crisostomos (Ioan Gură de Aur) a trăit între 349 și 407 și a fost patriarh al Constantinopolului. Orator de talent, a lăsat o bogată colecție de scrieri teologice, predici și discursuri.

31 VOLUME

Am citit în nr. 3/1982, despre vol. 21 din culegerea lui Nicolae Iorga de Studii și documente. Aș dori să cunosc ce cuprinde această colecție, arată VASILE DUMITRAȘCU, din Brăila.

Între anii 1901 și 1916, Nicolae Iorga a publicat cele 31 volume care alcătuiesc colecția sa de Studii și documente cu privire la istoria românilor. Volumele cuprind izvoare românești și străine, precum și cercetări, unele dintre ele, prin amploare, adevărate monografii. Amintim câteva din volumele colecției: Socoliile Bistriței; Fragmente de cronici și știri despre cronicari; Legăturile principatelor române cu Ardealul de la 1601 la 1699; Erasovul și românii; Scrisori și inscripții maramureșene; Scrisori și alte acte referitoare la unirea principatelor; Istoria statelor balcanice în epoca modernă; Viața și domnia lui Constantin Brîncoveanu; Observații ale unui neșpecialist asupra istoriei antice.

SOLDAT VETERAN

MIHAI GIURCĂ, din satul Cioroiu Nou, com. Cioroiu, jud. Dolj, ne trimite câteva date referitoare la un veteran din Războiul de Independență, Ilie Neacșu „moșul” (bunicul) corespondentului nostru. Un livret de recunoaștere, emis de Societatea veteranilor grade înalte din Otlenia, la 24 aprilie 1910, consemna: Domnul Ilie Neacșu, din județul Dolj, plasa Gălbuega, comuna Cioroiu, satul Cioroiu Nou, de profesie plugar. În urma actelor prezentate, conform dispozițiilor Consiliului de administrație al Societății s-a constatat că este veteran și a făcut campania din 1877-1878 în Regimentul 4 Infanterie din contingentul 1849 cu gradul de soldat pentru care s-a admis ca membru al Societății Smirdan, unde a luat parte în luptele de la Smirdan, dîndu-se acest livret.

ÎN OASTELE LUI GARIBALDI

Reținem din nota Giuseppe Garibaldi de prof. CONSTANTIN DOBRESCU, din Ploiești, câteva informații referitoare la legăturile revoluționarului italian (Magazin Istoric, nr. 10/1982) cu România. În rândurile luptătorilor garibaldieni se întîlesc numeroși români, printre care și Nicolae Dunca, din Maramureș, Titus Dunca, căpitanul Ion Murcea și Stan Popescu, din Ploiești. Istoricul italian Vegezzi Ruscalla aprecia că „un mare număr de români și-au vărsat sîngele în luptele din Italia meridională. Numai în lupta de la Voltorno (26 octombrie 1860) printre cei care au căzut pe câmpul de luptă se numără și 29 români”.

La moartea lui Garibaldi, în iunie 1882, Adunarea Deputaților din București telegrafia Camerei italiene: „Garibaldi aparține tot altui Italiei cît și popoarelor care au luptat pentru reconstruirea lor națională”.

PE SCURT

VASILE BANDRABUR, din Tirgoviște: Răspunsul dat de dv. la întrebarea nr. 2 a concursului 15+1 a fost scotit corect.

FĂTU GEORGESCU, din Brașov: Fiind doar un fragment dintr-un articol publicat în Anuarul Institutului de istorie națională din Cluj tom. IV (N. Bănescu: Adaos la relațiile baailui Marco Venier cu privire la campania din 1595 a domnilor noștri), nu putem folosi textul trimis.

Ing. CORNELIU TEODORESCU, din București, ne trimite câteva evocări ale răscălel din 1907 datorate unui participant — învîtorul pensionar Constantin TUDOSE IONESCU, din com. Pătule, jud. Mehedinți.

IOAN ODĂTEANU, profesor de istorie, gradul I, din București, ne-a trimis studiile Momente din mișcarea muncitorească socialistă din România și Birurătorul 525 ani de la înscăunarea lui Ștefan cel Mare, lucrări care au obținut premiul I la concursul Tară, vatră de eroi, ediția 1981.

ABONAMENTE

IOAN PĂTRAȘCU, din Timisoara; VASILE DOBRESCU, din Constanța; VITORICA STĂNCULESCU, din Botoșani: După cum am precizat și în numerele anterioare, o modalitate eficientă de a primi revista lună de lună o constituie abonamentele.

Abonamentele la Magazin Istoric se pot face, în fiecare lună, la toate oficiile P.T.T.R. la toți factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc. de la orașe și de la sat.

Prețul unui număr este de 6 lei. Abonamentul pe 3 luni — 18 lei; pe 6 luni — 36 lei; pe un an — 72 lei. La aceste sume se adaugă taxa poștală de remitere la domiciliu. Această taxă nu se percepe în cazul în care abonatul primește revista la locul de muncă.

SECOLUL XV

DAN PETRACHE, din București. Observația dv. este justă: într-adevăr, în (nr. 11/1982): citatul din p. 51, coloana 2 se va citi „mijlocul secolului XV” și nu „mijlocul secolului XVI”, cum a apărut.

Cristian POPIȘTEANU

CERERI ȘI OFERTE

ANGHEL DUMITRU, cartierul Rovine II, bloc G 30 ap. 6, Craiova, oferă: nr. 9/1968; 1-3/1972; 2-4, 12/1973; 7-9/1975; 1,2,8,11/1977; 2/1979; 2-4/1980.

VASILE CHITIC, str. Grindin, nr. 3, Iași, oferă: nr. 6,7/1967; 7,11/1968; 1,6/1969; 6,11/1970; 1,3/1971; 1,11/1972; 8,11/1973; 4/1974; 5,7/1976; 5,6/1980.

MARIUS ROTAR, str. Andrei Mureșanu, bl. A.2, sc. A, ap. 5, Cîmpia Turzii, solicită: nr. 1,9/1969; 11,12/1971; 7/1972; 9,11/1973; 1,10/1974; 2/1975; 4/1976; 3,4,6/1978; 10/1979; 1/1980; 2,3,9/1981; oferă: nr. 2-11/1970; 1-6,9/1971; 4-6/1974.

DAN UHRINOVSKI, Șos. Pantelimon, nr. 309, bl. 8, sc. G. et. I, ap. 243, București, solicită: nr. 5/1973; 2/1974; 8/1980; oferă: nr. 5/1967; 4,11,12/1969; 1/1970; 12/1979.

GH. ROȘIANU, str. Eroilor, nr. 2, bl. 36, sc. A, ap. 3, Cîmpina, jud. Prahova, solicită: nr. 1,2,4,8/1967; 2,5/1968; 2,4,6-8/1969; 12/1970; 2,5,7,10/1971; 7/1972; 5,6/1973; 6/1975; 5-7/1977; oferă: nr. 9/1967; 7,8/1968; 1,3,11/1970; 1,5,6,9,11/1972; colecția 1969, 1971-1982.

GEORGHE VESA, str. Alea Centrală, bl. X3, sc. A, et. 4, ap. 20, Salonta, jud. Bihor, solicită: nr. 2,5,6/1976; 11/1980; oferă: nr. 8/1970; 9/1974; 2,11,12/1975.

NICOLAE BOGLUȚ, com. Ucuș, nr. 258, jud. Bihor, oferă: nr. 3,6,7/1981; 1,2/1982.

GH. CONSTANTINESCU, str. Drumul Murgului, nr. 38, bl. 54 A, ap. 11, București, oferă colecția completă.

CONTENTS (Romanian History) I. POPESCU-PUTURI The Destiny of Romania • 1919. The XV-th Congress and the II-nd National Conference of the Worker's Movement • D.C. GIURESCU The Romanians and the History of Europe • S. BURDA The Persinari Treasure • M.D. VLAD Prince Alexandru Ipsilanti • D. POPESCU The Antinazi Work of a Romanian Mayor of an Austrian Town • The XV-th ICHS: The Polish Historian E. DURACZYŃSKI on History and Education • In Bucharest, 50 Years Ago

SOMMAIRE (Histoire roumaine) I. POPESCU-PUTURI Destinée de la Roumanie • 1919. Le XV-e Congrès et la II-e Conférence Nationale du mouvement ouvrier • D.C. GIURESCU Les Roumains et l'histoire de l'Europe • S. BURDA Le Trésor de Persinari • M.D. VLAD Le Prince Alexandru Ipsilanti • D. POPESCU Les Activités antinazis d'un maire roumain dans un ville autrichienne • Le XV-e CISH: l'historien polonais E. DURACZYŃSKI sur l'histoire et l'éducation • À Bucarest, il y a 50 ans

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) И. ПОПЕСКУ-ПУЦУРЬ Судьба Румынии • 1919. XV Съезд и II Национальная конференция рабочего движения • Д.К. ДЖУРЕСКУ Румыны и история Европы • Ш. БУРДА Сокровище в Першинари • М. Д. ВЛАД Князь Александру Ипсиланти • Д. ПОПЕСКУ Антинацистская деятельность румынского мэра в австрийском городе • XV МКШ: польский историк Е. ДУРАЧИНСКИЙ об истории и воспитании • В Бухаресте, 50 лет тому назад

INHALT (Rumänische Geschichte) I. POPESCU-PUTURI Rumäniens Schicksal • 1919. Der XV Kongress und die zweite Nationale Konferenz der Arbeiterbewegung • D.C. GIURESCU Die Rumänen und die Geschichte Europas • S. BURDA Der Schatz von Persinari • M.D. VLAD Der Fürst Alexandru Ipsilanti • D. POPESCU Die antinazistische Aktivität einer rumänischen Bürgermeister in einer österreichischen Stadt • Der XV CISH: Der polnische Historiker E. DURACZYŃSKI über Geschichte und Erziehung • In Bukarest, vor 50 Jahren

SUMARIO (Historia română) I. POPESCU-PUTURI El destino de Rumania • 1919. El XVº Congreso y la IIª Conferencia Nacional del movimiento obrero • D.C. GIURESCU Los rumanos y la historia de Europa • S. BURDA El tesoro de Persinari • M.D. VLAD El príncipe Alexandru Ipsilanti • D. POPESCU La actividad antinazi de un alcalde rumano en una ciudad austríaca • El XVº CISH: el historiador polaco E. DURACZYŃSKI sobre historia y educación • En Bucarest, hace 50 años

ABONNEMENTS : ILEXIM — Departamentul export-import presă, București, strada
13 Decembrie, nr. 3, P.O.B. 136-137, telex : 11226

magazin istoric

București, Intrarea Ministeriului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702, Cod 70 100.

REDACTORI: Gheorghe David, Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Ioana Ursu-Năstășel, Ana Maria Șerbănescu, Marian Ștefan

SECRETAR RESPONSABIL DE REDACȚIE: Valeriu Buduru

PREZENTAREA ARTISTICĂ: Radu Ion Popescu
TEHNOREDACTOR: Anton Tănase

CORECTURA: Georgeta Apreotesel, Constanța Avram

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali și difuzorii din întreprinderi, instituții, școli etc., de la orașe și de la sate. Prețul unui număr — 6 lei, abonamentul pe 6 luni — 36 lei, pe un an — 72 lei.

Tiparul executat la Combinatul poligrafic „Casa Scintei” — București

De Reglrum huius operis libri concitanti
cu figuris et ymagibus ab initio mundi.

